

ŠTUDIJSKA KNJIŽNICA V MARIBORU

15750

Apr. 23, 3, 50, P. M.

M

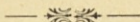
ПЧЕЛАРСКА КНИЖКА.

РУКОВОДСТВО

ЗА ПОДОБРЕНИЕ НА ПЧЕЛАРСТВОТО

ВЪ КОШОВЕ И САНДЪЦИ—ОСОБЕНО ЗА НАЧИНАЕЩИ

ОТЪ СВЕЩЕНИКА С. КНАЙПЪ.

ПРЪВЕЛЪ ОТЪ ПЕТОТО НѢМСКО ИЗДАНИЕ

А. Безеншекъ,

учитель въ пловдивската гимназия,

награденъ като пчеларъ съ сребърни медали въ всемирнитѣ изложениа
въ Анверсъ (1894 г.) и въ Парижъ (1900 г.).

П Л О В Д И В Ъ

Издава книжарница „Пчела“ — Луи Безеншекъ.

1903.

15750

R. 245

Прѣдговоръ отъ автора.

Дълго врѣме не можахъ да се рѣша да напиша книжка за пчелитѣ. Да пиша за работи, които самичкѣ не съмъ изпитвалъ на практика, това никога не ми е дохождало на умъ дори.

Обаче всѣки изразъ въ тази книжка е плодъ отъ заниманието ми съ пчелитѣ.

Само слѣдъ настойчивитѣ и многократни молби на моя издателъ, азъ се рѣшихъ да опиша многогодишнитѣ си наблюдения върху пчелитѣ.

Дано тая проста, ала полезна книжка намѣри добъръ приемъ въ широкия свѣтъ, та да послужи за ръководство както на пчеларитѣ, така и на ония, които, покрай другитѣ си работи, искатъ да развѣждатъ и отгледватъ пчели.

Прѣди всичко, желая да попадне книжката ми въ рѣцѣ на домакини, които да я прѣпоръчатъ на синоветѣ си, защото пчеларството е твърдѣ полезно занятие за младежи и ги прѣдпазва отъ много злини. Ала книжката ми, ако и да е нагледъ малка и простичка, може смѣло да се прѣпоръчи и на пошироки кръгове. Може отъ врѣме на врѣме тя да бжде захвърляна въ нѣкой кѣтъ, но нѣма нищо; тя ще почака тамъ, докѣ я накъ подирятъ.

Всичко въ свѣта има двойна сѣдба.

Най-послѣ нека книжката ми носи много здраве на всички, които обичатъ пчелитѣ; а оня, който не обича пчелитѣ, дано тая книжка му повлияе, та да ги обикне.

С. КНАИПЪ.

Прѣдговоръ отъ прѣводача.

«Природата и задружниятъ животъ на пчелитѣ прѣдставляватъ твърдѣ привлѣкателна и подбудителна картина на моралния, обществения и даже политическия животъ на човѣка».

Александръ фонъ Десевфи,
епископъ въ Темешваръ.

Извѣстниятъ словенски пчеларъ г-нъ **М. Амброжичъ**, мой съотечественикъ, който притежава повече отъ 2000 кошери, е награденъ за своето рационално пчеловѣдство съ стотина медали и дипломи въ разни изложения, както и съ сребъренъ медалъ въ пловдивското изложение прѣвъ 1892 г. Той бѣ попиталъ тогава мене, като дѣловодителъ на журийския съвѣтъ при изложението, какъ стои пчеларството въ България. На отговора ми, че то се кара още по първобитенъ начинъ въ прости кошове, г-нъ Амброжичъ възрази: *«Пчелитѣ не искатъ да бждатъ гледани много изкуствено, но естествено, съответно тѣхната природа; тогава тѣ успѣватъ най-добръ»*.

Съ него се съгласява тоже прочутиятъ свещеникъ **Юнайцъ**, който е написалъ покрай всиъзвѣст-

нитѣ книги за лѣкуване съ вода и прѣдлаганото
ржководство по пчеларството.

Първото издание излѣзе прѣзъ 1892 г. и на-
 мѣри толкова добъръ приемъ у пчеларитѣ, щото
 всѣка година на редъ е имало нужда отъ ново из-
 дание. Двѣ години прѣди смъртта на Кнайпа то е
 имало вече петъ издания.

Ржководството му има това прѣдимство прѣдъ
 другитѣ, че е написано твърдѣ популарно, както сж
 написани изобицо всичкитѣ Кнайпови книги. Той
 умѣе да пише привлѣкателно, поучително и лесно
 разбираемо за всѣкиго.

Тая книга е писана като нарочно за Бълга-
 рия, гдѣто пчеларството е още въ първото си раз-
 витие и гдѣто се употрѣбаватъ повече прости ко-
 шове. (Едвамъ прѣзъ послѣднитѣ години захванаха
 тукъ-тамъ да се снабдяватъ пчеларитѣ съ сандъци
 отъ новата система, благодарение на просвѣтената
 дѣятелность на г-да членоветѣ на «Пчеларски-
 тѣ дружества», прѣснати изъ всичкитѣ краи-
 ща на България.). Кнайпъ не иска да се изхвър-
 лятъ съвсѣмъ старитѣ, **прости кошове**; но показва
 въ своята книжка, какъ може и съ тѣхъ да се
подобри пчеларството. За нашитѣ селяне и за мно-
 зина други пчелари е твърдѣ мжно, изведнажъ да
 се снабдятъ съ скжпи сандъци. За тая цѣль се из-

искватъ значителни разноси и по-голѣми познания по пчеловѣдството. Заради това ще бжде полезно за такива пчелари прѣди всичко да се научатъ, какъ трѣбва да се гледатъ пчелитѣ **рационално въ про-сти кошове**, за да се извлѣче отъ пчеларството **по-голѣма полза** и да не се убиватъ безъ цѣль бѣднитѣ, прилежни животни. Върху това има въ книгата много добри наставления, извлѣчени отъ практиката и опыта на стария пчеларъ Кнайпъ.

Покрай начина за подобрене на пчеларството въ стари кошове, нашитѣ пчелари ще научатъ отъ сжщата Кнайпова книжка, и какъ да работятъ съ модерни (нови) сандъци съ подвижни рамки; тѣ ще прочетатъ за пчелитѣ много интересни работи, които имъ сж били до сега още неизвѣстни. Кнайпъ е точенъ наблюдател на природата, и каквото забѣлѣзва, умѣе да го разкаже по особено привлѣкателенъ начинъ; тѣй щото книжката за пчелитѣ се чете като единъ интересенъ духовитъ **разказъ**, отъ който читателтъ може да извлѣче много **полезни наставления по пчеларството**.

Пловдивъ, 10-и януарий 1903.

А. В.

ВЪВЕДЕНИЕ.

Често цѣлия свѣтъ съ пълно право наричатъ *голямата книга*, която е написалъ всемогщиятъ, всемждъръ и всеблагъ Творецъ.

Дѣлата на всемогщия Творецъ сж най-сигурниятъ пжтеводителъ къмъ Него. Обаче съ тая книга на Твореца понѣкога мнозина постжпватъ като ония дѣца, които, макаръ и да не знаятъ още да четатъ и да мислятъ, получаватъ хубава книга съ великолѣпни картини и любопитно съдържание; тѣ, безъ да се възползватъ отъ хубавитѣ картини и поучителното съдържание, обръщатъ единъ слѣдъ другъ листата на книгата, която най-подирѣ разкъсватъ, ако не имъ се отнеме отъ ржцѣтъ.

Единъ листъ отъ тая книга е и пчелата съ нейното развѣждане. Тоя листъ ни забавлява въ свободни часове, дава ни много хубави поуки и спомага човѣку да се облагороди и да успокои днитѣ си.

Дѣлата на Твореца сж не само пжтеводителъ къмъ самага Него, но и изворъ на богатата, които Той ни дава. По-сладъкъ изворъ на божийтъ блага не можемъ да намѣримъ по-лесно другадѣ, отколкото въ пчеларството.

Пчеларството е занятие прѣдимно за селянитѣ. Покрай работното човѣшко сѣмейство не бива да липсва и прилежното пчелно сѣмейство, което краси и кжщята ни и градинитѣ ни.

Пчеларството обаче често не се оцѣнява, както трѣбва, и не вирѣе добрѣ, защото людетѣ не го

разбиратъ, или пъкъ не имъ се удава случай да се запознаятъ съ разумно пчеловѣдство.

У насъ изобщо не липсва любовь и стремежъ къмъ пчеларство. Като имаме добри и вѣщи учители по пчеларството, ще имаме и прилежни и любознателни ученици. Най-ясно доказателство за това сж дружествата, събранията, както и пжтущитѣ учители, чиито лекции (уроци) по пчеловѣдството се посѣщаватъ отъ млади и възрастни люде, дошли отъ близки и далечни страни, за да чуютъ и научатъ нѣщо по пчеларството.*)

Сжщо и въ нашия градецъ (Верисхофенъ) се събираха често отъ близки и далечни мѣста мнозина приятели на пчелитѣ, колчимъ се поканѣха, за да се посвѣтваме върху подобренieto на пчеларството. Менѣ е било всѣкога приятно, колчимъ съмъ могълъ да имъ давамъ съвѣтитѣ си по това.

Често пжти тия приятели настойчиво ме молѣха да напиша едно простичко и кратко ржководство за подобрене на пчеларството. Азъ се рѣшихъ най-послѣ да съставя таково упжтване, като имахъ особено прѣдъ видъ начинаещитѣ. Ала не съмъ желалъ да описвамъ тука, какъ само споредъ новия методъ могатъ да се отглеждатъ пчели въ сандѣци, ами съмъ гледалъ да упжтя пчеларитѣ, какъ може да се подобри и стариятъ начинъ на пчеловѣдството въ кошове.

---

*) Каквото говори тука отецъ Кнайпъ за Германия, това има значение и за България, гдѣто освѣнъ учителитѣ и г-да офицеритѣ обучаватъ въ свободното врѣме войницитѣ си по пчеларството; напр. при казармитѣ въ Ямболъ има за всѣка рота по единъ образецъ кошерь.

ПЧЕЛНО СЪМЕЙСТВО.

Първото и най-потрѣбното при пчеларството е, да изучимъ и да познаваме добръ пчелното сѣмейство. За тая цѣль трѣбва прѣди всичко добръ да се запознаемъ съ тритѣ вида пчели:

- а) Царица,
- б) Работни пчели,
- в) Търтеи.

а) Царица.

Царицата е управителка на цѣлото сѣмейство; тя туря въ движение всичкитѣ сили на пчелното сѣмейство. Съ истинско царско достойнство тя владѣе, управлява и ржководи сѣмейството. Отъ царицата зависи управлението на цѣлия кошеръ. Ако царицата е здрава и силна, то и цѣлиятъ кошеръ е добъръ; и наопаки, има ли царицата нѣкой недостатъкъ, то той ще се отрази върху цѣлото сѣмейство.

Царицата може да живѣе отъ 5 до 6 години. Обикновено тя е силна прѣзъ първитѣ 3 години; отъ 4-та година силитѣ ѝ доста отпадатъ; а съ туй нейно изнемощяване пада заедно и стойността на кошера.

Царицата е сжщо и майка на пчелното сѣмейство: тя снася яйца за тритѣ вида пчели. Тя има такава плодовита сила, че въ единъ день може

да снесе отъ 2000 до 3000 яйца. Младата царица захваща да носи яйцата си още прѣзъ мѣсець февруарий и мартъ, а понѣкога ги снеся дори и прѣзъ януария; старата царица обаче захваща да ги снеся едвамъ къмъ края на мартъ мѣсець или въ началото на априлия. Какво прѣдимство има проче младата царица прѣдъ старата!

При това младата царица снеся яйцата си прѣзъ есенъта до септемврия и октомврия, когато старата спира още въ юлия или августъ.

Отъ казаното проче се вижда, до каква степенъ зависи доброкачественостъта на кошера отъ самата царица. Па и характерътъ дори на пчелитѣ зависи отъ царицата. Навѣрно и въ пчелното сѣмейство става сжщото, както въ едно домакинство: щомъ домакинката е здрава и силна, то и цѣлото домакинство ще се намира въ добъръ редъ.

Царицата се оплодотворява отъ търтея вънъ отъ кошера — въ въздуха, а само еднажъ вече оплодотворена, тя остава прѣзъ цѣлия си животъ плодна.

Тя изхвърква за оплодяването обикновено на петия или шестия день, откакъ се е вече излупила. Но има случаи, когато на 3-я день вече отъ излупването си прави своя излетъ, а понѣкога едвамъ на 10-я и 11-я день. Това зависи отъ годишнитѣ врѣмена и отъ хубавото или лошо врѣме. Излетътъ прави въ хубави и топли дни, и то отъ 11 ч. прѣди пладнѣ до 4 ч. слѣдъ пладнѣ. Царицата обикновено при тоя излетъ остава 15—20 минути извънъ кошера, а понѣкога и по-дълго

врѣме (дори по 1—2 часа), и тогава обикновено се връща оплодотворена.

Най-сигуренъ знакъ, че царицата се връща оплодотворена въ кошера, е този, че тегли подирѣ си единъ видъ опашка. Тази опашка се вижда прѣзъ сжщия и дори прѣзъ слѣдващия день. Ако царицата не е направила излета си съ успѣхъ, тогава тя го повтаря било сжщия, било слѣдващия день. Ако ли е оплодена, тя захваща обикновено подирѣ единъ или два дена да снася яйца, а по-нѣкога и по-късно; това зависи главно отъ годишното врѣме. Лѣтно врѣме обикновено подирѣ 18 часа слѣдъ излета си тя захваща да снася яйца. Прѣзъ есенъта обаче могатъ да се изминатъ и 18 дни. Азъ имахъ дори случай да видя, какъ царицата, оплодена късно прѣзъ есенъта, захвана да снася яйца едвамъ прѣзъ пролѣтъта.

Всѣка царица има два яйчника, и споредъ това снася два вида яйца. Единиятъ яйчникъ е оплоденъ отъ търтеи, отъ него снася яйца за работни пчели и за царици; другиятъ яйчникъ остава не оплоденъ, и отъ него снася яйца за търтеи. Слѣдователно, ако една царица, която е излупена късно прѣзъ есенъта, нѣма врѣме или не може да направи излетъ, или пъкъ при излета си не намира търтей, та остава не оплодена, тагава тя, наистина, може пакъ да снася яйца, но само за търтеи отъ неплодния яйчникъ. Подобно нѣщо може да се случи и прѣзъ пролѣтъта. Ако царицата има вече 4 — 6 седмици, откакъ се е излупила, а не е могла да се оплоди, то тя снася търтейни яйца

отъ неплодния яйчникъ и не прави вече излетъ за оплодяване. Такава царица слѣдъ това се нарича *търтеородна*, която не може вече да снася яйца за работни пчели. Може да се случи и това, щото оплодената чрѣвъ търтей царица да е вече съвсѣмъ изнурена и не е въ състояние да снася яйца за работни пчели; тогава тя снася само търтейни яйца, и то обикновено не въ килийкитѣ за търтеи, а въ килийкитѣ на работнитѣ пчели. И такава царица се нарича *търтеородна*.

Царицата се отличава отъ другитѣ пчели: нейното тѣло е значително по-дълго отъ работнитѣ пчели и е черникаво-кафяво, а въ стара възраст става възчерно.

Въ сравнение съ другитѣ пчели царицата се движи гордо, величествено. Тя не излиза всѣкога както другитѣ пчели, но излиза само на излетъ за оплодяване, или пъкъ заедно съ цѣлия рой. Ако е още млада и яка, тя хвърчи твърдѣ силно. Брѣмченето или сумтенето ѝ е меко и нѣжно, а не толкова силно, както е на търтеитѣ. Когато не снася яйца, тя е твърдѣ пѣргава и гжвка въ своитѣ движения; ако ли е въ периода, когато снася много яйца, то тя е голѣма, подуена, тежка и едвамъ или никакъ не може да хвърчи.

Царицата, наистина, има жило, но тя не го употребява, освѣнъ ако се доближи до нея друга нѣкоя царица, нейна съперница, която ѝ ревнува. Инакъ дори при силно раздражение тя не може да се принуди да употреби жилото си.

б) Работни пчели.

Работнитѣ пчели, както показва името имъ, сж опрѣдѣлени само за работа и сж толкова вѣрни на задачата си, щото заслужаватъ съ пълно право да се считатъ за образецъ на прилежание.

Работнитѣ пчели въ сжщностъ не сж нито мъжки, нито женски; слѣдователно, тѣ не могатъ сами да се разплодяватъ. Собствено тѣ сж отслабнала женска порода. Въ случай на нужда може и работна пчела да снася яйца, но само търтейни. Туй става, когато единъ кошерь е останалъ дълго врѣме безъ царица. Тази пчела, която снася търтейни яйца, не ги полага въ търтейнитѣ килийки, но въ килийкитѣ на работнитѣ пчели; и тя сжщо не снася по едно яйце въ всѣка килийка, но по 4 или 5 яйца заедно; сжщо тя ги не снася поредъ, но на разни мѣста въ питата. Ако търтейнитѣ червеи се развиятъ въ работнитѣ килийки, то килийката, по причина на голѣмината си, се разширява и изпъква навънъ. Такъвъ единъ зародишъ има проче съвсѣмъ чудноватъ видъ, и затова може да се нарече *гърбавъ зародишъ*, а тази царица се нарича лъжлива. Търтеитѣ отъ такава царица на голѣмина сж значително по-малки, а по всичко друго приличатъ на другитѣ. И така, работнитѣ пчели, като не могатъ сами да се плодятъ, нуждаятъ се отъ една глава, отъ една майка за размножаване и продължение на рода си; та затуй именно имъ е потрѣбна царицата. На нея тѣ напълно се подчиняватъ, та колкото по-енергична царица ги управлява, толкова

по-енергично и по-живо тѣ работятъ. Тѣ обичатъ царицата си, която имъ е обща майка. За доказателство на това служи слѣдното :

Ако царицата у кошера умре или пъкъ бжде случайно отстранена, тогава вжтрѣ настава общо безпокойствие, и се слуша нажалено сумтене, подобно на опечалени дѣца, които стоятъ окло мртвото тѣло на милата си майка и плачатъ за нея. Дѣйниягъ животъ въ такъвъ кошерь бързо прѣстава, и даже цѣлиятъ кошерь може скоро да пропадне, ако пчеларьтъ не се погрижи за наслѣдница на царицата, или въ самия кошерь не се измѣти такава.

Наистина, всѣкога и всѣкъждѣ работнитѣ пчели пазятъ чудесенъ редъ! Както царицата отива отъ килийка въ килийка и снася въ всѣка по едно яйце, така и младитѣ пчели бързатъ да мжтятъ (затоплятъ) снесенитѣ яйца. Друга една частъ отъ работнитѣ пчели смѣсва медъ и вода, което служи за храна на зародиша. Трети пчели правятъ отъ восъка заклопки за по-стария зародишъ. А пъкъ други нагледватъ излупенитѣ млади пчелици и прѣдставляватъ единъ видъ бавачки. Ония пчели, които могатъ да хвъркатъ, донасятъ отъ вѣнъ вода за зародиша и за ония, които работятъ вжтрѣ въ кошера.

Нѣкои пчели донасятъ съ голѣмо прилежание прашецъ отъ цвѣтията, като насжщъ хлѣбъ за любимитѣ си млади пчелици и като материалъ за восъкъ. Докато едни отъ младитѣ пчели се занимаватъ съ зародиша, други чистятъ пититѣ и метатъ жилищата, ако сж нечисти. Дори самитѣ мла-

ди пчели помагатъ съ голѣмо изкуство при изработването новитѣ пити, щомъ има нужда отъ такива. Най-старитѣ пчели хвъркатъ за медъ, търсятъ го съ най-голѣмо прилежание и го донасятъ въ кошера. Тия медоносни пчели обикновено не се грижатъ за вжтрѣшнитѣ работи на кошера. Тѣ донасятъ медъ и го турятъ съ голѣма бързина у празнитѣ килийки, особено въ ония, които сж най-близо до вратата, та бързатъ да изхвъркнатъ за новъ товаръ. А нареждането на меда въ домакинството принадлежи сжщо на младитѣ пчели. Пчелитѣ, които носятъ медъ прѣзъ деня, нощно врѣме си почиватъ близо до зародина.

На работната пчела, доклѣ се развие отъ яйце и да излѣзе отъ килийката си, трѣбватъ ѳ 20—22, даже до 23 деня, съотвѣтно степенѣта на топлината въ кошера: деветъ и половина дни се минаватъ, до като се покрие килийката, а 11 дни подиръ това, — додѣто излѣзе младата пчелица.

Възрастѣта на работнитѣ пчели е различна. Прѣдполага се, че работната пчела живѣе най-много 9 мѣсеца; а тая възраст достигатъ ония пчели, които прѣзимуватъ и които продължаватъ да живѣятъ прѣзъ пролѣтъта, приблизително до априлъ или май. Лѣтно врѣме работнитѣ пчели живѣятъ само отъ 5 — 8 седмици. Много отъ тѣхъ се избиватъ отъ разни неприятели по полето. Голѣма частъ отъ тѣхъ умира пѣкъ вслѣдствие неблагоприятно врѣме, когато си търсятъ храна, а останалата частъ умира отъ много усилена, напрегната работа. Азъ дадохъ еднажъ на 11-и юния на единъ кошерь съ германска

порода една италиянска царица, и на 11-и августъ кошертъ се напълни съ жълти работни пчели (италиянски), а само тукъ-тамъ се виждаше по нѣкоя черна (германска) пчела. Отъ това се вижда, колко е нужна за кошера здрава и яка царица, която да снася редовно потрѣбнитѣ яйца и да управлява строго, като сжца владѣтелка, цѣлото домакинство.

Работната пчела е много трудолюбива, твърдѣ подвижна и пѣргава при хвѣркането. Тя има осѣтително жили. Работнитѣ пчели обикновено сж твърдѣ миролюбиви и кротки, но ако се разсърдятъ, тѣ ставатъ люти, и тогава трѣбва да се бѣга отъ тѣхъ. Всичко това зависи отъ туй, какъ човѣкъ умѣе да се отнася къмъ тѣхъ.

в) Търтеи.

Търтеитѣ, въ сравнение съ работнитѣ пчели, сж по-голѣми и по-тежички; тѣ сж собствено мжжки пчели и сж необходими за оплодяване на царицата. Който пчеларъ нѣма царица въ кошера си за оплодяване, нему не трѣбватъ и търтеи.

Търтеитѣ не работятъ нищо нито вжтрѣ, нито извѣнъ кошера; тѣ сж въ това отношение сжщински лѣнивци и готовани, защото ядатъ всѣкога готовото. Тѣ изяждатъ голѣма часть отъ меда и то отъ най-чистия. Хвѣркатъ вѣнъ отъ кошера само въ топли дни, и то обикновено отъ 11 часа прѣди пладнѣ до 4 часа вечеръта. Кога е студено врѣмето и кога не грѣе слънце, тѣ не изхвѣркватъ. Ако прѣзъ пролѣтъта пчелитѣ се умножатъ, и всичкитѣ пити сж пълни съ зароднищъ, и приближава

най-добро време за пчелитѣ, тогава царицата снася търтейски яйца въ голѣмитѣ восъчни килийки (наречени търтейски). 11 дни наредъ червеятъ на търтея е отворенъ, а 13 дни покритъ. Слѣдователно, търтеятъ има нужда отъ 24 дни, докато се излупи отъ яйцето. Ако младитѣ търтеи сж излупени, то пакъ се минаватъ още нѣколко дни, докато прохвъркнатъ. Хвъркането на търтеитѣ е много силно. Тѣ хвъркатъ и на далечъ.

Зародиштѣ на търтеитѣ се гледа твърдѣ внимателно отъ работнитѣ пчели. И макаръ търтеитѣ нищо да не вършатъ, освѣнъ да се разхождатъ и изаяждатъ готовия медъ, събранъ отъ работнитѣ пчели, сѣ пакъ тѣ се търпятъ и хранятъ отъ тѣхъ. Търтеитѣ не сж привързани толкова много къмъ кошера, въ който сж излупени; тѣ се навѣртатъ, влизатъ и излизатъ свободно и въ всичкитѣ други кошери, кждѣто имъ скимне; па и навсѣкждѣ ги търпатъ. Тѣ въ гуй отношение напълно приличатъ на лѣнивцитѣ: добръ да живѣешъ и нищо да не вършишъ, а само да прѣкарвашъ времето си както си щѣшъ.

Това щастливо положение на търтеитѣ обаче не трае дълго време. Щомъ младитѣ царици сж оплодотворени прѣзъ лѣтото отъ тѣхъ, и въ кошоветѣ или сандѣцитѣ нѣма вече охота за роене, то веднага работнитѣ пчели отварятъ бой срѣщу търтеитѣ и ги изгонватъ отъ сѣмейството. Една частъ отъ тѣхъ избиватъ, а друга частъ е изложена на смрътъ отъ гладъ. Само въ ония кошери не ги убиватъ и не ги пждятъ, дѣто нѣматъ никаква царица. Търтеитѣ нѣматъ жило.

Пчеларьтъ трѣбва внимателно да гледа, щото търтеитѣ да не се събиратъ нито прѣмногo, нито да сж пѣкъ съвсѣмъ малко; прѣмалко не трѣбва да бждатъ за това, за да могатъ да оплодотворятъ царицата; а прѣмногo не трѣбва да сж, за да не изяждатъ готовия медъ, който е насжщиятъ хлѣбъ на сѣмейството. Ако между нѣколко кошера има само въ единия търтеи, то тѣ сж достатѣчни; даже и въ едно село, гдѣто има повече кошери, ако иматъ търтеи само двама-трима, то тѣ сж достатѣчни: само отъ тѣхъ сигурно всичкитѣ царици ще бждатъ оплодотворени. Ако ли всичкитѣ кошери иматъ много търтеи, то колко медъ ще се прахоса безъ полза! Трѣбва добрѣ да се знае, че множество търтеи въ единъ кошеръ изяждатъ прѣзъ лѣтото отъ 4 до 6 литри медъ.

Различни видове пчели.

Както домашнитѣ животни, напр. кравитѣ, овцитѣ, конетѣ, кокошкитѣ и др., биватъ различни породи, така сжщо има и разни видове пчели. Върху разнитѣ породи пчели голѣмо влияние има начинътъ на отглеждането имъ, климатътъ и мѣстността, дѣто тѣ се отвъждатъ.

Азъ познавамъ и отвъждахъ досега освѣнъ *германската* още и *италианската*, *крайнската*, сир. *словенската*, и *степската* порода пчели. *Египетската* порода, отъ която сжщо развѣдихъ нѣколко кошери, ми е позната едвамъ отъ нѣколко години.

Италианската пчела е твърдѣ добродушна.

Тя има хубави жълти поясчета около тѣлото; нея вече толкова обичаме, щото ѝ даваме прѣдпочитане прѣдъ черната германска. Но тая пчела изисква, особено на пролѣтъ и есенъ, внимателно наглеждане, инакъ нейнитѣ кошове на пролѣтъ или на есенъ ще бждатъ слабо населени или съвсѣмъ празни.

По-трайни и по-работливи се указаха у мене пчелитѣ отъ *италиянско-германския мелесъ* (смѣсъ или бастарди). Такива смѣсени кошери сж обикновено значително по-тежки. Азъ ги обичамъ, защото работятъ прилежно и не се боятъ отъ разбойници-пчели. Безспорно е, че тѣ надвиватъ и най-добритѣ германски пчели.

Крайнската или *словенската**) пчела съ своитѣ хубавички бѣли поясчета по тѣлото не отстѣпва много на италиянската, а особено е забѣлжителна нейната пѣргавостъ и бързо размножаване. Никой кошеръ въ туй отношение още не е надминалъ крайнскитѣ кошери. Тѣ сж твърдѣ работни, и рѣдко ще може германскитѣ кошеръ да ги достигне. Понеже размножаването имъ е извънредно силно, то заслужватъ и похвала, че твърдѣ често се роятъ.

Тия пчели може да се прѣпоржчатъ на ония пчелари, които желаятъ да иматъ много рояци.

Крайнска царица, оплодотворена отъ германски или италиянски търтей, по дѣятелността си никакъ

---

*) Нѣкои пловдивски пчелари се снабдиха миналата година чрѣзъ мене съ крайнски пчелни царици отъ Горно-Крайнско (Австрия) и сж много благодарни отъ тѣхъ.

не остъпва на сжщинската крайнска порода. Такива пчели особено сж пъргави, хвъркатъ твърдѣ добръ, но не сж до тамъ добродушни, както сж италиянскитѣ.

Степската пчела, споредъ моето убѣждение, прѣмалко се цѣни. Но азъ мисля, че не трѣба да се гледа на нейната външность, а трѣба да се признае, че тя е твърдѣ дѣятелна. Тя отъ сутринь рано до късна вечерь се труди и принася много медъ въ кошера. И тая пчела обича често да се рои, та който желае често роене, нека си вземе царица отъ тая порода, която е най-много разпространена въ Хановерь и Брауншвайгъ. Тия царици оплодотворени отъ крайнски, германски или италиянски търтеи, даватъ порода, която много надминава и сжщинскитѣ степски пчели.

Ако тия пчели сж по-малки отъ германскитѣ и не сж до-тамъ хубави, то мелезътъ отъ тия пчели изобщо надминава германскитѣ.

Египетската пчела е по-малка отъ описанитѣ тукъ пчели. Тя е твърдѣ нѣжна. Отъ 8 години насамъ я опитвахъ въ разни отношения и се убѣдихъ, че сжщинската египетска пчела у насъ не може да вирѣе; кошертъ съ такива пчели става на есень и пролѣтъ съвсѣмъ малочисленъ, тѣй шото отдѣлни сѣмейства лесно пропадатъ. Ако обаче се образува смѣсь на тая порода съ друга, тогава тая смѣсь или мелезъ броятъ за най-добръ.

Такива пчели иматъ твърдѣ остро жило, тѣ сж твърдѣ енергични и дѣятелни, — смѣли при работата си. У мене такъвъ кошеръ никога не е мо-

жалъ да бжде плячка на другитѣ пчели, защото тия пчели се биятъ твърдѣ енергично, и никой кошеръ нѣма такава сигурна стража при входа, колкото тая смѣсена порода. За омото сж особено хубави и приятни сж щинскитѣ египетски царици, ако сж оплодотворени съ крайнски търтеи. Тѣ сж шарени, лекоподвижни, бързо хвърчещи и сж твърдѣ плодни.

Единъ приятель ме пита: «Ако италиянската пчела е по-силна и по-работлива, защо тогава тия кошери сж именно прѣзъ пролѣтъта и есенъта толкова слаби и мало населени?»

— Драги приятелю! му отговорихъ. Италиянската пчела има гореща кръвь, и затова е смѣла повече, отколкото една хладнокръвна пчела. Тия пчели хвъркатъ въ отечеството си понѣкога и прѣзъ зимата, та сж навикнали повече на ъзлети. Пролѣтъта въ Италия захваща рано, та по-рано се явява и зародишѣтъ. Вроденото отъ естеството неможе лесно да се изкорени. А защото италиянската пчела много често излиза изъ кошера, затова прѣзъ пролѣтъта тя по-енергично търси това, отъ което се нуждае домакинството. Както единъ пѣргавъ конь не бива да го оставяме свободенъ да върви напредъ както иска, но трѣбва да го държимъ и водимъ съ оглавника му, така сжщо и италиянскитѣ пчели прѣзъ пролѣтъта трѣба да се пазятъ отъ излетъ, защото е врѣдително, ако рано захващатъ хвърчането; тогава се образува силенъ зародишъ, — както ще видимъ по-послѣ. А това, що казахъ за прѣзъ пролѣтъта, сжщото има значение и за прѣзъ есенъта; защото, ако германската пчела отдавна (рано) е

спрѣла есенната си работа, то италианската сѣ още продължава да носи, и сѣ може да я видишъ, какъ прилежно прѣлита отъ овошка на овошка да смуче като осата отъ гнили овоция.

Прочее, най-голѣма похвала заслужава италианската пчела, защото събира много медъ, макаръ че пролѣтно и есенно врѣме кошерътъ да остава съвсѣмъ рѣдко населенъ.

Приятельтъ пита нататъкъ : «Ако ми позволите, ще ви задамъ още единъ въпросъ :

Казватъ, че италианскитѣ пчели често убивали царицитѣ си. Дали това е вѣрно?»

— Който има горещъ темпераментъ, той по-скоро се раздражнява, отколкото оня, който е хладнокървенъ. Въ развълнувано състояние се извършватъ нѣща, които въ спокойно състояние съвсѣмъ се осжждатъ. Сжщото може да се забѣлжи и при пчелитѣ изобщо, а особено при италианскитѣ.

Еднажъ ми показва единъ пчеларъ своитѣ кошери; отвори вратичкитѣ, извади пититѣ и подпуши на вжтрѣ въ кошера толкова силно, че се уплашиха и развълнуваха всичкитѣ пчели. Царицата е най-плашливата пчела въ цѣлия кошеръ. Ако тя въ страха си тича въ кошера насамъ-нататъкъ, то тя се излага на смъртна опасностъ, защото лесно могатъ да я взематъ разбунтуванитѣ пчели въ това вълнение за чужда царица, та я улавятъ и убиватъ. Това се случва въобще при пчелитѣ, но особено при италианскитѣ. Мнозина пчелари, които оплакватъ царицата, виновни сж самитѣ тѣ за изгубването ѝ. Понѣкога злѣ дѣйствиува на царицитѣ и прѣна-

сянето имъ на далечни страни съ пощата, защото при това може лесно да се поврѣдятъ. А климатътъ и храната иматъ сжщо голѣмо влияние върху тѣхъ.

Построяване на пити.

Както единъ домакинъ не построява кщицата си само отъ 4 голи стѣни, но се грижи постоянно и за вжтрѣшната ѳ наредба, споредъ своитѣ нужди, и не е спокоенъ, додѣто не си набави всичкитѣ необходими нѣща, така сжщо и пчелитѣ се грижатъ за вжтрѣшната си наредба и за хубавия редъ на нѣщата, потрѣбни за цѣлото сѣмейство и неговата дѣятелностъ. Ако човѣкъ наблюдава постройката на единъ кошерь твърдѣ внимателно, то той се удивлява на тия малки художници, които нито училище сж посѣщавали, нито при майсторъ сж учили, но сж получили тия красиви дарби отъ самия Творецъ на естеството. Колкото искусно сж построени пититѣ, толкова прѣвъзходствува и цѣлата уредба на домакинството. Домакинството изисква една постройка за събиране медъ, както и една отдѣлна постройка за зародиша на работнитѣ пчели и търтеитѣ.

Пититѣ се правятъ отъ воскъ. Воскътъ е произведение на пчелитѣ; той е и материялъ за строение и се прави отъ медъ и цвѣтенъ прашецъ. Пчелитѣ ядатъ медъ и цвѣтенъ прашецъ, и както потѣта на човѣка излиза прѣзъ поритѣ на кожата, така отъ пчелитѣ излиза воскътъ между пърстенчетата на долнията частъ на тѣлото въ про-

дълговата кръгла форма. Когато нѣкой кошерь се рои, то отначало приготвяватъ всичкитѣ пчели само восѣкъ. Тия восѣчни листчета се отдѣлятъ било отъ собственото тѣло на строещитѣ пчели, било отъ другаркитѣ имъ.

Както отъ много камънчета, сглобени помежду си псѣрѣдствомъ варъ и пѣсѣкъ (хорусанъ), става дуваръ, така и пчелитѣ си строятъ отъ восѣчни листчета своето жилище, наречено восчена пита. И както надничаритѣ носятъ градиво на своитѣ майстори и имъ го подаватъ, така и пчелитѣ стоятъ наредъ около строещитѣ пчели, та имъ прѣдаватъ своитѣ малки восѣчни листчета за голѣмата постройка, която е прѣдприета. Макаръ че листчетата сж твърдѣ дребнички, но голѣмото имъ число образува скоро значително нѣщо. И велѣдствие на извънредната пѣргавостъ на тия мѣнички художници, въ твърдѣ кратко врѣме излиза една постройка, на която просто трѣбва да се удивлявашъ; при всичко че пчелитѣ нѣматъ прѣдъ себе си никакъвъ планъ, тѣ образуватъ безъ геометрия отъ всѣка килийка правиленъ шестожгълникъ.

Ако едно пчелно сѣмейство захване да строи, то най-напрѣдъ строи килийки за медъ. Тия килийки сж обърнати съ прѣдната си частъ малко нагорѣ, навѣрно затуй, за да не може медътъ, който принасятъ въ тѣхъ, толкова лесно да се изсипе. Тия килийки за медъ се построяватъ доста дълбоки, тѣй щото пититѣ, опрѣдѣлени за медъ, сж често пжти на половина по дебели, отколкото ония, които служатъ за зародиша.

Една пита изобщо е дебела 3 — 3¹/₂ см., а между пититѣ има половина отъ това пространство праздно мѣсто; но пититѣ въ медовицето сж толкова близу една до друга, щото едвамъ отдѣлни пчели могатъ да заминаватъ. Килийкитѣ за медъ сж обикновено толкова голѣми, колкото ония на търтеитѣ, и ако сж извънредно дълбоки, то не може царичката да снася яйца въ тѣхъ, защото съ задната си частъ на тѣлото тя не може да достигне края на килийката.

Както пчелитѣ захващатъ построяването отгорѣ съ медни килийки, така тѣ строятъ въ коша въ дѣсно и въ лѣво по една пита за медъ. Ако ли сж въ кръгълъ кошъ, то тѣ правятъ такива пити все наоколо; тѣй щото, щомъ килийкитѣ сж пълни съ медъ, пчелитѣ сж обиколени съ медни пити от всѣкъждѣ. Подъ тия горни медни килийки пчелитѣ поставятъ други килийки за работнитѣ пчели, а понадолу къмъ дъното на коша — килийки за търтеитѣ. Новопостроенитѣ пити сж отначало бѣли, а слѣдъ врѣме, вслѣдствие останалата вжтрѣ мрѣжица отъ излѣзлия зародишъ, тѣ вече ставатъ жълти; а когато сж много стари, тогава килийкитѣ, по причина на тия изсъхнали вжтрѣ мрѣжи, се стѣсняватъ и получаватъ тъмна боя, а най-подирѣ съвсѣмъ почерняватъ. Ако една такава пита се откъсне, тя прилича на една чоха, а теглото ѝ, въ сравнение съ восъка, що се съдържа въ нея, е много тежко. Ако такава стара пита се сравни съ друга, новопостроена, то всѣки ще разбере, че старата е вредителна и за пчелитѣ и за пчеларя. За-

това онзи, който иска да подобри пчеларството, трѣбва да се старее да бждатъ пититѣ му въ добро състояние. Всѣки ще разбере, че пчелитѣ могатъ да правятъ (градятъ) пити най-лесно и най-бързо тогава, когато става беридбата на медъ, и когато цвѣтята даватъ на пчелитѣ множество сладъкъ сокъ и жълтъ прашецъ.

Каквото казахме тукъ за постройката на пититѣ въ проститѣ кошове, сжщото може да се каже и за пититѣ въ сандѣцитѣ.

Какъ да се постѣжива съ пчелитѣ.

— „Пчеларството би ми било любимо занятие, но пчелитѣ немогатъ никакъ да ме търпятъ. Щомъ отида близу до тѣхъ, тѣ ме жилиятъ, макаръ че пуша и махамъ наоколо си колкото мога и пр.“ Така говорятъ мнозина. Съ това тѣ ясно показватъ, какво мнѣние иматъ за пчелитѣ. Нали у всѣки човѣкъ има двѣ черти: едната добра, която може да се издигне до най-висша степенъ на добродушность, а другата — осѣтителна, която може да достигне дори до единъ видъ полуда. Каквото е у хората, това е и у другитѣ живи сжщества, та и пчелитѣ не правятъ изключение.

На двама свещеника и на двама учители показяхъ еднажъ въ една градина, какъ трѣбва да се постѣжива съ пчелитѣ. Азъ искахъ да обърна 6 кошери единъ слѣдъ другъ. Въ първия кошерь захванахъ да духамъ полека пушекъ отъ цигара прѣзъ вратцата. Слѣдъ това твърдѣ спокойно подигнахъ кошера отъ дѣската нагорѣ, безъ да стане

ни най-малко раздрусване, и внимателно го положихъ обърнатъ върху единъ столъ. Сетѣхъ взехъ пушалката и духнахъ прѣдпазливо още 3 — 4 пжти право надъ отворения кошерь, а пчелитѣ се оттеглиха мирно въ вжтрѣшността на коша. Тогава вече безъ страхъ можахъ да разкажа на моитѣ посѣтители всичко, какво има и какво се върши въ кошера. За добродушността на пчелитѣ всички се удивляваха и се възбуди у тѣхъ охота за пчеловѣдство. Подиръ нѣколко минути пакъ обърнахъ кошера сжщо така мирно и го турихъ на прѣдишното му мѣсто. Така направихъ съ петтѣхъ кошери единъ подиръ другъ; у три кошера разрѣзахъ търтейски пити, безъ да се случи нѣкоя опасностъ отъ ужилване.

И четворицата зрители неможаха да се начудятъ. Единиятъ каза: „Ако азъ бѣхъ направилъ сжщото, каквото видѣхме тукъ, пчелитѣ щѣха непрѣменно да ме ужилатъ“. Вториятъ каза: «Тия трѣбва да сж особено добри пчели, а пчелитѣ въ моя кошерь сж страшни лудетини, защото, колчимъ минавамъ покрай тѣхъ, трѣбва доста да се пазя, да ме не ужилатъ.»

Съ шестия кошъ азъ постжпихъ съвсѣмъ иначе, сир. тѣй, както често пжти постжпватъ неопитнитѣ. Безъ да духна пушекъ прѣзъ вратичката, дигнахъ скоро коша отъ дѣската, на която бѣше силно долѣпенъ и го друснахъ на стола. Боже! какъ тогава изхвъркнаха всичкитѣ пчели вѣнъ отъ коша! Като че трѣбваше и послѣдната пчела да излѣзе изъ кошера и да ужили моитѣ госте. И четвори-

цата избѣгаха, колкото имъ сила държеше. Тѣ толкова скоро тичаха, щото не можаха да намѣрятъ вратата на градината, та прѣскокнаха прѣзъ плета. Едвамъ подиръ нѣколко секунди можаха да се скриятъ задъ кжщичката, дѣто се мислѣха сигурно запазени отъ нападателитѣ. Когато слѣдъ нѣколко минути пакъ се доближиха до градината, изглеждаше, че пчелитѣ отъ сжщия кошерь искаха отново да ги нападнатъ. Подиръ тая лудешка постжпка и азъ, за да се прѣдпазя отъ жилото на разядосанитѣ пчели, трѣбваше да подиря убѣжище въ близната градинска кжщичка.

Слѣдъ като мина бурята, сир. слѣдъ като се поумириха пчелитѣ, единъ отъ посѣтителитѣ ме попита, дали пчелитѣ отъ тоя кошерь сж зли, или пѣкъ азъ самичѣкъ съмъ виноватъ за тази буря. Отговорътъ бѣше такъвъ: „Постжпвай съ пчелитѣ всѣкога така, както азъ постжпихъ съ първитѣ петъ кошери, и пчелитѣ ще бждатъ мирни и кротки. Ако ли постжпвашъ така, както постжпихъ съ послѣдния кошъ при обръщанието му, тогава ще трѣбва да бѣгашъ.“

Редомъ съ това, сир. кротко и прѣдпазливо отнасяне, пчелитѣ обичатъ и искатъ голѣма *чистота*. Самитѣ пчели сж твърдѣ чисти насѣкоми; тѣ иматъ много остръ мирисъ. Който пчеларь е много изпотенъ, па при това потътъ е още болнавъ, то нека въ такова състояние да се пази добръ отъ пчелитѣ, защото иначе не ще може да се запази отъ жилото имъ.

Ако нѣкой вземе царицата отъ кошера и я държи нѣколко минути съ потни прѣсти, или пѣкъ прѣститѣ му миришатъ силно на тютюнъ или на друго нѣкое вещество, неприятно за пчелитѣ, то ако подиръ 2—3 минути пустне царицата въ кошера ѝ, тя обикновено бива убита отъ собственичѣ си пчели. Царицата чрѣзъ туй държане е получила другъ мирисъ, и пчелитѣ я считатъ за чужда. Това е явно доказателство, колко чисти трѣбва да се държимъ, кога боравимъ съ пчелитѣ. Има и извѣстни врѣмена, когато трѣба да оставимъ пчелитѣ съвсѣмъ спокойни и да се чака по удобно врѣме. Не ли е и човѣкъ така? — Когато приближава буря, то нека се извърши само най-нужното съ пчелитѣ, защото тѣ сж тогава развълнувани. Ако искатъ чужди пчели разбойнишки да влѣзатъ въ коша имъ, тѣ всекога сж готови за ожесточена борба. А най-смѣли сж пчелитѣ тогава, когато прѣкарать беридбата на меда, сир. когато всичкиятъ медъ е вече прибранъ. Тогава пчелитѣ пазятъ и защитаватъ спечеленото по справедливъ начинъ така, както брани имота си и единъ селянинъ — пестовникъ. Най-подирѣ когато заобикаляшъ кошеритѣ, ходи съвсѣмъ мирно, кротко и не прави голѣми движения. Ако ти кацне нѣкоя пчела на ржката, на челото или на носа, тя сигурно нѣма да те ужили, ако я оставишъ спокойно; ако ли поискашъ да я изпѣдишъ, или да се бранишъ, тя сигурно ще те ужили. Ще рече, отнасяй се съ пчелитѣ мирно и бжди спокоенъ! Тогава и тѣ ще се отнасятъ кротко спрѣмо тебе.

Пчеларски принадлежности (уреди).

Ако чете човѣкъ въ нѣкое обширно съчинение върху пчеларството за принадлежноститѣ или уредитѣ, които могатъ да се употрѣбаватъ при пчеловѣдството, то ще помисли, че ще трѣбва една голѣма работилница да напѣлни съ тѣхъ. Азъ обаче се нуждая за всичко по пчеловѣдството отъ твърдѣ малко уреди и никогажъ не усѣщамъ да ми липсува нѣщо. Прѣди всичко тѣй наречената „мрѣжеста шапка“ за главата и лицето не вземамъ никогажъ; сжщо така не вземамъ ржкавици. Трѣбва ми само слѣдното: единъ ножъ, едни клещи, една малка кукичка (закачалка) и единъ якъ телъ. Това ми сж всичкитѣ нужни потрѣби за пчелитѣ. А разноскитѣ за тия нѣща нѣма никого да уплашатъ, за да не се завземе за разумно пчеловѣдство. А за нареждането на *сандъцитъ* трѣбва ни още само слѣдното: една кжщичка за затваряне на царичитѣ, единъ сандѣкъ за прѣносъ на ройове или кошери отъ едно мѣсто на друго, една стоялка за окачване на пититѣ и най-сетнѣ една центрофугална машина. Тия прѣдмети сж толкова извѣстни всѣкому, щото не трѣбва подробно да ги описвамъ.

Жилището на пчелитѣ.

Който обича да се запознае съ пчелитѣ и съ тѣхното отглеждане, той ще обърне вниманието си, щомъ е запознатъ съ отдѣлнитѣ *видове* пчели, и върху *жилището* имъ. Обикновено мнозина се заематъ да изучатъ прѣди всичко староврѣмското

пчелно жилище — коша. Обаче тѣ ще трѣбва да обърнатъ главното си внимание върху *новитѣ* жилища на пчелитѣ, които сж изобщо по-разпространени и се прѣпоръчватъ, понеже сж много по-удобни отъ старитѣ плетени кошове. И кошътъ е добро, сгодно жилище за пчелитѣ. Изобретателътъ на сламения кошъ е билъ човѣкъ доста досѣтливъ и разсѣдливъ. Сламата е, наистина, сгоденъ и отличенъ материялъ за пчелни жилища. Добрѣ сплетенъ кошъ отъ слама държи твърдѣ топло и пази кошера отъ влага. Както рой пчели, кога увисне на нѣкой клонъ, прилича твърдѣ много на гроздъ, сжща такава форма има и кошътъ. Ако се погледне въ единъ кошъ, въ който живѣе едно пчелно сѣмейство, то ще се намѣри вжтрѣшността му съвсѣмъ нагодена за пчелно жилище, и може да се наблюдава, какъ пчелитѣ тѣй икономически (скромно) сж се наредили.

Въ срѣдата на жилището се намира пчелното сѣмейство. Отгорѣ и покрай стѣнитѣ на коша наоколо е медътъ. Наистина, много приятна гледка прѣдставя, като виждашъ, какъ приятно живѣе едно сѣмейство срѣдъ толкова сладости!

Ако вземемъ прѣдъ видъ, че пчелното жилище трѣбва да бжде сжщо така удобно и леснодостъпно за *пчеларя*, то именно описания тукъ сламенъ кошъ е по-неудобенъ за него, отколкото за пчелитѣ. До такова сѣмейство не можешъ другояче да се доближишъ, освѣнъ ако навеждашъ коша или го обръщашъ; това не само е мжно, но по-нѣкога и опасно, защото много кошери, вслѣдствие такова подигане, навождане или обръщане, се

повръждатъ скоро. Не ще съмнѣние, че такива кошове обикновено ставатъ скоро тѣсни и не сгодни за работата на пчелитѣ, на които тая тѣснота прѣчи за по-усилена работа. И така, голѣмата полза, която би трѣбвало да се извлѣче, не се постига съ такива кошове, понеже пчелитѣ сж притѣснени и не могатъ да усилятъ дѣйността си.

Прочее трѣбва да се гледа, колкото е възможно, жилищата на пчелитѣ да се правятъ 2 — 3 пжти по-голѣми, отколкото сж проститѣ кошове, та да бжде удобно на пчелитѣ, чиято работливостъ и прилежание трѣбва да очудватъ всѣкиго. Щомъ пчелитѣ могатъ свободно да развиватъ своята дѣйность, — а това е невъзможно въ тѣсни кошове, — тогава и доходътъ отъ тѣхъ ще бжде по-голѣмъ.

Общозвѣстниятъ баща на пчеларството, свещеникъ Джирзонъ (Dzierzon) отъ Карлсмарктъ (Силезия), си спечели безсмъртни заслуги по пчеларството, съ което принесе голѣма полза на челоувѣчеството. Покрай другитѣ полезни изобрѣтения той изнамѣри и едно жилище за пчелитѣ, което е съвсѣмъ сгодно, както за тѣхъ, така и за пчеларя.

Тѣзи жилища могатъ да се нагодятъ за малки, срѣдни и голѣми рояци.

Джирзоновиятъ сандѣкъ има дължина 73 с. м.; вжтрѣшната широчина му е 22 с. м., а височината 34 с. м. Колко удобно може такъвъ продълговатъ сандѣкъ да се разпрѣдѣли за пчелитѣ! Може въ срѣдата на сандѣка да се направи жили-

щето на пчелитѣ; тамъ въ срѣдата, може да се остави и отворка, отъ дѣто пчелитѣ ще излизатъ и влизатъ въ кошера. Отъ дѣсната и отъ лѣвата страна на сандѣка може да се направятъ врата, които ще служатъ на пчеларя да слага и взема потребното и изработеното отъ пчелното сѣмейство. Въ срѣдата сандѣкътъ е прѣграденъ посрѣдствомъ двѣ вжтрѣшни вратички: срѣдата на сандѣка ще бжде жилището на пчелитѣ, а въ дѣсната и лѣвата страна на сандѣка ще прибиратъ храната си. Ако ли изберемъ намѣсто срѣдата една отъ странитѣ за жилище на пчелитѣ, тогава почти половината отъ сандѣка се изпълва отъ пчелното сѣмейство, а другата половина остава за меда, или съ други думи, медовището се намира до мѣстото на зародиша. А щомъ единъ сандѣкъ, който съдържа 15 — 17 рамки, е пълненъ отъ единия край до другия съ пити, не е ли това отъ голѣма полза? Рамкитѣ въ Джирзоновия сандѣкъ иматъ височина 29 с. м., а широчина 23 с. м.

Щомъ се турятъ рамкитѣ, отгорѣ въ сандѣка остава празно мѣсто отъ 5 с. м.; това мѣсто се отрежда за медъ и се нарича *медовище*. То прилича на житница (хамбаръ), каквито иматъ селянитѣ надъ своитѣ жилища.

Медовището, ако е пълно, съдържа отъ 6 — 8 литри медъ. А ако цѣлиятъ Джирзоновъ сандѣкъ е пълненъ, той тежи отъ 60 — 80 кила, и всичко това пчелитѣ събиратъ въ расстояние отъ 4 до 6 седмици. Помислете си тогава, каква е разликата въ сравнение съ единъ кошъ, къдѣто единъ хубавъ

младъ рой дава само отъ 30 до 40 кила медъ. Отъ това се види, какво прѣдимство иматъ сандъцитѣ прѣдъ проститѣ кошове, и какво може едно пчелно сѣмейство да изработи въ сандъка. Освѣнъ това, въ сандъка може много лесно да се хване старата царица и да се замѣни съ млада; а въ кошоветѣ това е невъзможно. Сжщо така отъ кошоветѣ мжчно се вади медъ, защото трѣбва за тая цѣль кошътъ да се прѣобърне, та мжчно могатъ части отъ пити да се изрѣжатъ. Въ сандъцитѣ тази работа е проста: отварятъ се едната врата или двѣтѣ, изкарватъ се пчелитѣ съ слабъ пушекъ на надирѣ, и тогава могатъ свободно да се взематъ приготвенитѣ пити, като се гледа при това да се оставятъ и на пчелното сѣмейство нѣколко пити за храна. Прѣзъ есенъта често пжти на 4 — 5 пити не се намира никаква пчела, защото всички пчели сж се оттеглили въ мѣстото за зародиша.

Както свещеникъ Джирзонъ изнамѣри егодно жилище за пчелитѣ, така се постараха и други отлични пчелари да построятъ удобни сандъци. А при употрѣбата на всички тия видове пчелни жилища нека имаме на умъ пословицата: «Опитвайте всичко, а най-доброто задържете!» Макаръ мнозина да сж изнамѣрили твърдѣ удобни кошери, но свещеникъ Джирзонъ ще си остане баща на пчеловѣдството; а другитѣ изобрѣтатели сж само негови достойни и полезни ученици.

Въ България засега най-много е разпространенъ кошерътъ «*Дадан-Блатъ*», който се прѣпоржчва

отъ мнозина вѣщи пчелари.*) Кошерътъ се състои отъ подвижно дъно (гнѣздо), въ което се вмѣстятъ 12 голѣми рамки, или 12 рамки и 2 раздѣлни дъски, отъ горѣ единъ капакъ, платно (мушама) върху рамкитѣ и рогозка или възглавничка за зимно врѣме. Гнѣздовиятъ сандъкъ има отвжтрѣ 45 с. м. широчина, 45 с. м. дължина и 32 с. м. височина. Задната стѣна е отъ двойни дъски, а останалитѣ отъ една. Рамкитѣ се слагатъ и вадятъ отъ горѣ. Прѣдната стѣна се изрѣзва отъ долу: 8 мм. високо и около 22 с. м. дълго. Тоя отрѣзъ служи за входъ на пчелитѣ. За гнѣздовия сандъкъ се употребяватъ дъски дебели отъ $2\frac{1}{2}$ до 3 с. м. Колкото стѣнитѣ сж по дебели, толкова е по добрѣ. Рамкитѣ, които иматъ изотвѣнъ $30 \times 43\frac{1}{2}$ с. м., сж покачени върху хоризонталнитѣ ламби на прѣдната и задна стѣна. Между горната поврѣхность на кошера и горнята поврѣхность на рамкитѣ се оставя свободно пространство 7 мм. Прѣграднитѣ дъски, които служатъ за умаление пространството въ кошера, се правятъ отъ цѣли дъски въ форма на рамка, които да се допиратъ до самитѣ стѣни на кошера. Рамкитѣ се сковаватъ отъ дъсчени линейки, широки 25 м. м.; отъ рамка до рамка трѣбва да има свободно мѣсто 12 милиметра.

Магазинътъ (надставния сандъкъ) има отвжтрѣ сжщата дължина и широчина, както и долния сандъкъ (гнѣздото), т. е. 45×45 с. м., а високъ е

*, Подробно описание се намира въ „Пчеларска библиотека“ № 8 отъ Е. Бертрана, прѣводъ на М. К. Вачковъ въ Сухиндолъ.

167 м. м. Рамките за магазина сж на половина високи, т. е. $13\frac{1}{2} \times 42$ с. м. отъ вжтрѣ, а $16 \times 43\frac{1}{2}$ отвънъ. Тия рамки се покачватъ въ магазина по сжщия начинъ, както голѣмитѣ въ гнѣздото, и трѣба да се внимава, щото всичкитѣ долни линейки на магазиннитѣ рамки да бждатъ на лице съ горнитѣ линейки на долнитѣ рамки.

Капакътъ на кошера се прави такъвъ, щото да покрие цѣлото гнѣздо, като да го обхваща. На прѣдната и задня стѣна отгорѣ на капака се изрѣзва по една дупка, която ще служи за вентилаторъ. Тия дупки отвжтрѣ се обковаватъ съ металическа мрѣжа, прѣзь която да не могатъ да прѣминаватъ пчелитѣ.

Въ кошера се оставятъ 12 рамки. Пититѣ въ тия рамки иматъ $26\frac{3}{4} \times 42$ с. м. и съдържатъ 9300 пчелни килийки. Въ такъва една пита има $3\frac{1}{2}$ до $3\frac{3}{4}$ килограма медъ. За да извадимъ медъ, гнѣздото трѣбва да се скратява до 8 рамки, което става много лесно посредствомъ прѣграднитѣ дъски.

Кждѣ да се поставятъ кошеритѣ.

Твърдѣ често мнозина говорятъ: «Азъ обичамъ да се занимавамъ съ пчеловѣдство, но ми липсва удобно мѣсто. Моята градина е толкова малка, че въ нея нѣма мѣсто нито за два кошера. Па като нѣмамъ голѣма градина, пчелитѣ ми, разбира се, не биха могли да хвъркатъ на югъ. Ето защо азъ не се рѣшавамъ да отглеждамъ и развъждамъ пчели».

Какъвъ прѣдрасждѣкъ! Съ този прѣдрасждѣкъ!

дѣкъ се убива у мнозина любовта къмъ пчеловѣдството, та и не се залавятъ съ него.

Погледнете единъ дворъ и вижте, колко различни положения завзематъ кжщитѣ! Единиятъ домопритежателъ е избралъ за своя дворъ и кжща хълместо или отцѣдно мѣсто — баирче; другиятъ прѣдпочедъ долчинка или пѣкъ равнище. Воденичарьтъ избира мѣсто за постройка всѣкога край рѣката. Виждаме при това, нѣкои кжщи да сж обѣрнати на сѣверъ или на югъ, а други — на изтокъ или на западъ. Всѣки притежателъ мисли, крой и избира първенъ мѣстото, прѣди да подкачи да строи сградата, и за една колиба дори гледа се мѣстото да е сгодно, та да отговаря на нуждитѣ на домопритежателя. Щомъ всѣки притежателъ може да намѣри удобно мѣсто за кжщата си, то много по-лесно може да му се посочи мѣсто за нѣколко кошера.

Който притежава голѣма градина, нека избере въ нея прѣди всичко единъ кжтъ, мѣсто тихо и запазено отъ вѣтъра. Къмъ югъ да сж обѣрнати кошеритѣ, сѣвѣтвамъ само тогава, когато тѣ сж поставени подъ дървета, сирѣчь, когато сж запазени добрѣ отъ силното пладнешко слънце. Ако изложимъ кошера цѣло лѣто на пладнешната горещина, какво ли ще стане тогава съ клетитѣ пчели? Това е сѣ едно да накарате нѣкой нещастенъ работникъ, да работи непрѣкъжнато цѣли дни прѣзъ лѣто на слънчевъ пекъ.

По-добрѣ е да обѣрнемъ кошеритѣ съ входа имъ къмъ изтокъ или къмъ юго-изтокъ. Моитѣ пчелни жилища сж поставени, по възможность, подъ

сѣнка. Пчелитѣ хвъркатъ на всички страни, а най-много къмъ сѣверъ. Избирамъ даже за пчелитѣ си най-хладното кѣтче (кюше) въ градината си, стига само, мѣстото да бѣде сухо; при това колкото мѣстото е по-затулено отъ хорския шумъ, толкова по-добрѣ е за пчелитѣ. Всѣки пчеларъ трѣбва да пази, колкото може, щото пчелитѣ да се не излагатъ на пладнешнитѣ горещини.

Колко лесно може да се случи, ако кошеритѣ сж изложени на пладнешна горещина, щото воскътъ да се разтопи въ кошера, а понѣкогашъ да захване да тече и медътъ, който примамава разбойници-пчели. А най-голѣма врѣда е, когато пчелитѣ, изложени на слънчевата горещина отъ 11 часа сутринъ до 3 ч. слѣдъ пладне, се умърлушватъ и прѣставатъ да хвъркатъ. Ония пчели, които хвъркатъ на сѣверъ, или пѣкъ стоятъ на прохладно мѣсто, хвъркатъ именно въ това врѣме най-много, и затова ставатъ по-тежки отъ другитѣ кошери.

Ако кошеритѣ се намиратъ на прохладно мѣсто, па при това сж и доста пространни, пчелитѣ тогава нѣма да се събиратъ на купинца прѣдъ вратата, но цѣлото население дружно ще работи вжтрѣ въ кошера; ако ли пѣкъ кошерътъ е обѣрнатъ къмъ югъ, тогава почти всички пчели го напушатъ, защото не могатъ да тѣрпятъ и да работятъ отъ голѣмата горещина вжтрѣ въ него.

Ето едно доказателство: щомъ се захлади врѣмето, цѣлото население веднага се прибира въ жилището си и работи, а по-рано, прѣзъ горещината, като че за него нѣма мѣсто, та е излѣзло вѣнъ прѣдъ вратцата.

Но, не само лѣтниятъ и юженъ пекъ (горещина) е врѣденъ за пчелитѣ, ами и пролѣтната и есенната топлина; защото пролѣтнитѣ слънчеви лъчи ги събуждатъ много рано отъ зимния сънъ, та слѣдъ това хиляди пчели умиратъ отъ студения въздухъ. Сжщо е и прѣзъ есенята: слънчевитѣ лъчи не оставятъ пчелитѣ да се успокоятъ, ами често пжти ги примамватъ да излѣзатъ вѣнъ прѣдъ вратичката, за да се постопятъ. Но при това тѣ често пжти се вдървяватъ отъ студъ, прѣди да се върнатъ при общото сѣмейство въ кошера. — Прочее и въ малка градинка може да се намѣри малко мѣстенце за пчели. Па дори и да нѣма градинка, домопритежателятъ пакъ може да се занимава съ пчеловѣдство, защото и въ двора си може да постави кошеритѣ. Често пжти прѣдъ нѣкоя кжща виждаме клѣтка за птици. Пусни птиченцата да си хвъркатъ на свобода, махни клетката, и на нейно мѣсто направи постове за кошери. Други домопритежатели нѣматъ нито градинка, нито пѣкъ дворъ, а иматъ свободна празна стая. При всѣки прозорець тогава могатъ да се сложатъ кошерищата единъ върху други. Това мѣсто на кошеритѣ ще бжде прѣкрасно за пчелитѣ, стига стаята да бжде суха и чиста.

Съ една дума, всѣки домакинъ може да намѣри мѣсто за пчелитѣ си, стига да иска; па и тѣ (пчелитѣ) могатъ да изхвъркватъ къмъ която си страна щатъ. Че пчелитѣ дѣйствително не сж привързани къмъ старото си жилище, доказва ни тѣхното роение. Единъ кошеръ, щомъ се рои, а роятъ избѣгне, тогава той си избира за жилище нѣкое хра-

лупато дърво въ гората или другадѣ, или пъкъ въ нѣкой затуленъ кѣтъ на нѣкоя сграда.

Ще рече, щомъ се освободимъ отъ всичкитѣ си прѣдрасждѣци, всѣкога ще намѣримъ мѣсто за пчелитѣ си.

Ами ако зададемъ такъвъ въпросъ: Ако нѣкой има много пчели, тогава по-добрѣ ли ще бжде да се поставятъ кошеритѣ единъ до другъ, или, ако има възможность, да се разрѣдятъ на по широко мѣсто въ градината, и колко близу могатъ да стоятъ кошеритѣ единъ до другъ?

Отговоръ: Който притежава 20 — 30 кошери, ще направи добрѣ да ги постави на двѣ-три мѣста, защото, ако изхвъркватъ толкова пчели близу една до друга и една надъ друга отъ кошеричката, то въздухътъ при горещината става неприятенъ за тѣхъ, и много ги изнемощява.

Въ единъ павилионъ, кждѣто има много кошове или сандѣци единъ до другъ, при прѣхвъркването на гжсти редици пчели, горещината бива почти неспособна, а особено пъкъ, ако не е валяло на-скоро дъждъ; вслѣдствие на това работата на пчелитѣ не върви дѣятелно, дори и съвсѣмъ спира.

Кошеричката трѣбва до толкова да сж отдѣлени единъ отъ други, щото пчелитѣ да не сбъркватъ, но лесно да намиратъ вратичката. Иначе съ стотина пчели ще се убиятъ, щомъ се заблудятъ да влѣзатъ въ чуждѣ кошери. Ако поставимъ кошеритѣ близу единъ до другъ, то значи сами да ги подканяме къмъ грабежъ. А колко лесно може да се сбърка и самата царица! Забѣлѣжихъ еднажъ,

какъ една царица, която бѣше направила излетъ за оплодотворяване, влѣзе въ единъ съсѣденъ кошерь, дѣто пчелитѣ веднага я убиха. Затова не поставяй наблизу кошерищата! Разстоянието между единъ и другъ нека бжде не по-малко отъ 25 — 30 с. м.

Какъ се отглеждатъ пчели зимно врѣме.

Както за хората и за хиляди животни деньтъ е отреденъ за работа, а нощта за почивка, така и за пчелитѣ лѣтото е опрѣдѣлено за работа, а зимата за почивка. Съвсѣмъ справедливо може да се каже, че пчелитѣ иматъ новата година за полунощ. Отъ тогава натѣй, колкото приближава пролѣтъта, толкова приближава и работното врѣме за пчелитѣ.

Макаръ пчелитѣ и да почиватъ прѣзъ цѣлата зима въ сънъ, то пакъ е нужно извѣстно зимно отглеждане. Както всѣка нощъ за работния човѣкъ има двѣ дѣйствиа: 1) отстранение на умората и 2) събиране нови сили, така сжщо е и съ пчелитѣ. Тѣ зимѣ си почиватъ, събиратъ нови сили, а при настъпващата пролѣтъ започватъ на ново своята работа. Зимно врѣме пчеларьтъ трѣбва да нагледва пчелитѣ си. За мѣсецитѣ: януарий, февруарий, па даже и прѣзъ мартъ би трѣбвало да се вземе въ внимание изобщо слѣдното правило: гледай и грижи се всѣкога за пчелитѣ, като че гледашъ и се грижишъ за спещъ човѣкъ! Колкото по-малко човѣкъ се събужда отъ спане самъ или отъ другиго, толкова по-добра ще бжде почивката; понеже съ пчелитѣ е тѣкмо сжщото, то трѣбва да избѣгваме всичко, което би събуждало кошера отъ

зимния му сънъ. А отъ що се събуждатъ пчелитѣ? Както свѣтлината и видѣлината събуждатъ специа човѣкъ твърдѣ лесно, така сжщо и пчелитѣ се лесно събуждатъ отъ свѣтлината и видѣлината, та много отъ тѣхъ напушатъ зимното си легло и се отдѣлятъ отъ сѣмейството, а тогава скоро умиратъ било въ кошера, било вѣнъ отъ него. Шумъ и трѣсъкъ събуждатъ специа човѣкъ; сжщо и пчелитѣ се пробуждатъ отъ най-малкия шумъ и движение около тѣхъ.

Не би било мжчно даже съ нѣколко сламки дори да се унищожи цѣлия кошерь, щомъ тѣ (сламкитѣ) се влѣкатъ само възъ кошера твърдѣ бързо. Това ще събуди и обезпокои пчелитѣ, и току ще видимъ, че ще се отдѣлятъ по нѣколко отъ общия гроздъ, кждѣто сж събрани, и нѣма вече повторно да се върнатъ въ него, ала ще измръзнатъ и ще умратъ. Сжщо така, може ли кошертъ да спи спокойно, ако би да има прѣмалко въздухъ, или пъкъ въздухътъ да бжде нечистъ?—

За пчелитѣ нищо не е по-здрво и по-потрѣбно, отколкото чистия и прѣсенъ въздухъ; ако имъ липсва такъвъ, то тѣ спятъ сънъ безпокоенъ, и лесно може голѣма часть отъ тѣхъ да измре. При тежкия и нечистъ въздухъ пчелитѣ излизатъ по-уморени отъ зимното си спане, отколкото кога сж влѣзли.

Въ прохладно мѣсто пчелитѣ спятъ по-леко и по-дълготрайно, нежели въ топло и задушено. Сжщото нѣщо е и съ хората. Ако жилището на пчелитѣ е много топло, то чистиятъ въздухъ скоро се разваля, та пчелитѣ тогава избѣгватъ изъ кошера и умиратъ вѣнъ отъ студъ. Така че тѣсното жи-

лице и недостатъкътъ отъ чистъ въздухъ твърдѣ злѣ влияятъ върху пчелитѣ. Това прилича на горене на свѣщи въ една затворена стая, кждѣто сж събрани много хора; тамъ свѣщитѣ лека-полека ще захванатъ да мърждалѣятъ, а най-подирѣ изгасватъ. При топла температура царицата се измамва и прѣрано захваща да снася яйца, и вслѣдствие на това цѣлиятъ кошерь, за да гледа зародиша, ще трѣбва прѣрано да захване работа. Ако сега вѣнъ владѣе още студъ, то кошерьтъ пропада.

Както милосердната сестра, която нагледва 20—25 болника въ болницата, ноцно врѣме се стареа съ тихи стѣпки да прѣминува прѣзъ залата, за да не събуди нѣкого отъ спещитѣ болни, или се услушва, дали не липсва на единъ или на други болникъ нѣщичко, та да му даде скоро нужната помощ; сжщо така трѣбва и пчеларьтъ прѣзъ зимното врѣме често да посѣщава своитѣ пчели и внимателно да се услушва, дали нѣма отнѣкъждѣ да се чуе жалостно сумтение въ единия или другия кошерь. Ако намѣри такъвъ кошерь, то нека отвори полекичка вратичката му, за да влѣзе въ него чистъ въздухъ; а щомъ влѣзе такъвъ, то пчелитѣ ще се освѣжатъ и ще се успокоятъ. Ако обаче подирѣ нѣколко часа пчелитѣ не се успокоятъ, то нека полѣе чиста вода възъ една пита и я окачи слѣдъ това малко наведена въ сандѣка, близу до пчелното сѣмейство. Тоя кошерь сигурно има нужда отъ чистъ въздухъ, та у пчелитѣ се е явила силна жажда. Ако се погрижи пчеларьтъ да вкарва въ кошера по-вече и по-често чистъ въздухъ, то кошерьтъ ще

се окопоти, и злото ще се отстрани. Ако ли пъкъ намѣри кошеръ, кждѣто пчелитѣ сж доста безпокойни и нѣкои сж излѣзли прѣдъ вратичката, а други дори изхврѣкватъ на далечко, то това е признакъ, че на пчелитѣ е необходимъ, много необходимъ чистъ въздухъ и вода; ако не се даде на такъвъ кошеръ бърза помощъ, той цѣлиятъ може да измре.

Прочее, прѣсенъ въздухъ и чиста вода, както загатвахъ при всѣкой случай, много ще помогнатъ.

Въ прости кошове, кждѣто може чистъ въздухъ лесно да проникне прѣзъ плетената стѣна, не е толкова опасно, нежели въ сандѣцитѣ, дѣто често се явява нужда за въздухъ и вода.

Животътъ на пчелитѣ прѣзъ втората половина на зимата и при наченъка на пролѣтъ.

Извѣстно е, че спането дава нови сили на човѣка и го прави по-бодъръ за работа прѣзъ идещия день. Пчелитѣ сжщо така си отпочиватъ отъ своя трудъ, и чрѣзъ зимното спане добиватъ нови сили, съ които захващатъ скоро своята дѣйностъ, която е, както споменахме, образецъ на трудолюбие.

Прѣзъ януария и февруария вече захващатъ младитѣ царици въ много-населенитѣ кошери да снасятъ яйца, а старитѣ царици—къмъ края на марта и въ началото на априлия.

За зародиша, сир. за червейчетата, пчелитѣ се нуждаятъ отъ чиста вода, смѣсена съ медъ. Такава вода, потрѣбна за зародиша, пчелитѣ добиватъ

отъ пáритѣ, образувани отгорѣ надъ сѣдалището на пчелитѣ. — Какво прилежание! Какъ може да се възползува пчелата отъ всичко! Всеизвѣстно е, че топлината подканя пчелитѣ къмъ по-бърза дѣйность и по-рано развитие на зародиша. Ако пѣкъ пролѣтѣта рано захване, и врѣмето стане скоро топло, то пчелитѣ се събуждатъ и захващатъ работата си; но ако слѣдъ това топло врѣме, когато много отъ пчелитѣ сж се излупили, настане веднага пакъ студъ, тогава зародишѣтъ и излупенитѣ млади пчели лесно измиратъ. Младитѣ пчели се нуждаятъ не само отъ вода и медъ за храна; тѣ, за да бждатъ здрави, силни и способни за излетъ, нуждаятъ се и отъ «насжщенъ хлѣбъ», сир. отъ цвѣтенъ прашецъ.

Наистина, всѣки добъръ кошеръ на есенъ е приготвилъ цвѣтенъ прашецъ за зимния зародишъ; но, ако въ нѣкой кошеръ, поради извънредна плодовитость на зародиша и оттамъ на много млади пчели, не остане вече цвѣтенъ прашецъ, то въ такъвъ случай би могло да му се помогне, като се насипе чисто брашно на една пита, която да се покачи въ кошера близу до зародиша.

Но за да прѣмахнемъ това зло, по-добрѣ е да прѣзимуватъ пчелитѣ въ хладно мѣсто, дѣто не може да има тѣй рано много зародишъ.

Нареждане кошеричката прѣзъ пролѣтѣта.

Въ втората половина на м. мартъ обикновено слънцето захваща да пече доста силно, и неговитѣ топли лучи, заедно съ топлитѣ вѣтрове и

зимнитѣ пáри разтопяватъ снѣговетѣ. Всичко живо на земята постепенно се събужда. Пролѣтното утро е вече тукъ! Това го усѣщатъ всички живи земни твари; усѣща го и пчелата, та се събужда отъ зимния си сънъ. Охотата за работа я кара да излѣзе на чистия въздухъ въ природата, а не по-малко и нуждата—да се очисти. Щомъ настане тихъ и топъл слънчовъ день, и земята се поизсуши малко, вслѣдствие пролѣтния въздухъ и топлината, то пчеларьтъ може да изнесе своитѣ любими пчели на отворено мѣсто. Тѣ бързо се примамватъ отъ самата природа и почватъ да изхвъркватъ; а каквото естеството не може да направи, нека го направи пчеларьтъ, като отстрани всичко онова, което е врѣдно за пчелитѣ.

Кога поставя или нарежда кошерицата, пчеларьтъ трѣбва да внимава, щото всѣки кошеръ да се туря пакъ на сжщото му (първо) мѣсто, дѣто е билъ прѣзъ есенъта; защото пчелитѣ прѣзъ зимата не сж забравили мѣстото си. Пчели, които сж донесени отъ друго мѣсто, можешъ да поставишъ кждѣто искашъ; сжщо и кошерица, донесени отъ сжщата мѣстность, сир. отъ сжщото село, можешъ да поставишъ, гдѣто желаешъ, стига да сж отдѣлени прѣзъ нѣколко кжщи отъ първото имъ мѣсто и да не сж още изхвъркнали изъ кошера си напролѣтъ; защото при първото си изхвъркване пчелитѣ не отиватъ далечъ, заблѣзватъ добръ мѣстото на своето жилище и лесно навикватъ. Първата и най-врѣдителна грѣшка е тази, ако напролѣтъ се изнесатъ и наредятъ кошерицата много рано, и съ

това пчеларьтъ самъ става причина за прѣраното имъ събуждане и изхвръкване, вслѣдствие на което и пролѣтната имъ работа се захваща много рано.

Една добра майка оставя сутринъ дѣцата си да спятъ колкото обичать; тя гледа да не се дига шумъ около тѣхъ, додѣто самички не се пробудятъ. Тя много добрѣ знае, че спокойно спещитѣ дѣца най-добрѣ се развивать; за работа тѣ още не сж способни. — Каква полза, обаче, ще имаме отъ пчелитѣ, ако тѣ прѣрано се събудятъ отъ зимния си сънь, ала не могатъ още да изхвръкнатъ? Но да речемъ, че могатъ да изхвръкнатъ. Каква е ползата тогава отъ пчелитѣ, когато не намиратъ нищо въ природата? Напротивъ, раниятъ, студенъ, пролѣтенъ въздухъ уморява съ хиляди пчели.

Затова оставете пчелитѣ колкото се може на по-голѣмо спокойствие! Тѣ ако сж добрѣ запазени, могатъ 4 — 5 мѣсеци да останатъ въ зимното си легловище. А най-добрѣ би било, ако прѣзъ единъ хубавъ пролѣтенъ день заставимъ пчелитѣ да изхвръкнатъ пръвъ пжтъ, за да се очистятъ, и слѣдъ това пакъ да се върнатъ въ зимното си жилище, дѣто да си починатъ още малко, прѣди да захванатъ полезната си работа.

Първата храна пчелитѣ получаватъ отъ лѣщака, отъ елшака, брѣзата и отъ други пролѣтни цвѣтове. Не е малка радостъ да видишъ пчелитѣ при първиятъ имъ излетъ, какъ си разпрѣдѣлягъ своитѣ разновидни работи. Отъ день на день се забѣлѣзва по-голѣмо съживяване и по-пъргава дѣйность. Ние виждаме пчелитѣ, какъ кацатъ при

изворитѣ и по навлажнитѣ мѣста, кждѣто търсятъ вода за зародиша и домакинството ; на друго мѣсто пъкъ пчелитѣ се надпрѣварятъ по цвѣтецитѣ храсталаци и дървета да събиратъ цвѣтенъ прашецъ, насщния хлѣбъ за пчелното сѣмейство. Както едни отъ пчелитѣ хвъркатъ по цѣль денъ отъ цвѣтъ на цвѣтъ, за да донасятъ храна на кошера, така пъкъ други — извличатъ умрѣлитѣ пчели или нечистотиитѣ изъ жилището. Вѣобще цѣлото сѣмейство се захваща за дневна работа. Ако кошертъ е прѣзимуваль щастливо, и пчелитѣ не направятъ прѣранъ излетъ, па при това при първия си излетъ успѣятъ да събератъ доста храна, тогава вече е спечелено много, и можемъ да се надѣмъ за добъръ резултатъ прѣзъ лѣтото. Напротивъ, ако пчелитѣ излетятъ твърдѣ рано прѣзъ пролѣтѣта, примамени отъ слнчевитѣ лучи, тогава тѣ умиратъ отъ студения вѣтъръ, безъ да събератъ нѣщичко.

Такива кошери доста сж пострадали, та и мжно ще бжде да се поправятъ.

Отглеждане на пчелитѣ подиръ първия излетъ.

Щомъ пчелитѣ направятъ първия си излетъ, пчелартъ трѣбва всѣкога внимателно и грижливо да ги наглежда и да имъ дава нуждната помощ. Той трѣбва прѣди всичко да обърне внимание върху това, — дали царицата на нѣкой кошертъ не е умрѣла, дали не се е появилъ въ нѣкой кошертъ дрискъ (диярея) или друга нѣкая болестъ.

Признакъ за присъствието на царицата въ единъ кошеръ е тоя, че тамъ има живостъ, пъргавина, и вечерята слѣдъ първия излетъ се забѣлѣзва вжтрѣ въ кошера радостно съгласие при сумтенето. Това ясно доказва, че на пчелното сѣмейство не липсва нищо. А кждѣто царицата е умрѣла, тамъ има охкане и жално сумтене; тамъ изглежда сжщо като въ една кжща, кждѣто домакинката е умрѣла, та се чува плачъ и жално стенане, и вслѣдствие на общата сѣмейна скръбъ цѣлото сѣмейство е слисано и отчаяно. Така и пчелитѣ, ако нѣматъ царица, не могатъ вечеръ слѣдъ първия излетъ да се умирятъ, та изъ всичкитѣ кжчета се чуе плачъ въ видъ на печално стенане. Ако само малко се почука върху кжщичката, то се издава отъ пчелитѣ гласъ, като че всички извикватъ плачевно. Тоя общъ плачъ може още повече да се забѣлѣжи, ако подкадимъ малко димъ въ кошера. Както още първиятъ день може да се познае, кога липсва царицата въ кошера, по общата скръбъ, така може и на слѣдващия день да се види, въ кой кошеръ нѣма царица или майка: тамъ пчелитѣ обхваща бездѣйность, тѣ ставатъ лѣниви, а само тукъ-тамъ се вижда още нѣкоя пчела, която носи храна, а понѣкога дори всички пчели бездѣйствуватъ. Като особенъ бѣлѣгъ за това служи още и тоя, че пчелитѣ, които се връщатъ отъ излета, не отиватъ веднага въ кошера, но се лутатъ насамъ-нататкъ прѣдъ вратичката. Щомъ се узнае, че нѣма царица въ кошера, тогава часъ по-скоро трѣбва да му се помогне, инакъ осиротелиятъ кошеръ ще се разнебити, и ще дойдатъ разбойници да го

ограбятъ. Но пита се сега, какъ да се помогне на такъвъ осиротелъ кошерьъ?

Ако осиротелия кошерьъ е въ простъ кошъ, па и съсѣдниятъ му е сжщо такъвъ, то трѣбва осиротелия да присѣдинимъ съ втория, дѣто, разбира се, има царица. А това съединение на два кошера става най-лесно вечеръ, когато се мръкне, като обърнемъ осиротелия кошерьъ и налѣмемъ по пититѣ му медъ или шекерена вода и върху него поставимъ съсѣдния кошерьъ. Прѣзъ ноцта пчелитѣ на осиротелия кошерьъ ще се потеглятъ отъ долния въ горния кошъ, и така отъ двѣ сѣмейства ще стане едно съ царица, и то доста по-силно. Сутринта ще занесемъ кошера на сжщото му мѣсто. Вслѣдствие на усиляването му, той може да стане образцовъ, стига да не му липсва нужното мѣсто за работа. — Ако ли имашъ излишна царица или запасенъ кошерьъ, кждѣто се отглеждатъ царици, тогава може да се пусне една царица въ осиротелия кошерьъ, и той на драго сръдце ще я приеме. По такъвъ начинъ той пакъ ще може да се съвземе и да стане добъръ кошерьъ.

Нѣкои пчелари държатъ малки кошери съ запасни царици. Такъвъ единъ запасенъ кошерьъ — съ царица и малко пчели — може прѣкрасно да се съедини съ единъ осиротелъ. Осиротело пчелно сѣмейство обича да минава въ кошерьъ съ царица.

Ако поставимъ единъ осиротелъ кошерьъ до такъвъ съ царица така, щото вратичкитѣ имъ да дойдатъ една до друга или една сръщу друга, и подъ двѣтѣ вратички да туримъ малко нѣщо медъ, то

пчелитѣ отъ двѣтѣ страни ще се срѣщнатъ зарадъ меда, а послѣ това цѣлото сѣмейство ще се прибере тамъ, дѣто е царицата. Такъвъ запасенъ кошеръ, съединенъ съ единъ осиротелъ, става най-добъръ кошеръ.

Болести у пчелитѣ.

1) Дрискъ или диярея.

Дрискътъ или дияреята (сюрмекътъ) е такава болестъ, която се появява у пчелитѣ обикновено напролѣтъ. Понеже пчелитѣ не могатъ да се чистятъ зимно врѣме вѣнъ отъ зимната си нечистотия, то тѣ сж принудени да се чистятъ вжтрѣ въ кошера, и по такъвъ начинъ въ кошера се образува извънреденъ смрадъ (воня), отъ който пчелитѣ лесно се разболяватъ. Болни отъ тая болестъ пчели сж подуени и често пжти множество изхвъркватъ прѣзъ вратичката и падатъ на земята, кждѣто изтрѣпватъ и скоро умиратъ. Причината на тая болестъ е пакъ самичкъ пчеларьтъ; защото, ако на единъ кошеръ късно наесенъ се даде голѣмо количество медъ и той се втвърди, тогава тая храна става лоша и горчива, та става причина за появата на диярея у пчелитѣ.

Отъ голѣмото безпокойствие, отъ късна есенъ и зима, кждѣто пчелитѣ много ядатъ медъ, сжщо се причинява диярея. Ако случайно се бутне кошерътъ, и медътъ отъ пититѣ се разлѣе, то пчелитѣ, ако налитатъ да го ядатъ, могатъ така сжщо да се разболѣятъ. При голѣмъ студъ често пжти се обра-

зува влага по стѣнитѣ. Ако тая влага не се изсуши, ако не извѣтрѣе отъ прѣсенъ въздухъ, то въ сандѣка или коша се образува твърдѣ лоша миризма, която сжщо причинява у пчелитѣ диярея. Ако пчелитѣ се хранятъ съ лошъ и горчивъ медъ, сжщо така се разболѣватъ отъ диярея. Тая болестъ е толкова опасна, че може цѣли пчелни сѣмейства да загинатъ отъ заразяване.

Сега нека кажемъ нѣщо за изцѣряването на тая болестъ.

Ако единъ кошерь страда силно отъ тая болестъ, то той обикновено загива; ако ли пѣкъ кошерьтъ малко страда отъ тая болестъ, тя може скоро да прѣстане, щомъ пчелитѣ захванатъ да носятъ прашецъ.

Твърдѣ чистъ медъ или пѣкъ небетъ шекерь, разстопенъ у вода, сжщо служи за цѣръ противъ дияреята.

2) Болестъта „бѣсъ“.

Подиръ дияреята трѣбва да споменемъ за единъ другъ видъ болестъ у пчелитѣ, извѣстна подъ името «бѣсъ». Пролѣтъ, особено прѣзь втората половина на мѣсець априлий или въ началото на май, често пжти се вижда, че пчелитѣ, щомъ изхвъркнатъ прѣзь вратичката, или пѣкъ като се връщатъ отъ полето, падатъ на земята, обръщатъ се нагорѣ, въртятъ се въ кръгъ и понѣкога падатъ една възъ друга и изглеждатъ, като че страдатъ отъ силни болезки въ червата. Тѣлото на такива пчели се надува, и обикновено подиръ нѣколко минути тѣ умиратъ.

Тая болестъ става причина, щото кошертъ твърдѣ много да ослабне. Сжщата болестъ може да се появи отъ отровенъ медъ, и обикновено се появява тогава, когато прѣзъ есенята остане много медъ по пититѣ непокрытѣ, отъ което прѣзъ зимата става горчивъ, а прѣзъ пролѣтъта захваща да ври. Такъвъ медъ врѣди на пчелитѣ сжщо така, както врѣдятъ на човѣка утайкитѣ (тинята) отъ нѣкое пи- тие. Слѣдствията отъ туй сж всекому извѣстни.

Очистване на кошерищата.

Прѣзъ зимата въ кошерищата се събира доста- тѣчно нечистотия, която кара много пчели да на- пушатъ жилището си и нѣйдѣ да пропаднатъ.

Пчелитѣ измитатъ често сами своето жилище, ала това става бавно. Отъ голѣмата нечистотия твърдѣ лесно могатъ да се яватъ червеи и много други врѣдителни за кошера насѣкоми. Ето защо, нечистотията трѣбва внимателно и грижливо да от- странимъ.

Прилежниятъ пчеларъ ще направи на пчелитѣ си голѣма услуга, ако изчисти дѣното на кошери- щата, или пѣкъ тури подъ тѣхъ една чиста дѣска.

Който държи пчелитѣ си не въ кошъ, а въ сан- дѣкъ, той трѣбва да очисти пода (дѣното) му отъ все- ка нечистотия. Това става скоро, па и пчелитѣ съ то- ва очистване спестяватъ много работа. При това из- чистване на кошерищата трѣбва хубаво да се гледа, дали пититѣ сж въ редъ. Закоравѣлитѣ пити нека се изрѣжатъ, а така сжщо трѣбва да се изрѣжатъ

и излишнитѣ търтейски пити или пѣкъ такива, които сж извѣдени отъ червец. Ако пититѣ не сж въ редъ, то кошертъ не може да вирѣе.

Когато наближи есенъта, пчелитѣ затварятъ всички отворки и пукнатини на жилището си, било то кошъ или сандѣкъ. Това показва, че тѣ много обичатъ топлина и тъмнина, та не оставятъ никаква пукнатина, прѣзъ която би влѣзълъ студъ и вѣтъръ. Пчелитѣ постѣгватъ жилището си, както хората, които, кога наближи зима, закнижватъ всички цѣпнатини по врати и прозорци, за да не вѣе студъ и вѣтъръ, както и да се задържи вжтрѣшната топлина.

Не само есенно врѣме, но и напролѣтъ пчелитѣ се нуждаятъ отъ топлина, защото зародиштъ тогава е въ силата си, и той ще може да успѣе само при достатѣчна топлина, безъ която твърдѣ лесно може да се унищожи цѣлото сѣмейство. Както кошоветѣ, така и сандѣцитѣ държатъ топло. Колкото повече пролѣтното врѣме е промѣнливо, толкова повече трѣбва да се грижимъ за умѣрена топлина въ кошера, за да не загине зародиштъ, а особено, ако той е вече излупенъ. Послѣ, колкото по-малко мѣсто има за пчелитѣ и колкото повече е затворено и уединено това мѣсто, толкова по-добрѣ успѣва зародиштъ.

Съ сандѣцитѣ това се изврѣшва лесно, защото тѣ могатъ да се стѣсняватъ до толкова, щото въ тѣхъ да се вмѣстятъ само ония пити, които сж попълнени съ пчели.

Обаче не тѣй лесно става тая работа въ ко-

шопетъ. Ако вземемъ отъ нѣкой кошъ една, двѣ или три пити, то $\frac{1}{3}$ или $\frac{1}{2}$ часть въ него остава празно мѣсто; ако сега сѣмейството е малко, па и пролѣтнитѣ ноци сж още студени, то кошерътъ (пчелитѣ) не ще има потрѣбната топлина, за да може зародиштътъ да се отгледа успѣшно. Нѣщо повече: ако кошътъ е пълненъ съ пити, и сѣмейството изпълва най-много половината отъ коша, то празното мѣсто прѣчи за правилното и успѣшно развитие на зародиша.

Ето защо оня пчеларь, който отглежда пчели въ сандъци, трѣбва да оставя въ тѣхъ само толкова пити, колкото да могатъ да се прибератъ върху тѣхъ всички пчели, а само отъ врѣме на врѣме да прибавя по нѣкой пита, за да се отвори мѣсто за зародиша. Направи ли това, зародиштътъ тогава успѣва прѣкрасно и ще имаме хубавъ рой.

Храна.

Прѣзъ зимата пчелитѣ, ако прѣкаратъ щастливо, не се нуждаятъ отъ медъ. Изобщо съ 3 — 4 килограма медъ може да прѣживѣе и най-голѣмото сѣмѣйство. Но щомъ пчелитѣ захванатъ да излитатъ изъ кошера и догдѣто набератъ медъ отъ природата, до тогава имъ трѣбва много храна за зародиша — за уголѣмващето се население, както и за самитѣ работници. Това се лесно обяснява: който спи 12 часа, стига му малко храна. Па може да се каже: колкото по-малко се яде, толкова по-добрѣ се спи. Който обаче работи 12 часа и при работата си иска да бжде образецъ на прилежание, той трѣбва

3 — 4 пкти повече да яде. Затова прѣзь пролѣтъта пчелитѣ не трѣбва да търпятъ оскудность, а трѣбва дори охолно да се хранятъ. Но пчеларьтъ не трѣбва отъ това да се бои, защото тѣ никакъ не сж разсипници! Който иска пчелитѣ му да иматъ храна въ изобилие, нека имъ остави наесень толкова медъ, колкото непрѣменно да имъ стигне до тогава, доклѣ пакъ могатъ да бератъ новъ медъ. Ако ли кошерьтъ наесень е билъ толкова слабъ, та медьтъ не му е стигналъ, или пѣкъ отъ неразбранщина сме взели отъ кошера прѣмногo медъ, тогава такива пчели трѣбва да хранимъ изкуствено прѣзь пролѣтъта.

Съ какво трѣбва да хранимъ пчелитѣ? Колко храна трѣбва да имъ се дава? Кога трѣбва да се хранятъ?

Човѣкъ, който е гладувалъ, ако иска усилено и добрѣ да работи, нуждае се и отъ добра храна. Той не трѣбва да се храни само съ чорба, но му трѣбва и нѣкое по-хранително ястие. Сжщото може да се каже и за пчелитѣ: на ония кошери, които нѣматъ медъ, трѣбва да се дава чистъ медъ, а на ония, които иматъ още медъ, нека се дава медъ, размѣсенъ съ малко вода. Намѣсто медъ може да имъ се дава небетъ шекеръ, разтопенъ въ вода, но пакъ не много вода, защото пчелитѣ могатъ да си я намѣрятъ сами по изворитѣ. Който иска да не гладуватъ пчелитѣ му, той не трѣбва да се скжпи. Но трѣбва да се знае, че доброто и изкуствено хранене излиза май скжпичко, понѣкога дори двойно по-скжпичко отъ естественото хранене, ко-

гато пчелитѣ се хранятъ отъ своя набранъ медъ. Хранимъ ли изкуствено пчелитѣ, ще заблѣжимъ, че голѣмъ рой пчели лакомо тича къмъ оставената въ кошера храна. Тогава всѣка пчела яде много и държи медъ въ себе си, сир. не го трупа за запасъ. Ето защо по тоя начинъ се прахосва доста медъ. Пълния си стомахъ обаче пчелитѣ скоро изпразватъ, и пакъ захващатъ отново да ядатъ. А когато пчелитѣ иматъ старъ запасъ въ кошера, то тѣ изяждатъ и се наяждатъ съ малко медъ.

Колко пжти пчелитѣ трѣбва да се хранятъ?

Мнозина мислятъ, че пчелитѣ трѣбва да се хранятъ всѣки день. Това е криво мнѣние; стига да се хранятъ на всѣки 3—5 дни веднажъ, и то всѣкога вечеръ, когато пчелитѣ отъ другитѣ кошери не хвъркатъ. Казвамъ вечерно врѣме, защото при дневното хранене могатъ да се полакомятъ и разбойници-пчели.

Прѣзъ пролѣтъта и есенъта пчеларътъ трѣбва да гледа, да не пакостятъ на кошера му разбойници-пчели. Наистина, всѣкога има разбойници между пчелитѣ, но най-често тѣ налитатъ на кошера пролѣтъ и есенъ, понеже прѣзъ това врѣме пчелитѣ не намиратъ медъ вѣнъ на полето; обаче тѣ излетяватъ, и ако го намѣрятъ нѣкждѣ, взиматъ го, па макаръ и да бжде плячка.

Мнозина мислятъ, че разбойницитѣ-пчели сж особенъ родъ. Азъ пъкъ казвамъ, че тѣ сж особено трудолюбиви пчели. Тѣ взиматъ медъ, отдѣто имъ се попадне, и тѣ сж обикновено отъ най-силния кошерь.

Разбойниците́ пчели най-лесно влизатъ въ ония кошери, дѣто нѣма царица; сетнѣ въ ония кошери, които често хранимъ изкуствено, понеже тамъ надушватъ меда; и най-сетнѣ тамъ, дѣто въ кошера има стара царица, която нѣма достатъчно сила да се брани. Ако разбойници нападнатъ нѣкой кошерьъ, тѣ главно се стремятъ да убиятъ царицата му. Успѣятъ ли да я убиятъ, то и нейнитѣ пчели се присъединяватъ къмъ разбойниците́, та ставатъ и тѣ такива разбойници.

За да не влизатъ лесно разбойници-пчели въ кошеритѣ, трѣбва да се внимава, щото вратичкитѣ на сандъцитѣ да не сж много широки, и пчелитѣ да не влизатъ отъ нѣкъдѣ прѣзъ друга дупка въ жилището; защото тѣмъ може да послужи всѣко отверстие за врата. Иска ли пчеларьтъ да го споходятъ разбойници-пчели, нека само да работи нѣщо при пчелитѣ, когато най-много хвѣркатъ; и ако захване да тече медъ отъ пититѣ, то хвѣрченцитѣ пчели веднага го надушватъ, и пчеларьтъ ще види, какъ най-близкитѣ съсѣдни пчели ще станатъ разбойници. Съ това искамъ да кажа, колко пчеларьтъ трѣбва да бжде внимателенъ въ работата си при пчелитѣ, за да не изтича нито капка медъ отъ пититѣ, защото съ това неволно ще примами крадцитѣ къмъ плячкосване. Ако ли всичкитѣ му кошери сж въ редъ и всѣки е пълненъ съ медъ, ако царицата е добра, па при това пчеларьтъ се грижи за добриятъ редъ, тогава плячкосването е немислимо.

Ако на единъ кошерьъ налетятъ разбойници, и царицата му е вече убита, тогава кошерьтъ е

загубенъ, и на пчеларя остава само това, което е оставено отъ разбойниците. Ако пчеларьтъ забълъжи, че кошерьтъ е вече нападнатъ, ала царицата още жива, то веднага той трѣбва да вдигне кошера отъ мѣстото му, да го занесе и остави единъ-два дена въ зимника; а прѣди да се постави пакъ на своето мѣсто, нека се намаже около вратичката съ зеленъ пелинъ, който никакъ не примамва чужди пчели. При липсата на зимникъ, може да се постави кошерьтъ въ нѣкое кѣтче въ градината, стига то да е отдалечено отъ прѣдишното мѣсто, дѣто други пчели не могатъ лесно да го съгледатъ.

Ако подиръ нѣколко врѣме слѣдъ прѣмѣстването на кошера пчелитѣ се умиратъ, то показва, че царицата въ него още живѣе; ако ли се чуятъ печални сумтения, значи, че царицата е умрѣла. Въ такъвъ случай можешъ да изпѣдишъ и ония малко останали пчели, защото иначе и тѣ сами ще се прѣснатъ, щомъ сж безъ царица. Тѣхъ ще приематъ съсѣднитѣ кошери, понеже носятъ съ себе си медъ; именно, когато става плячкосване, то всички пчели се натѣпкватъ съ медъ.

Какъ се оттеждатъ пчелитѣ прѣзъ далшата пролѣтъ ?

Казахме вече, какво трѣбва да направи пчеларьтъ подиръ първия излетъ на пчелитѣ. Сега нека видимъ, какво трѣбва да прави той до врѣмето на роенето. За по-нататъшно рѣководство прѣпорѣчвамъ слѣдното :

Щомъ селяниньтъ е посѣлъ своитѣ ниви, той

трѣбва отъ врѣме на врѣме да ги спохожда, за да види, дали въ житото нѣма буренъ, кжклица и пр. и да ги очисти, за да не удушватъ житото. Тѣй трѣбва и всѣки пчеларъ да спохожда своитѣ кошери, били тѣ въ кошове или въ сандѣци, дали не сж се вмъкнали нѣкакви врѣдителни животни, като мишки и др. т., а особено врѣдителнитѣ буби, които, ако се не прѣслѣдватъ и унищожатъ прѣзъ пролѣтѣта, то по-послѣ не ще може да имъ се надвие. Сетнѣ при сандѣцитѣ, пчеларьтъ трѣбва добрѣ да внимава, да ли нѣма нужда да се разшири малко мѣстото за зародиша; защото колкото по-силенъ е зародишътъ прѣзъ туй врѣме, толкова по-голѣми ще бждатъ младитѣ и изкуствени роеве; а ако не искаме такива, то пчелното сѣмейство ще бжде пѣкъ толкова по-силно за събиране на медъ.

Въ сжщото врѣме става и храненето на пчелитѣ съ спекулативна цѣль (кърмене). Извѣстно е, че пчелитѣ събиратъ всичко отъ растителната природа, та колкото повече тя се развива, толкова повече и кошерътъ се усилва. Прочее, който иска бързо да се развиватъ кошеритѣ му и при това желае да бждатъ пълни, той трѣбва да се грижи да ги храни дори и тогава, когато иматъ достатѣчна храна. Ако пчелитѣ събиратъ медъ отъ природата, а при това и пчеларьтъ всѣкидневно имъ дава по една порция храниво, тогава кошеритѣ наистина ще се усилятъ извънмѣрно.

Обаче пчеларьтъ трѣбва да внимава, да не би това кърмене на пчелитѣ да стане прѣбрано, защото тогава пчелитѣ захващатъ твърдѣ рано да хвърчатъ;

и ако зародишгът е богатъ, а същеврѣменно се случи студено или лошо врѣме, тогава съ хиляди излитатъ въ студения въздухъ, а само стотини се връщатъ назадъ. По такъвъ начинъ кошертъ не само ослабва, но дори и съвсѣмъ може да се погуби. Ако такъвъ кошеръ изгуби много отъ населението си, то и яйцата нѣма кой да мжти, и вслѣдствие на това зародишгътъ загинва, а отъ това може да се породи и болестъ. И такъвъ кошеръ е съвсѣмъ изгубенъ за пчеларя.

Отъ това ясно се вижда, че изкуственото кърмене на пчелитѣ може да бжде отъ голѣма полза, когато се знае, кога и какъ да се дава храна; а може да бжде и отъ голѣма врѣда, ако се захване кърменето прѣрано прѣзъ пролѣтъта. При многобройнитѣ опити, които съмъ направилъ по това кърмене, азъ изгубихъ нѣколко кошери съвсѣмъ, а други пъкъ добрѣ ме наградиха. Споредъ мене кърменето на пчелитѣ не бива да става прѣди края на априлия или началото на майя.

А съ какво да се кърмятъ пчелитѣ по това врѣме?

Понеже пчелитѣ въ всѣко врѣме иматъ поне по малко чистъ медъ въ кошера и по нѣщо получаватъ въ природата, то може да имъ се даде смѣсъ отъ вода и медъ по наполовина. Ако въ тоя смѣсъ на четвъртъ литъръ медъ и толкова вода се прибавя и малко отъ мушкаты-орѣхъ, и то толкова, колкото може да се гребне съ върха на остроото на едно ножче, това е прѣкрасна храна за пчелитѣ; защото пчелитѣ извънредно обичатъ мушкатыя орѣхъ.

А може да се смѣси $\frac{2}{3}$ вода съ $\frac{1}{3}$ медъ и да се прибави мушкатъ орѣхъ; тоя смѣсъ е прѣкрасно кърмило. Квасецъ отъ пиво сжщо така е добро кърмило: отъ него може да се развие много зародишъ. Ето какъ се прави: квасецътъ се туря въ вода и се вари два часа; слѣдъ това течността се отлива и остава сиропъ отъ квасецъ. Този сиропъ още веднажъ може да се тури да поври на слабъ огънь, смѣсва се съ шекеръ или медъ и съ малко мушкатъ-орѣхъ; това всичко се вари, додѣто заприлича на гжста супа.

Ако всеки втори или трети день се даватъ на кошера 6—10 лъжички отъ този смѣсъ въ нѣкоя чинийка или полѣянъ връзъ пититѣ, то зародишътъ се размножава добрѣ и въ голѣмо количество. Най подиръ и шекеръ, смѣсенъ съ мушкатъ-орѣхъ, служи за добра храна на пчелитѣ. Ако се кърмятъ пчелитѣ съ бѣлткъ отъ яйце, смѣсенъ съ небетъ шекеръ, тѣ изработватъ много пити. На едно яйце бѣлткъ се туря 2 — 3 лъжички шекеръ; този смѣсъ се туря въ една пита и се дава на пчелитѣ. Че трѣбва кърменето да става вечерно врѣме, когато пчелитѣ не хвъркатъ, това го вече казахме.

Веднажъ четохъ въ единъ пчеларски вѣстникъ, че е добрѣ да се хранятъ пчелитѣ съ млѣко. Азъ направихъ опитъ и дойдохъ до убѣждението, че наистина кърменето съ млѣко може да умножи много повече зародиша, отколкото всеко друго срѣдство. Млѣкото се прѣваря твърдѣ малко, смѣсва се съ медъ и се дава на пчелитѣ да го ядатъ. Млѣкото се употрѣбява за храна на зародиша, защото

съдържа тлъсти вещества, отъ които зародишътъ твърдѣ много се усиља.

Ако пчелитѣ се навикнатъ на медено млѣко, то може по-послѣ млѣкото да се смѣсва не съ медъ, а съ шекеръ.

Много се е говорило вече за кърменето, но ако то въ единъ или другъ случай и да е принесло полза, то изобицо пакъ не може да се прѣпоръчва. И при пчелитѣ е сжицо, както при отдѣлнитѣ клонове на народното стопанство: има нѣща, които се прѣпоръчватъ повече, отколкото сж полезни. Който има хубави кошери и въ тѣхъ достатѣчна храна, той сигурно нѣма нищо да загуби, ако никакъ не ги кърми. Той поне нѣма да се изложи на опасностъ, да врѣди на пчелитѣ съ изкуствена храна.

Пролѣтно врѣме пчеларътъ трѣбва сжицо да се погрижи за жилищата на пчелитѣ, ако очаква лѣтѣ роеве. Ако иска да употрѣби стари жилища за роеве, трѣбва грижливо да ги очисти, да не би да има въ тѣхъ завѣдени нѣкои врѣдителни животинки, които безпокоятъ и врѣдятъ пчелитѣ. Прѣди всичко трѣбва да се погрижи, щото въ тия жилища да нѣма нечистотии отъ мишки; защото пчелитѣ отъ нищо толкова не се гнусятъ, колкото отъ миризмата на мишкитѣ. Въ такива жилища, които сж омърсени отъ мишки, едва ли ще стои пчелно сѣмейство.

Който прави кошове, той нека не прѣдпочита малката форма за жилище, кждѣто пчелното сѣмейство не може нито половина отъ силитѣ си да развие. А който има сандѣци, той трѣбва тоже да си при-

готви нужнитѣ потрѣби; защото нищо не е по-лошо отъ това, да диришѣ потрѣби и да уреждашѣ кошера тогава, когато тъкмо ти дотрѣбватѣ.

Роене.

Въ първата половина на мѣсець май поголъмата частъ отъ дърветата и цвѣтята сж вече цѣвнали. Повечето отъ дърветата сж облѣчени съ най-красивата си прѣмѣна. Всѣки день цвѣтоветѣ по ливадитѣ се умножаватѣ. Отъ всички тия цвѣтове пчелитѣ бератѣ медъ. Чашкитѣ на цвѣтоветѣ сж напълнени съ медъ. Както дърветата и ливадитѣ, така и горитѣ сж богата паша за пчелитѣ. Въ кошера се намиратѣ въ това врѣме хиляди работници, които захващатѣ и продължаватѣ прилежно работата си отъ рано сутринъ до късна вечеръ. Пчелното домакинство тогава е въ най-голъма дѣйность. Царицата бърза да снася въ килийкитѣ яйца, и всѣки день населението въ кошера се умножава.

Прѣзъ втората половина на мѣсець май обикновено пчелнитѣ сѣмейства сж твърдѣ многобройни. Всичкитѣ пити сж пълни съ зародишѣ. Царицата може да снася яйца само тамъ, кждѣто младитѣ пчели сж изхврѣкнали.

Отъ храна има вече голѣмъ запасъ. Търтеитѣ бръмчатѣ въ въздуха и вижда се, че въ сѣмейството на пчелитѣ трѣбва да стане нѣкоя промѣна: или трѣбва една частъ отъ сѣмейството да се изсели, или да се разшири жилището; иначе трудътъ и живата дѣйность на цѣлото население прѣстава, и

то ще заприлича на ония лѣнивци, които дори въ врѣме на жѣтва не намиратъ работа.

При досегашната уредба на пчеловѣдството въ прости кошове всичката работа се оставя върху пчелитѣ. Ония, които искатъ да пуснатъ роеве, пуцатъ ги, а което не се рои, пчеларитѣ оставятъ нероено. Значи, каквото искатъ да правятъ пчелитѣ, пчеларитѣ ги оставятъ свободни. Пчеларитѣ друго не вършатъ, освѣнъ да наглеждатъ прѣзъ този периодъ кошоветѣ отъ 11 часа прѣди пладне до 4 часа слѣдъ пладне, и ако единъ кошерь е пустналь рой, тѣ го прибиратъ въ единъ кошъ. Ако ли пѣкъ е хвъркналь нѣкой рой надалече, то пчеларьтъ тича обикновено подиръ него да го гони, докато му изчезне прѣдъ очитѣ; сетнѣ се връща и вече не се грижи за станалата загуба.

Ако напр. единъ пчеларь е ималь 10 кошера и се роятъ отъ тѣхъ само 3, той оставя другитѣ 7 спокойни и все чака роеве, докато изчезне найсетнѣ съвсѣмъ охотата имъ за роене, а сѣщо и мине беридбата на медъ. Едвамъ тогазъ се сѣща да имъ даде подложки, когато врѣмето за събиране медъ се е вече минало. Ако пчеларьтъ постѣпва по такъвъ начинъ, то прѣзъ есенъта младитѣ кошери, сирѣчь ония, които сж се роили, се равниватъ на ония, които не сж се роили. А пчеларьтъ има при това голѣма загуба.

Всѣки добъръ кошерь до роенето става толкова силенъ, щото може да пусне единъ рой. А ако не го пусне, за това може да има разни причини. Едно пчелно сѣмейство може да има охота за рое-

не и да е доста многобройно, но царицата е стара, та не иска вече да излиза; защото, не младата царица, но старата излиза съ първия рой. Това е причината, че често при такъв рой подиръ нѣколко минути се връщатъ всички пчели надирѣ въ кошера. Старата царица именно е неспособна за хвъркане, тя може да падне на земята, и въ такъвъ случай на роя не остава друго, освѣнъ да се върне пакъ въ своето жилище.

Роенето на пчелитѣ зависи главно отъ врѣмето. Ако врѣмето е сгодно, то ще имаме доста роеве. А пчелитѣ могатъ и прѣчесто да се роятъ. Ако ли врѣмето е несгодно, то и най-добриятъ кошеръ нѣма да пусне рой.

Приблизително 5 — 10 деня прѣди излизането на роя пчелитѣ правятъ въ кошера царични килийки. А тѣхъ могатъ пчелитѣ, ако се промѣни охотата за роене, пакъ да разтурятъ, щомъ се появи несгодно врѣме, или пъкъ царицата не иска да излѣзе изъ кошера. Ако ли дойде подиръ несгодното врѣме пакъ сгодно, то пчелитѣ могатъ да направятъ изново такива килийки, а могатъ, ако се промѣни охотата имъ за роене, да ги унищожатъ отново. Тогава тѣзи пчели приличатъ на ония хора, които хемъ искатъ да се женатъ въ извѣстно врѣме, хемъ пъкъ не искатъ. Въ такъвъ случай пчеларьтъ търпи голѣми загуби, защото получава или малко, или никакви роеве. А кошеритѣ, които не сж се роили, нѣма да станатъ по-тежки отъ ония, които сж се роили, както казахме по-горѣ.

Вторични роеве.

Ако старата царица излѣзе заедно съ роя, тогава кошерътъ намѣсто една царица притежава царични килийки. Едно пчелно сѣмейство, което иска да се рой, може да построи 2 — 10 даже 12 и повече царични килийки. Въ всѣка отъ тѣхъ се измжтва отъ пчелитѣ, които оставатъ надирѣ, една царица. Тия килийки могатъ въ деня, когато става роенето, да сж стари 5—10—12 деня, съответно съ врѣмето, отъ което зависѣше, дали роятъ е изхвъркналъ по-рано или по-късно.

Коя отъ многото млади царици ще приеме първенство (господство), и какво ще стане съ другитѣ царици?

Оная, която първа се измжти и излѣзе отъ килийката, ще е владѣтелката — царица. Но и другитѣ царици, които сж още въ кошера, иматъ своя партия и свои защитници. Ако пчелното сѣмейство позволи, щото излѣзлата царица да убие живещитѣ още въ своитѣ килийки царици, то въ кжсо врѣме всичкитѣ царични килийки ще бждатъ прѣгризани отъ страна, и жителкитѣ имъ убити. Ако ли сѣмейството пази младитѣ царици въ килийкитѣ, и ако една частъ отъ сѣмейството има охота за роење, тогава тази новоизлѣзла млада царица ще се рой заедно съ своята партия. Туй се нарича вториченъ рой.

Щомъ тая царица съ своитѣ пчели се рой, то скоро ще излѣзе една нова царица отъ килийката, и тя ще приеме властта. Ако ли има още

една или повече царични килийки въ кошера, и ако една частъ отъ пчелитѣ е съ тѣхъ, та ги защитава, а при това има още у пчелитѣ охота за роене, тогава и тази царица съ своята партия ще излѣзе; а това съставя третиченъ рой. Има даже случаи, гдѣто слѣдва още единъ рой подиръ тѣхъ.

Това зависи отъ туй, дали сѣмейството притежава достатъчно пчели за толкова роеве; инѣкъ случва се, че съ вторичния или третичния рой да изхвъркнатъ повече царици. Азъ съмъ забѣлѣзвалъ често пжти при такъвъ вториченъ рой 4—6 царици и, разбира се, запазвалъ съмъ ги. Но туй не е особено щастие, защото азъ прѣдпочитамъ да имамъ единъ по-добъръ кошеръ, нежели три слабички.

Какъ се отнася изпърво излѣзлата царица къмъ останалитѣ въ килийкитѣ? Никакъ не е тя въ добро отношение, защото всѣка млада царица би желала да стане владѣтелка. Тя вече проявява своето негодувание съ особенъ гласъ, съ тѣй нареченото «тютъ!»

Щомъ чуешъ царицата да вика така, и ако врѣмето е удобно, то сигурно на другия день ще дойде вториченъ рой. Щомъ обаче чуешъ «тютъ! тютъ!» а се появи лошо врѣме, което трае 3—4 дни, то охотата за роене минава. Пчелното сѣмейство тогава позволява на младата царица да се доближи до царичнитѣ килийки; тя веднага ги стронва и убива царицитѣ. Тогава вече нѣма вториченъ рой.

Отъ казаното се вижда, че много кошери

биха дали много роеве, ако да имаха сѣмействата охота за роене. Нужнитѣ царици въ кошера ги има всѣкога. Третичниятъ рой подиръ вторичния обикновено се появява скоро, на втория или третия день. Тѣзи роеве не обръщатъ внимание на врѣмето; тѣ даже и при срѣдно добро врѣме се роятъ. Това е понятно, защото младата царица може полесно да хвърка, отъ колкото старата майчица.

Дѣвствени роеве.

Ако единъ младъ рой пусне още единъ младъ, то тоя послѣдни рой се нарича дѣвственъ рой. Такива роеве показватъ, че въ кошера сжществува опитна царица, и че врѣмето за пчелитѣ е твърдѣ удобно, тѣй щото въ скоро врѣме може да се образува новъ рой. Сжщо така дѣвственитѣ роеве доказватъ, колко може едно пчелно сѣмейство да извърши въ кратко врѣме. Такива роеве се цѣнятъ обикновено твърдѣ високо. Причината на туй е пѣргавината на царицата и на нѣйнитѣ наслѣдници. Друго нѣкое значение тѣ нѣматъ.

Ако се наблюдава туй свободно и бързо роене на пчели, може ли тогава пчеларьтъ да прѣдостави роенето на своеволие на пчелитѣ? Пчеларьтъ не е благодаренъ, ако вижда: а) че не дава всѣки кошерь рой, макаръ че има доста население; б) че тѣзи кошери, които не сж пуснали роеве, обикновено не извършватъ толкозъ, колкото единъ младъ рой и неговия майчинъ кошерь, при всичко че иматъ многобройно сѣмейство; в) че е несигурно, неприятно и най-послѣ излишно чакане на роя;

г) че при непостоянството на пчелитѣ прѣзъ врѣме на роене не се избира най-хубавото врѣме, и д) че вторичнитѣ роеве, макаръ да иматъ най-добри царици, пакъ нищо не вършатъ, и цѣлѣта не се постига.

Всички споменати забѣлжителни недостатѣци на пчелитѣ се прѣмахватъ, щомъ роенето не се прѣдостави на своеволието на пчелитѣ, и единъ опитенъ пчеларъ твърдѣ лесно може да ги отстрани. Тогава и печалбата му отъ тѣхъ ще бжде съвсѣмъ инаква. Пчеларьтъ трѣбва прочее да обръща внимание върху пчелното сѣмейство отъ двѣ страни : а) какъ да го умножи, б) какъ ще трѣбва да развъжда пчелитѣ, за да получи отъ тѣхъ съответния плодъ, сир. достатѣчно количество медъ и воскъкъ. За това ще говоримъ въ слѣдната глава.

За изкуственото роене.

Както е наредилъ Господъ-Творецътъ, да се подчиняватъ всичкитѣ живи същества на естествени закони, да се умножаватъ и производатъ, така и пчелитѣ не правятъ изключение. На този законъ за производане родъ се изпрѣчватъ често пжти такива голѣми прѣпятствия, каквито пчелитѣ сами не могатъ да надвиятъ.

Да помогнемъ на пчелитѣ въ туй отношение, сир. да отстранимъ тия прѣпятствия на размножаването имъ, това значи, да правимъ изкуствени роеве и да образуваме по изкуственъ начинъ пчелни сѣмейства. Това може да стане по толкова различни начини, колкото сж и различни прѣпятствията при роенето.

Въ слѣднитѣ двѣ глави ще разглеждаме: а) изкуствено роене отъ кошове; б) изкуствено роене отъ сандъци.

Искусствено роене отъ кошове.

Често ще видишъ нѣкой селянинъ-пчеларъ да стои все при своитѣ кошерница и чака ли чака да види, дали нѣма да дойде врѣме да се рои нѣкой кошерь. На въпроса: колко кошери пуснаха вече рой? той отговаря: „Измежду шестѣхъ мои кошери само единъ пусна рой прѣди 2 дена, и то № 1; защото тѣ сж номеровани по редъ. Всичкитѣ ми кошери сж твърдѣ пълни, но никой не иска да се рои.“

Колко лесно може да се помогне на тоя неопитенъ селянинъ! Той въ такъвъ случай трѣбва да тури кошера № 2-и на мѣстото на № 1-и, а № 1-и на мѣстото на № 2-и.

№ 1-и, туренъ на второто мѣсто, ще получи сега всичкитѣ работни пчели отъ № 2, защото ще идатъ на по-прѣдишното си мѣсто; а № 2 поставенъ на първото мѣсто, ще получи само малко работни пчели, а именно само ония, които не бѣха излѣзли съ роя. Слѣдователно, № 1-и на второто мѣсто ще бжде толкова богато населенъ, както е билъ населенъ и по-прѣди, а може би още повече. Въ кошера се намиратъ все още царични килийки. Младата царича повече обича да се рои, отколкото старата майчица, както вече казахме въ по-прѣдишната глава. За това подиръ малко дни този № 1-и, поставенъ на второ мѣсто, ще даде вториченъ рой, който ще бжде много по-скъпоцѣненъ и много по-богатъ, отколкото

прѣдишния, поради младата царица. Щомъ този вториченъ рой е излѣзналъ, то трѣбва да се размѣсти този кошеръ съ № 3-и, сир. № 1-и да се постави на № 3-и, а № 3-и да се постави на второто мѣсто, кждѣто бѣше сега № 1-и.

На трето мѣсто получава проче № 1-и пакъ всичкитѣ работни пчели отъ № 3-й. На втория или третия день ще даде третиченъ рой. Щомъ третичниятъ рой излѣзе, то веднага този кошеръ № 1 трѣбва да се постави на мѣстото на № 4-и, а № 4-и да се постави на третото мѣсто. На втория или най много на третия день ще получимъ отъ № 1 четвъртия рой, който нѣма да остане по-надирѣ отъ вторичния или третичния, защото всичкитѣ работни пчели отъ № 4-и пакъ той е приелъ.

Щомъ четвъртия рой е излѣзълъ, тогава нека размѣстимъ кошера № 1 съ № 5-и, и понеже № 1 пакъ ще прибере всичкитѣ работни пчели отъ № 5-и, то може да очакваме още единъ рой, който сигурно на втория или на третия день ще излѣзе. Колко проста е тази работа и колко сигурна!

Ако старата царица въ нѣкой кошеръ прѣпятствува да нѣма рой, понеже не иска да излѣзе вече изъ кошера, то лесно може да се помогне на това, като се замѣсти тя съ нова царица въ единъ кошеръ, който е вече пусналъ рой. И колко добръ е, ако стане това по горѣизложеня начинъ. Защото всѣки рой ще има послѣ млада царица. А може би ще попита нѣкой: Ако № 1-й подирѣ роенето имаше само 2 или 3 царични килийки, какъ могатъ послѣ да станатъ отъ него 4—5 роеве? Това е много просто: щомъ

се прѣмѣсти този кошеръ съ царичнитѣ килийки, и щомъ влѣзатъ всичкитѣ работни пчели отъ другъ нѣкой кошеръ въ него, то пчелитѣ ще си построятъ още нови царични килийки, щомъ прѣмѣстването е станало въ срокъ отъ 5 дѣня подиръ излизането на прѣдишния рой; защото всѣки червей, който не е по-старъ отъ 5 дѣня, може да се прѣвъзпита за царица. Този начинъ за правене изкуствени роеве е твърдѣ простъ и сигуренъ.

Вториятъ начинъ, какъ да се правятъ изкуствени роеве е слѣдниятъ :

Единъ бѣденъ селянинъ се оплаква, че има само единъ едничкъ кошеръ, който въ три години не билъ пусналъ никакъвъ рой; всѣка година се наврѣтятъ купъ пчели прѣдъ вратичката на кошера, ала рой нѣма. Той мисли, че царицата му има нѣкой недостаткъ, та не иска да изхвъркне, а пчелитѣ биха желали да се роятъ. На този бѣденъ селянинъ лесно може да се помогне въ мжчната за него работа. Той нека обърне кошера и тури върху него единъ празенъ кошъ отъ еднаква величина, така щото кошерицето на пълния кошъ да се покрие добрѣ съ празния. Около двата коша да се върже една кърпа така добрѣ, щото да не могатъ пчелитѣ да изхвъркватъ. Щомъ стане това, то нека се почука полекичка пълния кошъ отъ вѣнъ, като се захване отдолу на горѣ. Но не трѣбва много грубо да се чука, да не би да се откъсне вжтрѣ нѣкоя пита. Сѣмейството заедно съ царицата ще прѣмине въ празния кошъ, и подиръ 10—15 минути ще имашъ най-хубавъ рой въ празния кошеръ.

Щомъ стане това, то прѣнеси стария кошеръ на онова мѣсто, кждѣто си стоеше по прѣди, а новиятъ кошеръ тури до него.

Стариятъ кошеръ, който по тоя начинъ е загубилъ царлицата, ще си сгради веднага царични килийки, и така ще заприлича на кошеръ, който е пусналь рой. Най-хубавото врѣме за такова прѣмѣстване пчелитѣ отъ единъ кошеръ въ другъ по казания тукъ начинъ е между 11 и 1 часа къмъ пладне, сир. когато е топло врѣмето. Добрѣ ще бжде, ако изкараното ново сѣмейство се смѣсти до идещата заранъ въ единъ тъменъ зимникъ; по този начинъ пчелитѣ по-хубаво ще навикнатъ на новото си жилище.

Искусствено роене отъ сандъци.

Да се направятъ изкуствени роеве отъ Джиерзонови сандъци, това е за опитния пчеларъ твърдѣ приятна работа. Сжщинскиятъ Джиерзоновъ сандъкъ има двѣ вратички за пчеларя и единъ входъ за пчелитѣ. Медовището е отдѣлено отъ мѣстото за зародиша или пѣкъ може да се отдѣли. Прѣзъ есенъта, когато се вземе медътъ отъ пчелитѣ, мѣстата за меда се изпразватъ; пититѣ се изваждатъ, и празнитѣ мѣста могатъ да се напълнятъ съ сѣно, слама или мѣхъ, за да се поддържа вжтрѣ известна топлина. И така населението въ мѣстото за зародиша завзема само една частъ отъ сандѣка. Сжщо така остава подиръ пролѣтното прѣглеждане и подиръ чистенето на кошера това мѣсто на зародиша все още затворено, а медовището напълнено съ сѣно,

за да бжде и прѣзь пролѣтъта кошерицето топло, понеже зародишѣтъ толкова по-лесно успѣва, колкото по топло е въ сандѣка. Почти до половината на мѣсець май пчелитѣ оставатъ въ мѣстото за зародиша твърдѣ на топло заедно, и прѣзь туй врѣме то съвсѣмъ се изпѣлва отъ пчели и отъ зародишѣ. Който има пълни кошери и желае да получи голѣмъ зародишѣ, той ще постави вече рано пититѣ въ сандѣка, за да се уголѣми мѣстото на зародиша. Ако би да се остави сѣмейството въ мѣстото за зародиша не отдѣлено отъ медовицето и да си прави каквото ще, както е това при проститѣ кошове, то пчелитѣ би могли да се роятъ или да се не роятъ; значи пчеларѣтъ ще зависи съвсѣмъ отъ случайното разположение на пчелитѣ.

Но който разбира отъ пчеловѣдство, той ще съумѣе да направлява пчелитѣ да вършатъ това, което той желае, т. е. той опрѣдѣля, кои кошери трѣбва да даватъ роеве, и кои да се оставятъ да приготвяватъ медъ.

За да можемъ ясно да си прѣдставимъ, какъ се гледатъ пчели и какъ ставатъ изкусни роеве, нека да ни послужи слѣдниятъ примѣръ: Иванъ купи миналата година хубавъ първиченъ рой и единъ доста якъ вториченъ. Тия два роя Иванъ турна въ два сандѣка. Първичниятъ е твърдѣ много насеченъ и построи въ Джнерзоновия сандѣкъ 14 пити. Прѣзь есенъта взима Иванъ отъ този хубавъ кошерь 6 пити, а другитѣ осемъ оставя въ кошера. Той добрѣ го бѣ приготвилъ за зимата, и прѣзь пролѣтъта не можеше да ми го нахвали, колко има

още медъ и колко много пчели. Съвсѣмъ инакъ стана съ вторичния рой. Това малко пчелно сѣмейство бѣше турено отъ Ивана въ такъвъ сжщо голѣмъ сандѣкъ, както и пѣрвичния рой, нѣ то при всичкото си прилежание не е могло да построи повече отъ 4 пити.

Това е сжщото, както при една малка бѣдна фамилия, която взема подъ наемъ единъ голѣмъ чифликъ, а не може да го обработва както трѣбва, и по тази причина въ чифлика изглежда всичко пусто и празно.

Иванъ обичаше сжщо бѣдния вториченъ рой. Той хубаво го бѣ запазилъ прѣзъ зимата, и когато прѣзъ пролѣтъта кошерътъ направи пѣрвия излетъ, то на Ивана много му олекна на душата, че поне е прѣкаралъ зимата здраво и читаво. Слѣдъ като хвъркаха и двата кошера въ разстояние на 3—4 седмици прѣзъ пролѣтъта, все малкото сѣмейство покрай голѣмото, макаръ че имаше млада царица, изглеждаше като джуже покрай единъ изполинъ. Иванъ си е мислилъ, че и отъ двата кошера ще може да направи изкуствени роеве. — Но Иванъ трѣбваше къмъ края на м. априлия или въ началото на м. май, съобразно врѣмето, да вземе отъ срѣдата на населенія кошеръ една пита, пълна съ зародишъ, да помете съ перо пчелитѣ отъ нея и да я тури при малкото сѣмейство близу до пчелитѣ; сетнѣ да нареди хубаво сандѣка, за да остане топлината вътрѣ. Подиръ нѣколко дни зародишътъ отъ тая пита ще се излупи, и сѣмейството ще

брои по такъв начин вече 1500 до 2000 пчели, които могат съвсем хубаво да успяват. Тамъ, отъ гдѣто Иванъ взима онази пълна пита, нека тури сега празна на мѣстото ѝ, и вжтрѣ въ единъ день тя ще бжде пълна съ яйца; и по тоя начинъ на населения кошерь неще да се забѣлжи никакъвъ недостатъкъ. Ако ли Иванъ иска да бжде малкия кошерь сжщо така населенъ, както и другия, то може подиръ 14—16 деня пакъ да вземе нова пита и да постжни така както първъ пжтъ. Само че на по-населения кошерь трѣбва да тури прѣзъ тия 14—16 дни два или три пжти по нѣкоя лъжичка медъ, размѣсена съ сжщо толкова вода. По такъвъ начинъ пчелитѣ се подканятъ къмъ по-голѣма дѣйность. До края на мѣсець маия, когато има вече голѣма беридба на медъ, Иванъ ще види, че малкиятъ кошерь е станалъ като голѣмия, и по такъвъ начинъ желанието му се изпълни.

Да прѣдположимъ, че Иванъ пожела да си достави една италянска и една крайнска царица, та иска да прави изкуствени роеве; по какъвъ начинъ трѣбва да постжни?

Иванъ трѣбва да затвори италянската царица въ една малка клетка, сплетена отъ тънъкъ тель и приготвена нарочно за тая цѣль; нея нека привѣрже на първата или втората рамка вжтрѣ въ празния сандъкъ, който е приготвенъ за рой; сетнѣ трѣбва да измѣсти сандъка, който е пусналъ първичния рой, отъ мѣстото му и нека го постави кждѣто обича.

А празния кошъ заедно съ царицата (въ клетката) нека постави на същото мѣсто, отъ гдѣто е взелъ първия. Така нека направи и съ другата царица, и съ другия сандѣкъ, ако ги има повече, и изкуственитѣ роеве сж готови; защото работнитѣ пчели ще хвъркатъ въ своето първобитно мѣсто, кждѣто ще срѣщнатъ царицата затворена. Подиръ два дена нека се пусне царицата свободно отъ клетката.

Така може Иванъ да направи подиръ 14—16 дни, ако намѣри още двѣ царици,—и така да продължи по същия начинъ; той ще се сдобие всичко съ шестъ кошери, които ще дадатъ хубавичѣкъ приходъ.

Има още различни други начини да се правятъ роеве, но не считамъ за нужно да ги описвамъ тукъ. Който разбира казаното добрѣ, той ще може да отстрани прѣпятствията, които каратъ пчелитѣ да не се роятъ въ опредѣлено врѣме. За изкуствени роеве сж нужни прѣди всичко царици. Ако имашъ запасъ отъ тѣхъ и ако умѣешъ да ги наредишъ, то скоро ще можешъ да забѣлѣжишъ напрѣдка въ пчеларството си. А за развъждането на царицитѣ ще говоримъ по-сетнѣ.

Прибиране и настаняване пчелитѣ въ кошове.

Когато се хване единъ рой било на дърво или храсталакъ, или пѣкъ на друго мѣсто, кждѣто е засѣдналъ, трѣбва веднага да се прибере и наста-

ни въ кошъ. Това прибиране е всеизвѣстно, та нѣма нужда да го описвамъ.

Нуждно е обаче да се знае, какъ се приготвятъ сандъци, какъ се настаняватъ пчелитѣ въ тѣхъ, и какъ трѣбва да се нареждатъ сандъцитѣ, за да построяватъ пититѣ споредъ желанието на пчеларя.

Има много сандъци, въ които пчелитѣ се настаняватъ съвсѣмъ неправилно; тѣ сж несгодни за пчеларя сжщо така както и проститѣ кошове. А самитѣ пчели ни даватъ добро ржководство, какъ трѣбва да се нареди сандъкътъ въ вжтрѣшността му.

Щомъ се смѣсти единъ рой въ нѣкой кошъ, той изпълня $\frac{1}{3}$ часть или $\frac{1}{2}$, а понѣкога даже и цѣлия кошъ се заема отъ пчелитѣ. Ако половината на коша е попълнена, то пчелниятъ гроздь висн по срѣдата на коша, като се допира до едната му страна. Ако роятъ е срѣденъ ($\frac{1}{3}$), той захваща отъ срѣдата на едната страна да строи пити, сирѣчь, захваща да строи 4—5 пити, и то отгорѣ. Ако ли кошътъ е старъ, въ който е живѣло вече едно пчелно сѣмейство, и ако има въ него още остатъци отъ восъка на прѣдишнитѣ пчели, то пчелитѣ съвсѣмъ се съобразяватъ споредъ тѣзи остатъци; и отъ това може да се научи пчеларьтъ, какъ трѣбва да урежда сандъцитѣ.

Ако пчеларьтъ иска, щото пчелитѣ да строятъ пититѣ си споредъ рамкитѣ, то той трѣбва да изрѣже нѣколко восъчни ивици и да ги залени на горнята дъсчица отъ рамкитѣ, и пчелитѣ точно върху тия ивици ще захванатъ да строятъ пити-

тѣ си, подобно както и въ проститѣ кошове, споредъ восъчнитѣ остатки. По такъвъ начинъ ще получимъ редовни пити въ рамкитѣ.

Всѣка пита има, както вече споменахме погорѣ, дебелина близу единъ палець, и помежду пититѣ всѣкога оставятъ пчелитѣ празно мѣсто по $1/2$ палець. Значи, всѣка пита завзема пространство по $1\ 1/2$ палець. Ако прочее искашъ, щото пчелитѣ да градятъ правилно пититѣ по рамкитѣ, то трѣбва да нагодишъ рамкитѣ въ сандѣка една до друга така, щото да завзематъ мѣсто по $1\ 1/2$ палець.

И така, ние учимъ отъ проститѣ кошове, какъ се нареждатъ сандѣцитѣ. Щомъ рамкитѣ се наредатъ на по-голѣмо разстояние една отъ друга отъ $1\ 1/2$ палець, то пчелитѣ нѣма да работятъ вече споредъ волята на пчеларя, но самитѣ тѣ ще си опрѣдѣлятъ плана на работата, и често се случва, че пититѣ се строятъ криво и разбъркано. Затова тури въ сандѣка, приготвенъ за новъ рой, 5—6 рамки въ потрѣбното разстояние на онова мѣсто, гдѣто искашъ да има зародишъ. Тѣ му стигатъ за началото. Щомъ пчелитѣ попълнятъ тия рамки, тогава се притурятъ други и т. н. Ако се постѣпва тѣй по редъ, то пчелитѣ ще работятъ съвсѣмъ споредъ волята на пчеларя, а не разбъркано.

Сега още единъ въпросъ: Какъ може найлесно да се прибере единъ рой въ сандѣкъ?

Ако единъ рой нѣкъдѣ е увисналъ, то найнапрѣдъ ще го уловимъ въ кошъ, а вечеръта, ко-

гато слънцето залъзе или даже се е мръкнало, може той да се прѣмѣсти въ сандѣкъ. А какъ става това? Много лесно. Ако искашъ да прѣкарашъ едно стадо овце прѣзъ една вратичка, прѣдъ която се намира яма, то трѣбва да туришъ мостъ прѣзъ нея. Отъ двѣтъ страни на моста трѣбва да има плетъ; тогава стадото лесно се вкарва. Ако така постъпимъ, кога прѣмѣстваме пчелитѣ отъ кошъ въ сандѣкъ, трѣбва да си послужимъ съ слѣдното сръдство: ще окачимъ парче мукава, която ще служи за мостъ отъ коша до сандѣка. По тоя мостъ отъ мукава пчелитѣ минаватъ веднага отъ коша въ сандѣка. А ако при това ги упътваме полегичка съ едно перо къмъ сандѣка, то тѣ ще прѣминатъ на редъ както овцетѣ по моста. Тѣ нѣма нито да хврѣкнатъ, нито ще се озлобятъ. Подиръ нѣколко минути прѣминаването ще се свърши, и пчелитѣ ще се прибератъ въ сандѣка, който можемъ да прѣнесемъ гдѣто искаме.

Ако роятъ е извънредно голѣмъ, то можешъ намѣсто 5—6 рамки да му туришъ 6—8. А за едно съвсѣмъ малко сѣмейство сж нужни 3—4 рамки. Споредъ числото или силитѣ на пчелното сѣмейство управлява се и вътрѣшната му наредба.

Какъ трѣбва да се отглеждатъ пчелитѣ, за да събиратъ медъ?

Съ началото на роенето се захваща и беридбата на медъ.

Какъ трѣбва да се подпомогнатъ пчелитѣ, ако би да не се роятъ на врѣме, за това вече говорихме. Извѣстно е всѣкому, че кошери, които не сж пуснали роеве, оставатъ много надирѣ отъ ония, които сж се роили, или отъ които сж се направили искусствени роеве. А какъ можемъ и отъ тѣзи кошери да имаме сжщата полза и прѣдимство, това искамъ да покажа, и то а) *въ прости кошове*, б) *въ сандъци*.

а) *Въ кошове.*

Младъ търговецъ си построява хубава кжща и магазинъ. Тоя магазинъ не е голѣмъ, но пакъ му стига за търговията и за нейното подобрене. Да положимъ, че за търговеца, ако е твърдѣ дѣятеленъ и способенъ, дохождатъ извънредно благоприятни врѣмена. Не се минава дълго врѣме, и магазинътъ му ще стане тѣсенъ: нѣма вече мѣсто за всичкитѣ работници и служащи. Какво трѣбва да прави сега такъвъ търговецъ? Или трѣбва да прѣустанови търговията си, или пъкъ да наддаде, да пристрои нѣщо. Прѣдприемчивиятъ търговецъ веднага издига кжщата си още на единъ катъ, за да може да се възползува отъ добритѣ врѣмена, и въ кжсо врѣме търговията се удвоява, а добритѣ врѣмена даватъ добъръ приходъ.

Дали едно пчелно сѣмейство не прилича сжщо на единъ прѣдприемчивъ търговецъ? Но магазина за пчелитѣ опрѣдѣля пчеларьтъ. Ако въ врѣмето на роене или при захващането на медобера пчелното жилище е пълно съ пити, ако килийкитѣ сж пълни съ зародишъ или съ медъ, тогава трѣбва

или да се разширочи помѣщенieto, или да се намали работата, а даже съвсѣмъ да се спре. — Ако пчеларьтъ не прибърза въ този случай да разшири кошера, то той скоро ще види съ хиляди пчели прѣдъ кошера, които, ако би могли да говорятъ, щѣха веднага да му кажатъ: «Ние нѣмаме вече мѣсто въ нашата колиба, и затова трѣбва да спрѣмъ работата си и да съжаляваме, че туй става при най-благоприятното врѣме!»

Който прочее иска да се грижи за своитѣ пчели, та и тѣ да му бератъ много медъ, той трѣбва при захващането на медобера да имъ построи магазинъ, както споменатия прѣдприемчивъ търговецъ дига единъ етажъ по-високо. А това става, като се направи едно отвѣрстие на върха на кошя, въ който се намира сѣмейството, отъ такава широчина, че да би могло съ юмрукъ да се бърка вжтрѣ, а послѣ нека се тури надъ него единъ празенъ кошъ. Тогава пчелното сѣмейство ще направи сжцото, каквото направи и споменатиятъ прѣдприемчивъ търговецъ. Този кошъ, който е поставенъ отгорѣ, въ кратко врѣме ще се напълни съ пити, а даже и съ медъ. Ако кошоветѣ сж достатъчно голѣми, то до есенъта ще станатъ тежки отъ 60 до 80 килогр. и повече дори. Ако се по тоя начинъ постъпва, то пчелното сѣмейство ще изпълни своята длѣжностъ.

Както може единъ кошъ да се разшири нагорѣ, така може и подъ него да се прибави подставка. Случва се и това, че пчеларьтъ, който има прости кошове, е чакалъ доста врѣме за роеве, а слѣдъ

като медоберътъ е вече миналъ, и дѣятелността на пчелитѣ е почти спрѣла, разширява кошъ съ една подставка. Но това значи, да искашъ да жънешъ, слѣдъ като жетвата е минала. И ако послѣ пчеларътъ се оплаква, че нѣма добъръ плодъ отъ пчелитѣ, то нека знае, че пчелитѣ не сж виновни, но е виновенъ той самичкъ.

Азъ употрѣбявамъ нѣколко години наредъ подставки, които иматъ форма на квадратъ, и въ тѣхъ турямъ рамки или пръчки, а на тѣхъ залѣвамъ ивици отъ восъчна пита; така помогнати, пчелитѣ работятъ послѣ непрѣкъснато въ най-хубавото годишно врѣме. Ако есенно врѣме отстраняхъ такъвъ кошъ съ подложката, то изваждахъ 13—16 литри медъ, достатъчно количество за едно пчелно сѣмейство.

Както може да се разширява такъвъ кошъ отдолу и отгорѣ, така може да се разшири и отъ странитѣ. Като има кошътъ отпрѣдъ входъ и изходъ за пчелитѣ, то можешъ на дѣсната или на лѣвата му страна да направишъ още едно такова отвѣрстие, което да бжде нѣщо по-високо отъ обикновения входъ. Вземи другъ единъ празенъ кошъ, и въ него направи сжщо такова отвѣрстие! Довближи го слѣдъ това до другия тѣй, щото двѣтѣ отвѣрстия да се съединятъ, и тогава пчелитѣ лесно ще минаватъ отъ единия кошъ въ другия. А щомъ пчелното сѣмейство изпълни жилището си, то ще се разшири въ празния кошъ.

Тази мисль ми дадохъ самитѣ пчели. Еднѣжъ отидохъ у единъ пчеларъ, който имаше 20 кошера. Прѣдъ всѣки кошерь висѣха извънредно много пчели,

а покрай единъ кошъ, много пълень, стоеше на далечина една педя другъ празень кошъ. Азъ виждахъ, какъ пчелитѣ постоянно прѣминаваха въ празния кошъ и обратно. Това бѣ любопитно и живо съобщение. Щѣхъ да взема този кошъ, за да прѣкарамъ въ него едно пчелно сѣмейство отъ другъ кошъ. А колко се зачудихъ, когато погледнахъ въ него и видѣхъ, че имаше вжтрѣ толкова пчели, щото приличаше на вторичень рой. А при това пчелитѣ бѣха захванали даже да построяватъ пити. Случайно имахъ двѣ царици у себе си. Пуснахъ едната прѣзъ вратичката въ този кошъ, и какво стана? Появи се вжтрѣ такова буйно брѣмчение, като че пуснахъ царица въ единъ осиротѣлъ кошерь. И отъ другия кошерь захванаха толкова много пчели да се прѣселватъ въ него, щото подиръ 12 — 15 минути нѣмаше нито една пчела да висне прѣдъ входа на първия кошерь. Въ кжсо врѣме кошерьтъ бѣше пълень съ пчели. Това доказва, че трѣбва да се грижимъ за нужното жилище на работнитѣ пчели, и тогава тѣ сами ще работятъ. За това никога не бива да се казва, че пчелитѣ не сж прилежни, ако прѣзъ есенъта не сж пълни кошоветѣ съ медъ и воскъкъ и не сж тежки; но вината трѣбва да се търси у самия пчеларь. Сжщиятъ мой приятель-пчеларь постъпи по този примѣръ и съ други кошове; и прѣзъ идещата есенъ ми казва, че прѣзъ 20 години не е получилъ толкова медъ, колкото сега въ една година.

Ако по тоя начинъ построявашъ редомъ старинното жилище и по едно ново, то лесно ще можешъ

да вадишгь на есенъ медъ отъ новия кошгь; защото тогава всички пчели ще се върнатъ въ стария си кошеръ да прѣзимуватъ, а вториятъ остава пълненъ съ медъ и безъ пчели.

Ако селянингьтъ прибере житото и сѣното, то тѣ, ако сж натрупани, лесно се запарватъ и се образува голѣма горещина. Ако тѣ (сѣното и житото) биха въ затворено помѣщение, то кой ли би могълъ да живѣе въ такава горещина? Сжщото нѣщо става и вжтрѣ въ кошоветѣ: медгьтъ, който донасятъ пчелитѣ, сжщо захваща да ври, да се запарва, и каква ли горещина се образува вжтрѣ! А колко повече се разгорещаватъ пититѣ, когато кошеритѣ сж изложени на слнчевия пекъ. Но и въ такава горещина пакъ могатъ пчелитѣ да работятъ и да служатъ за образецъ на прилежание. Длжностъ е обаче на всѣки пчеларъ да се погрижи, щото въ врѣме на медобера да се отстрани отъ кошера горещина. Лесно може да се направи напр. едно отвърстие на коша отгорѣ, поне 3 прѣста широко, за да може да се провѣтрява. Ако сжщо въ сандѣка на ерѣщната страна отъ вратичката се направи една рѣзка на дѣската, то може да се отстрани поне най-голѣмата горещина.

Повтаряме още еднажъ по горѣказаното: кошерци, поставени на хладно мѣсто, запазени отъ слнчевия пекъ, биватъ много по-богати съ медъ и помногочленни, нежели ония, които сж изложени на пекъ. Пчелитѣ сж дѣятелни най-много тогава, когато осѣщатъ, че въ кошера нѣма досадна топлина, макаръ извнѣ кошера и да е горещо.

Въ това отношение изобищо ставатъ най-много грѣшки, та и не се постига желаемия резултатъ. Ако пчеларьтъ обвинява пчелитѣ, че не сж набрали медъ, то вината не е въ пчелитѣ, а въ прѣголѣмата горещина, вследствие на която не могатъ да работятъ успѣшно.

б. Въ сандъци.

Като показахме, какъ трѣбва да отглеждаме пчелитѣ въ кошове прѣзъ врѣме на медобера, нека сега посочимъ, какъ да се постъпи прѣзъ туй врѣме съ пчели въ сандъци.

До началото на роенето и на медобера пчелното сѣмейство живѣеше само въ една часть отъ сандъка, наречено мѣсто за зародиша. Това мѣсто обема 4—8 пити. Всичкото друго мѣсто въ сандъка е отредено за медъ, и затова се нарича медовище. Който иска да има много роеве, нека тури пчелитѣ твърдѣ на тѣсно. Това е едно сполучливо срѣдство, чрѣзъ което може да ги принуди да се роятъ. А който иска да накара пчелитѣ да му бератъ много медъ, той ще отвори въ началото на медобера мѣсто за медовище. Медовището може да се отреди надъ рамкитѣ, значи, надъ мѣстото за зародиша, а може да бжде и на страна, покрай мѣстото за зародиша.

Сгодното врѣме за отваряне медовището е тогава, когато всички пити въ мѣстото за зародиша сж пълни съ зародинъ, а сжщо и съ пчели да е достатъчно изпълнено.

Трѣбва ли медовището веднага да се отвори цѣло или само отчасти?

Не трѣбва да се отваря цѣлото медовище веднага. Всѣки, който е наблюдавалъ, забѣлѣзалъ е, че пчелитѣ повечето обичатъ да градятъ, ако отъ врѣме на врѣме имъ се притурятъ постепенно по 2 рамки, а не по 4—6 рамки изеднажъ. Причината навѣрно е това, че при многото широко пространство пчелитѣ не могатъ да заобикалятъ цѣлото мѣсто и да го чистятъ. Освѣнъ това ноцитѣ сж още доста студени при началото на роенето, а пчелитѣ трѣбва да останатъ заедно, за да могатъ да топятъ зародиша. Прочее, отъ врѣме на врѣме се отваря на пчелитѣ една часть отъ мѣстото, а не всичкото изеднажъ. Щомъ се продължи медоберѣтъ нѣколко дни, и ако има достатъчно прѣсенъ медъ въ пититѣ, то отъ това става въ кошера извънредна горещина, както спомѣнахме за това, кога бѣ дума за проститѣ кошове. Затова пчеларѣтъ трѣбва да се грижи, колкото може, щото горещината да се отстранява отъ сандѣцитѣ чрѣзъ провѣтрянване. Щомъ медоберѣтъ достигна до своя върхъ, азъ отворихъ на много пълни сандѣци едната страна съвсѣмъ и я оставихъ отворена нѣколко дни, така щото можахъ прѣзъ цѣлото отверстие да излизатъ пчелитѣ. Моитѣ пчели вслѣдствие на това бѣха всекога яки и силни и се борѣха по-юнашки срѣщу разбойниците отъ други кошери.

Който се занимава продължително врѣме съ пчеловѣдство въ сандѣци и има на разположение пити, той може прѣзъ врѣме на медобера да дава пититѣ на пчелитѣ, за да ги пълнятъ съ медъ. И какво прѣдимство ще е, ако пчеларѣтъ отъ врѣме

на врѣме притуря на всичкитѣ кошери по 2—3 рамки съ изработени пити. Често пжти, ако заранѣта притуришъ 1—2 такива пити, и ако е угоденъ деньтъ за пчелитѣ, ще бждатъ до вечерѣта или на другия день пълни съ медъ.

Както селянинътъ прѣзъ врѣме на жътва иска, щото цѣлото сѣмейство да участвува въ полската работа, така и пчелитѣ, когато е най-богатия медо-беръ, не искатъ да се занимаватъ съ правене пити, а употрѣбаватъ всичкитѣ си сили за събиране медъ. Това именно прѣдимство, че могатъ да се приту-рятъ въ сандѣци готови пити, липсва при про-ститѣ кошове, гдѣто такива не могатъ да се при-турятъ.

Друго едно прѣдимство при сандѣка прѣзъ врѣме на най-добрия медоберъ е това, че можешъ да уловишъ царицата, да я затворишъ въ една ку-тийка, изплетена отъ дребенъ тель, и я оставишъ при зародиша; това ще направишъ тъкмо така, както става, ако си докаралъ нова царица, и вслѣд-ствие на това затваряне царицата вече прѣстава да снася яйца. А тогава пчелитѣ нѣма да се зани-маватъ съ зародиша, ами всичкитѣ работни сили ще се употрѣбятъ за събиране медъ въ килийкитѣ, които сж били прѣдзначени за зародишъ. И ако царицата е 10—14 дни затворена, то ще се напълни всичко съ медъ. На кошера това никакъ не врѣди, защото пчелитѣ, които се изжтватъ прѣзъ врѣме на медобера, още не могатъ да взематъ участие при тая работа; а за прѣзимуванетоъ ще се изж-тятъ по-послѣ още доста много пчели, щомъ

подиръ 10 — 14 дни царицата пакъ се пусне на свобода.

Който има голѣми сандъци, може да остави пчелитѣ да му събератъ голѣмо количество медъ. Обаче, откакъ се изнамѣри центрофугалната машина, съ която се изхвърга медътъ отъ пититѣ, то мнозина прѣдпочитатъ по-малки сандъци. Прочее, ако малкиятъ сандѣкъ е пълненъ съ медови пити, то пчеларътъ ще събере първомъ меда отъ тѣхъ чрѣзъ центрофугата, а опразненитѣ пити ще туря като готови въ медовището, за да се изпълнятъ отново.

Какъ трѣбва да се отглеждатъ първитѣ роеве въ кошове?

Който иска да прибере първитѣ роеве въ кошове, нека внимава прѣди всичко, да не избира прѣмалки кошове, въ които никога не може да се направи сгодно мѣсто за зародиша. Щомъ се попълни този кошъ, то трѣбва веднага да гледа по начина, който описахме по-горѣ, да се съдобие съ богато количество медъ.

Добрѣ е да се тури върху него другъ кошъ съ празни пити, слѣдъ като се направи въ първия едно отвѣрстие за прѣмпаиването на пчелитѣ; защото на пчелитѣ много е приятно, кога намиратъ готови пити, които имъ улесняватъ работата.

Така е съ първичнитѣ роеве; а по-подирнитѣ не могатъ да принесатъ голѣма полза въ проститѣ кошове.

Ако намѣримъ нѣкой слабъ вториченъ рой то най-добрѣ ще бжде да го присѣдинимъ съ другъ

нѣкой рой по слѣдния начинъ: ако роятъ е на нѣкое клонче, трѣбва да отрѣжемъ клончето съвсѣмъ внимателно и тихо да го донесемъ до вратата на онзи кошъ, съ който искаме да го съединимъ, и пчелитѣ полека ще влѣзатъ въ този кошъ, а царигата, която е съ тѣхъ, скоро ще бжде убита.

Какъ се отглеждатъ роеветѣ въ сандъци.

Какъ трѣбва да се турятъ роеве въ сандъци и какъ трѣбва да се правятъ изкуствени роеве, описахме вече.

Отглеждането на роеве, както естествени, така и изкуствени, е съвсѣмъ проста работа. Главната грижа да бжде насочена къмъ това, щото пчелитѣ да получаватъ добро мѣсто за зародиша. Щомъ това е построено добрѣ, то се отваря една частъ отъ медовицето за пчелитѣ, и така се продължава, до като се намали или прѣстане работата на пчелитѣ.

Единъ пчеларъ пита: Ако притежавамъ голѣмъ запасъ отъ избрани хубави пити, дали да ги дамъ на единъ младъ рой въ сандѣкъ?

Отговоръ: Остави младиятъ рой самъ да си построи първитѣ пити, и слѣдъ като направи 5—6 пити, тогава му прибави нови рамки, и то все двѣ по двѣ; послѣ чакай, докато напълни тия 2 пити съвсѣмъ до долѣ. Инакъ, ако би да се притурятъ повече рамки изеднажъ, то пчелитѣ ще захванатъ въ всички да строятъ, ала ще ги довършатъ едвамъ наполовина. А по-късно щѣха да прикачатъ на тия пити само търтейни килийки. Ако пъкъ притежа-

вашъ запасъ отъ пити, ти можешъ всѣки 2—3 дена да притуришъ по двѣ готови. А за да не мине охотата на пчелитѣ да строятъ, то притури пакъ една праздна рамка. Като прибавяшъ обаче нови рамки, чакай, докато прѣдишнитѣ построени се напълнятъ.

Що се отнася до вторичнитѣ роеве, тѣ иматъ за пчеларя много по-голъма стойность, ако сж въ сандъци, отколкото ако сж въ кошове.

Кирилъ получава отъ баща си въ единъ голѣмъ кошъ единъ вториченъ рой за подаръкъ. Този вториченъ рой захваща да строи само на три рамки. Кирилъ желае да знае, какво трѣбва да прави, за да стане кошерътъ му пълненъ. Кирилъ, като не е бѣденъ, купува двѣ литри медъ и туря всѣка вечеръ по 3 лъжички медъ на своя младъ рой, като го посипва върху една пита. Ако Кирилъ продължава така да храни своя рой, то въ скоро врѣме тоя рой ще си построи широко мѣсто за зародиша. А понеже царицата му е още млада, тя ще снесе много яйца, така щото и пчелитѣ скоро ще се умножатъ, и Кирилъ нѣма да жѣли паритѣ, дадени за меда. Той ще си има единъ добъръ кошеръ, който лесно ще прѣзимува, и съ него Кирилъ ще бжде много благодаренъ напролѣтъ.

Иванъ има два хубави сандѣка и си купува два второчни роя, всѣки по 3 лева. Той би желалъ да знае, какъ би могли тѣзи два роя да се прибератъ въ сандѣци, за да станатъ добри кошери.

Отговоръ: Иванъ нека вземе отъ своитѣ по-голъми кошери по една пита, пълна съ зародишъ,

отъ срѣдата на кошера; нека снесе отъ тѣхъ пчелитѣ съ едно перо и нека притури на вторичнитѣ ройове по една пита. Тамъ, отъ дѣто е отнелъ питата, нека притури една рамка. Ако подиръ 14 дни повтори това, то неговитѣ вторични роеве ще станатъ сигурно добри, а голѣмитѣ роеве отъ тоя заемъ нѣма да се поврѣдатъ.

Какъ се отглеждатъ изкуствено царици?

Царицитѣ се отглеждатъ по двоенъ начинъ. И единиятъ и другиятъ начинъ е подражание на това, каквото правятъ пчелитѣ. Когато тѣ искатъ да се роятъ, построяватъ около едно яйце, снесено отъ царицата, по-голѣма килийка, наречена царичина килийка, сир. тѣ разширяватъ една обикновена килийка съ яйце въ значителенъ размѣръ. По такъвъ начинъ се е погрижило вече пчелното сѣмейство за една майка и за нататъшното вирение на колонията.

Яйцето въ царичината килийка се гледа грижливо; червейчето, излупено отъ нея, се храни богато съ каша, и какавидата се развие въ царица. На 3-я или 7-я день, на даже и по-късно, щомъ царицата напустне килийката си, тя изхвърква, за да се оплодотвори; а подиръ това захваща въ продължение на 12 до 18 часа или подиръ нѣкои день да снася яйца.

Така правятъ пчелитѣ, когато искатъ да си основатъ нѣкоя нова колония; а сжщо така правятъ тѣ, когато искатъ да промѣнятъ царицата, сирѣчь намѣсто една стара да се сдобиятъ съ млада. А

понеже пчелитѣ могатъ и килийкитѣ на работнитѣ пчели да разширочатъ въ килийка за царица, то се намѣри пжтъ за подражаване и оглеждане по изкуственъ начинъ на царицитѣ.

Първиятъ начинъ.

Вземп отъ единъ много населенъ сандѣкъ царицата, и пчелитѣ скоро ще забѣлѣжатъ, че я нѣма; извѣстниятъ трауръ на пчелитѣ захваща. Слѣдъ за единъ-два дена пчелитѣ си избиратъготъ за родина царица било яйце, било червейче, което обаче да не е по-старо отъ 5 дни; разширяватъ надлежната килийка, въ която лежи червейчето или яйцето, и я отгледватъ съ голѣма грижа. Отхранватъ го повече, отколкото работнитѣ пчели. За да бждатъ пчелитѣ сигурни, че ще имъ се излупи царица, тѣ си избиратъ често пжти не едно червейче или яйце, но даже такива въ 4—5 килийки. Извѣстно е, че първата млада царица щомъ се излупи, бърза да прѣгризе останалитѣ царичини килийки, за да убие въ тѣхъ младитѣ царици и да стане тя самодържавница.

Сега се явява въпросъ, какъ могатъ царичинитѣ килийки да се спасятъ въ такъвъ сандѣкъ, и какъ трѣбва да постѣпимъ съ тѣхъ, за да се излупятъ царици?

Отговоръ: Прѣди всичко трѣбва да знаемъ, какъ се развива една царица отъ яйце до излупването си. Яйцето се развива въ продължение на 3 дни за да стане червейче, сир. подиръ 3 дни отъ яйцето се измѣтва червейче. Това червейче хранятъ пчелитѣ до тогава, докато изпълни килийката. Това

трае 5 дни. Сетнѣ, червеятъ се затваря, като из-
преде пашкулче около себе си и се промѣни въ
какавида (нимфа,) която подиръ $7\frac{1}{2}$ или 8 дни сама
си отваря килийката и излиза като млада царица.

Да освѣтлимъ съ единъ примѣръ тая работа.

Санджкътъ, отъ който е взета царицата, при-
тежава напр. 6 пити. Въ първия день, а понѣкогажъ
едвамъ въ втория, пчелитѣ турятъ началото на ца-
ричини килийки, които обаче сж лъжливи и трѣбва
да останатъ, тъй като тѣ не могатъ да се попълнятъ
съ яйца. Пчелитѣ забѣлѣзватъ това и разширяватъ
килийкитѣ на работнитѣ пчели, въ които се намиратъ
яйца или червейчета, за да станатъ царичини ки-
лийки. Да положимъ, че на всѣка отъ тѣзи 6 пити
се направи по една царичина килийка (значи 6 ки-
лийки), тогава могатъ шестъ царици да се измѣтатъ.

За отглеждане царици сж нарочно приготвени
малки санджчета, които иматъ мѣсто само по за 3
рамки; за тѣзи 6 пити съ царичини килийки се
взематъ сега 6 такива санджчета. Въ първото
санджче се туря отирѣди една пита съ медъ и сетнѣ
се туря още една пита съ зародишъ, на която е и
царичината килийка заедно съ пчелигѣ, които сж
върху питата, а най-подиръ да се притури още
една пита съ медъ; слѣдователно, ако се затвори
санджчето, ще имаме едно малко кошерище съ 3
пити и съ една царичина килийка. А въ случай, ако
една пита има двѣ царичини килийки, а друга една
— никаква, тогава едната килийка отъ туй мѣсто,
дѣто сж и двѣтѣ, се изрѣзва твърдѣ внимателно, за
да се не поврѣди; послѣ се издѣлбава въ питата,

която нѣма никаква царичина килийка, сжицо такова отвърстие и се закрѣпя въ нея добръ царичината килийка, посрѣдствомъ една малка клечка. Трѣбва обаче да внимаваме, щото килийката съ младата царица да не бжде поврѣдена.

Ако всичкитѣ 6 килийки сж на една и сжица пита, то трѣбва внимателно да ги изрѣжемъ и отдѣлимъ една отъ друга и да се разрѣдять на 6 пити по една, и така добръ прикрѣпени да се турять въ сандъчета по описания начинъ. Така получаваме отъ единъ кошерь, който имаше 6 царичини килийки, 6 малки кошери съ по една такава. Тия малки кошери се турять съ изключение на два въ едно тъмно и хладно мѣсто, а двата се турять веднага на мѣстото, дѣто стоеше голѣмиятъ кошерь, отъ който взехме пититѣ съ царичини килийки. Подиръ два деня се взиматъ 4-тѣ сандъчета пакъ отъ тъмното мѣсто, но едвамъ вечерьта, и могатъ да се поставять покрай смѣстенитѣ двѣ сандъчета. Дай на пчелитѣ въ сандъчетата по малко медъ, за да могатъ по-скоро да се навикнатъ въ това мѣсто. Прѣзъ двата дни на тъмно затворени, тѣ вече се навикватъ на това жилище. Въ всѣко сандъче се измѣтва сега по една царица, и ако младитѣ царици въ продължение на 3—8 деня сж направили излетъ за оплодотворяване и захванали да снасятъ яйца, тогава могатъ да се употрѣбаватъ, както пчеларьтъ иска.

Вториятъ начинъ.

Единъ пчеларь има още малко число кошери, та не се рѣшава да отнеме на единия кошерь ца-

рицата и да го раздѣли. защото кошертъ при туй раздѣление може да пропадне. Но той лесно ще се рѣши да вземе една пълна пита съ зародишъ, отъ срѣдата на най-населения кошертъ, заедно съ пчелитѣ, които сж върху нея. На мѣстото на тая пита туря друга празна, която скоро ще се попълни отъ царицата съ яйца. Така сжщо ще се рѣши, да вземе отъ 2—3 кошера по една пита съ зародишъ заедно съ нѣколко пчели, и отъ тѣхъ да образува малки кошери; а именно въ едното сандъче, отредено за отглеждане на царицата, туря най-напрѣдъ една пита съ медъ, а послѣ зародишъ съ пчелитѣ и най-подиръ още една пита съ медъ. Щомъ се затвори сандъчето, затваря се и вратичката съ една мрѣжа отъ телъ или съ продупчена тенекия, за да иматъ пчелитѣ достатъчно въздухъ. Като се нареди такъвъ малък кошертъ, то веднага се поставя на хладно и тъмно мѣсто и въ продължение на 2—3 деня той сигурно ще построи царичини килийки. Щомъ царичинитѣ килийки сж построени, то сандъчето се поставя на едно мѣсто отстранено отъ други сандъци и се отглежда по горѣописания начинъ. Не бива да се забравя, че, когато се смѣстватъ пчелитѣ въ сандъчето, трѣбва да се притури и една пита напълнена съ вода.

А кога е най-удобно време за отглеждане на царицитѣ?

Докато търтеитѣ още не сж въ кошера, не бива да се захваща съ това. Слѣдователно, който иска да

отглежда царици, прѣди да захванатъ да хвъркатъ търтеитѣ, той трѣбва да се погрижи да получи порано търтеи. А това става, ако рано прѣзъ пролѣтъта се турятъ въ мѣстото за зародиша търтеини пѣти, и то въ много населени кошери. Обаче не бива да стане това твърдѣ рано въ пролѣтъта, нито пъкъ много късно прѣзъ есенята, защото при студено врѣме не могатъ да изхвъркватъ нито търтеитѣ нито царицата.

Какъ се промѣнява пчелната порода ?

Измѣнението на старата порода е толкова често, че може да се каже : кждѣто пчеловѣдството е добрѣ наредено, тамъ не липсватъ и другоземни пчели. Щомъ имашъ еднажъ такива, то нѣма вече никога да ги напуснешъ ; защото освѣнъ хубостята, която често пкти иматъ, тѣ сж понѣкогажъ и особено добродушни, яки и прилежни въ работата си и при размножаванието.

Ако не може чиста другоземна раса да се отгледа поради домашнитѣ (мѣстни) търтеи, които оплодотворяватъ царицата въ въздуха, то пакъ достатъчно сме постигнали цѣльта си, ако притежаваме и бастарди (смѣсъ или мелесъ). А по кой начинъ става това ?

Драганъ купи италиянска царица, която вкара въ единъ кошерь и я остави да снася яйца повечко дни. Щомъ се убѣди, че има вече много младъ италиянски зародишъ въ кошера, нека вземе пакъ царицата отъ кошера и я тури въ друго сандъче ; тъй щото и тамъ се наплоди италиянски зародишъ. Кошерътъ, отъ който е взелъ италиян-

ската царица, ще захване да строи царичини килийки. На десетия ден Драганъ трѣбва да изрѣже внимателно всички тия килийки, освѣтъ една, която да остави въ сандѣка, както вече споменахме въ прѣдишната глава. Колкото килийки получава, толкова царици трѣбва денъ по-рано да отнеме на своитѣ кошери. И тъй, ако е изрѣзалъ килийкитѣ непожтнати, то нека тури на всѣки кошерь, отъ кждѣто е взелъ царицата, по една царичина килийка, и то въ пита съ зародишъ. Той ще направи още по-добрѣ, ако на сжщия денъ рано хване царицата, а на вечерята притури царичината килийка.

Прѣзъ кое врѣме трѣбва да става това?

Отговоръ: Твърдѣ сгодно за това е врѣмето, когато ставатъ изкуственитѣ роеве, тъй щото могатъ хванатитѣ царици да се употрѣбятъ за тѣхъ; а може и при промѣнението на царицитѣ да се употрѣби този начинъ.

Чиста раса обаче може да се получи тогава, ако поне на $1/2$ часъ разстояние нѣма кошерь съ други мѣстни търтеи.

Безцаричие.

Ние говорихме по-рано, какви признаци дава на пролѣтъ оня кошерь, кждѣто липева царицата, и какъ може да се спомогне на това. Сжщо и при отглеждането на единъ кошерь прѣзъ лѣтото пчеларьтъ не бива да забравя да внимава, дали всичкитѣ кошери иматъ царица. Безцаричие може да се яви въ всѣко врѣме прѣзъ годината. А

най-често става при ония кошери, които сж пуснали роеве. Тъмъ е много мжчно да изкарватъ млада царица, и затова пчеларьтъ трѣбва да имъ помогне, инакъ кошерьтъ пропада.

Ако единъ кошеръ е пусналъ рой, той има, както е извѣстно, повече млади царици въ зародиша. Една отъ тѣхъ става господарка, както вече разправихме, кога бѣ дума за вторичнитѣ роеве. Тази млада царица не е обаче всѣкогажъ най-силната. Така напр. може да е станала царица, но да притежава тя само *едно* крило, съ което обаче не може да направи излетъ, за да се оплодотвори. Тя пропада, и такъвъ кошеръ става безцариченъ.

А може и една здрава царица да изхвъркне за оплодотворяване, но не може вече да се върне, вслѣдствие на нѣкакъвъ нещастенъ случай. И такъвъ кошеръ остава безъ царица. Понѣкога се случва и това: царицата е изхвъркнала, оплодотворила се е, но на връщане тя сбръква мѣстото на кошера си, влиза въ съседенъ, и тамъ веднага я убиватъ. Ето защо вратичкитѣ, отдѣто изхвъркватъ пчелитѣ, не трѣбва всѣкогажъ да сж съвсѣмъ еднакви при всичкитѣ сандъци.

Освѣнъ това има и други причини, които могатъ да спомогнатъ за осиротяването на единъ кошеръ. Че такива кошери, които сж пуснали рой, често пжти не могатъ сами да си помогнатъ, е явно, защото въ кошера нѣматъ нито царичини яйца, нито такива червейчета, отъ които би могла да стане една царица. Затова, който има такива кошери, трѣбва самъ да се погрижи, за да се снабди ко-

шерътъ съ царица. Признацитѣ за безцаричие не сж толкова явни прѣзъ лѣтото, колкото прѣзъ пролѣтѣта. Както вече видѣхме, първата вечерь настава голѣмо сумтение, безпокойствие и оплакване на царицата; втория день става по-слабо, а подирѣ туй врѣме вече не се забѣлѣзва у пчелитѣ никакво безпокойствие. Причината на това е, че ония пчели, които донасятъ отвѣнка медъ, много не се смущаватъ. Друга една частъ пѣкъ се занимава съ зародиша, и тя не напуца работата си. Освѣнъ това при силното брѣмчение на пчелитѣ не се чуе толкова и тѣхното охкане, освѣнъ когато внимателно се услушваме.

А какво ще стане съ пчелитѣ, ако не имъ помогнемъ?

Отговоръ: Медоберътъ продължава, а зародишътъ се намалява и най-подирѣ съвсѣмъ прѣстава. Всички работни сили се занимаватъ съ донасяне на медъ и пилъ (цвѣтенъ прашецъ); затова такива кошери, които нѣматъ царица, сж винаги по-тежки, и притежаватъ много цвѣтенъ прашецъ. А сѣмейството отъ день на день се намалява; защото животътъ на пчелитѣ трае прѣзъ лѣтото обикновено само 6—8 седмици, и така на есенъта такива кошери сж съвсѣмъ слаби по броя на пчелитѣ. Слѣдъ като е станала борбата съ търтеитѣ, тѣ все още продължаватъ да хвѣркатъ отъ такива кошери спокойно, даже и по цѣли маси, защото тѣ не убиватъ търтеи.

Ако единъ кошеръ прѣзъ продължително врѣме нѣма царица, то една работна пчела захваща да

снася яйца и прѣвзема мѣстото на царицата. Пчелитѣ мжтятъ и отглеждатъ такива яйца. Значи, тая своего рода «царица» има най-добра воля да снася яйца за зародишъ, и то даже по 5—6 въ една килийка, обаче не тѣй наредъ, както ги снася царицата. Но какво помага всичко туй? Яйцата, които тя снася, сж търтейски яйца, и понеже ги снася въ килийки на работни пчели, и понеже червейчетата на търтеи сж по-голѣми и по-дълги отъ работнитѣ, то килийкитѣ се изгърбватъ надъ питата, и това се нарича „гърбавъ зародишъ“.

Какъ да се помогне на такъво безцарично кошериче?

Ако се забѣлѣжи скоро безцаричието, то може да се вземе една пита отъ другъ кошеръ, въ който има царичини яйца или червейчета и да се тури въ тоя безцариченъ кошеръ. Въ него скоро ще се построятъ царичини килийки и така може кошерътъ да получи пакъ царица. А може и една царица отъ другъ сандѣкъ да се хване и да се ладе на този кошеръ, на когото съ това е помогнато. А кошерътъ, комуто е взета царицата, има младъ зародишъ, и той самъ ще си отгледа царица. Ако имаме единъ кошеръ, въ който има царичини килийки, то може една да се изрѣже и да се тури въ единъ безцариченъ кошеръ; така и той ще се снабди съ царица.

А много по-мжно ще се помогне на единъ кошеръ, ако една работна пчела е захванала да снася търтейски яйца. Тази лѣжлива царица не търпи друга царица. Първитѣ дни, слѣдъ като е захванала работната пчела да снася яйца, може да я търпи

още; а по-късно, ако се притури царицата, ще я убие. Най-добъръ при такива кошери е, да искараме насилствено пчелитѣ, и тѣ излитатъ въ дѣсно и въ лѣво къмъ съседнитѣ кошери и влизатъ тамъ, дѣто обикновено добръ биватъ приемани; защото, когато напуцатъ своя кошерь, тѣ взематъ съ себе си медъ, а такива пчели въ чуждия кошерь всекогажъ сж добръ дошли.

Пититѣ отъ единъ безцариченъ кошерь сж много скжпоцѣнни поради многото имъ набранъ цвѣтенъ прашецъ, и тѣ могатъ да се употребятъ въ други кошери, особено ако се притурятъ тамъ, гдѣто има зародишъ.

Царици, които снасятъ само търтеи.

Една царица може, вслѣдствие многото снасяне яйца, или поради напръдналата си възраст, или по друга нѣкоя причина, да стане неспособна да снася работнишки яйца. Въ такъвъ случай царицата е изчерпила яйчника си, който бѣше оплодотворенъ отъ търтея. Ако такава една царица не може да снася яйца, отъ които да се навѣдятъ работници, то тя обикновено снася търтейски яйца, и то повече въ килийки за работни пчели. И така тоя зародишъ прилича съвсѣмъ на „гърбавъ зародишъ“, който е произлѣзълъ отъ една лъжлива царица. Това изчерпване на яйчника не се случва често у младитѣ царици, но повече у старитѣ. Ако пчеларьтъ заблѣжи това на врѣме и ако има още достатъчно пчели въ кошера, то лесно може да имъ помогне. Такава царица се улавя и се замѣтя съ друга.

Ако ли има вече малко пчели въ кошера, то добръ е да се присъединятъ къмъ съсѣденъ кошерь по начина, който описахме по-горѣ. Сжщо една пята съ зародишъ би могла да спаси кошера, ако има още достатъчно пчели, които не сж прѣстарѣли. Разбира се, че това би трѣбвало да стане въ такова врѣме, когато още хвъркатъ търтеитѣ, които могатъ да оплодотворятъ млада царица.

Подобно нѣщо съ сжщия резултатъ може да постигне пчеларьтъ, ако единъ кошерь е възпиталъ една млада царица, а тя не може вече да намѣри търтеи при своето изхвъркване, или пъкъ не може да изхвъркне поради лошо врѣме. Една такава царица захваща да снася яйца, а понеже не е оплодотворена, тя може да снася само търтейски яйца.

А щомъ една царица захване да снася търтейски яйца, то тя вече не изхвърква за оплодотворяване. Такива случаи се срѣщатъ най-вече късно есенъ и рано пролѣтъ.

При описанитѣ случаи ще може мжно да си помогне оня пчеларь, който държи пчели въ кошове: ако такъвъ кошерь не се унищожи отъ самия пчеларь, то той самъ ще се разпилѣе.

Търтейска борба.

Ако лѣтно врѣме, а особено подиръ роенето, единъ хубавъ слънчевъ день, дойдемъ слѣдъ пладниѣ до кошерницата и чуемъ бръмченето на търтеитѣ въ въздуха, така че бръмченето на работнитѣ пчели съвсѣмъ да се заглушава, то ще разберемъ лесно, защо при изложението на пчеларскитѣ уреди виж-

даме толкова разнообразни търтейски капани. А онзи пчеларь, който управлява своитѣ пчели добръ и знае, какъ да се отнася било къмъ царицата, било къмъ търтеитѣ, той не ще се нуждае отъ подобни капани.

Онзи пчеларь, който има търтейски капанъ, трѣбва да го считаме за не достатъчно опитенъ по пчеловѣдството. Разумниятъ пчеларь трѣбва да се грижи, да има търтеи, но трѣбва още повече да се грижи, да не се размножаватъ до тамъ, щото да му стане количеството вредително. Ако единъ пчеларь има 20 кошери, и ако между тѣзи 20 има само единъ съ търтеи, то тѣ сж достатъчни не само за неговитѣ 20 кошери, но и за неговитѣ съседи, па даже и за цѣлото село, както вече споменахме това по-горѣ. И наистина, защо сж толкова търтеи? Каква грижа изисква отглеждането имъ? Тѣ сж прилежни, само кога ядатъ меда, а не работятъ нищо. Прочее колко по-разбрано постъпва онзи пчеларь, който намѣсто търтеи отглежда работни пчели и се грижи, намѣсто лѣнивци и готовановци да излѣзатъ работници.

Щомъ захване роенето, тогава захваща да се развива търтейскиятъ зародишъ; щомъ мине роенето, тогава търтеитѣ се убиватъ. Обносикитѣ на работнитѣ пчели спрѣмо търтеитѣ ни даватъ най-хубаво доказателство, като какво влияние има врѣмето върху пчелитѣ.

Ако въ рана пролѣтъ се яви хубаво и топло врѣме, то царицата бърза да снесе търтейни яйца въ търтейнитѣ килийки. Пчелитѣ ги мхтятъ при-

лежно. Ако ли пъкъ се яви рѣзка промѣна на врѣмето, и дойдатъ влажни и студени дни, тогава пчелитѣ разпокжсватъ зародиша и изнасятъ червеитѣ прѣзъ вратичката на вѣнъ. Ако търтеитѣ сж били вече излѣзли, то тѣ немилостиво ги убиватъ. Ако послѣдва подиръ студеното врѣме пакъ топло, тогава пчелитѣ изново захващатъ да отглеждатъ тѣртейния зародишъ. Но и този зародишъ може да постигне сжщата сждба, както първиятъ, щомъ настане твърдѣ лошо врѣме.

Когато мине периода на роенето у пчелитѣ, па всѣки кошерь си има своя царица, то пчелитѣ постжпятъ съ тѣртеитѣ съвсѣмъ немилостиво: отчасти ги убиватъ, отчасти ги изпжждатъ отъ кошера и ги излагатъ на явна смъртъ отъ гладуване. Ако ли медоберъгъ трае продължително врѣме и е доста дсбъръ, тогава тѣртеитѣ се тѣрпятъ повече врѣме.

Каква грижа трѣбва да се полага, за да се сдобиемъ съ тертеи, но не съ прѣмногo?

Въ сандѣцитѣ трѣбва да стоятъ въ мѣстото за зародиша само такива пити, които иматъ килийки на работни пчели; тогава нѣма да се завѣдятъ прѣмногo тѣртеи. Ако искашъ да получишъ отъ нѣкой кошерь по-рано тѣртеи, той трѣбва да бжде много населенъ и да му се притурия въ срѣдата на зародиша една тѣртейна пита; тогава скоро ще се излупатъ тѣртеи. За да не дойде царицата въ медовището, можемъ да построимъ въ сандѣцитѣ единъ прѣдѣлъ, който има такова отвѣрстие къмъ медовището, прѣзъ което могатъ да минаватъ само ра-

ботнитѣ пчели, а никакъ не и царицата. Ако ли медовището отдѣлено отъ мѣстото за зародиша не е, и ако пчелитѣ построятъ една търтейна пита, която царицата напълня съ търтейни яйца, тогава имъ остави за нѣколко врѣме тоя зародишъ; тѣ послѣ ще захванатъ сами да строятъ пити съ килийки за работници. А прѣди да излѣзатъ търтеитѣ, добрѣ е да остърженъ съ единъ остъръ ножъ покривкитѣ на търтейния зародишъ. Пчелитѣ послѣ скоро ще изхвърлятъ зародиша на търтеитѣ, и понеже медобертъ е вече захваналъ, то тѣзи пити обикновено ще се напълнятъ съ медъ.

Въ единъ кошъ е по-мжно да прѣпятствуваме, за да не се наплодятъ прѣмногo търтеи. За тая цѣль трѣбва да се изрѣже търтейниятъ воскъ отъ кошера; кошертъ да се обърне, и съ ножъ да се изрѣжатъ отдѣлнитѣ търтейни пити, слѣдъ като се изпждятъ пчелитѣ съ малко димъ по надирѣ. Ако ли иманъ готови пити съ килийки за работни пчели, то можешъ такива да туришъ въ коша, кждѣто си изрѣзалъ търтейнитѣ пити. Ако ли изрѣжешъ търтейския воскъ, и ако тогава, когато пчелитѣ захванатъ да строятъ, захваща и охота за роене, то тѣ правятъ само търтейни пити. Но щомъ изрѣзаното мѣсто бжде изпълнено съ търтейни килийки, и съ такъвъ зародишъ, то съ тоя излишенъ зародишъ трѣбва да се постжни сжщо така, както казахме вече по-горѣ.

Какъ се промѣнява царицата ?

Царицата е най-важното и най-необходимото нѣщо за пчелното сѣмейство, защото безъ нея сѣ-

мейството се разпилѣва. Ето защо пчелитѣ къмъ никого не сж толкова старателни, както къмъ царицата. Тѣ топлятъ съ голѣма прилежност килийкитѣ на царицата; тѣ се сжщо много грижатъ за една млада царица, щомъ старата е станала вече неспособна вслѣдствие старостта си. За доказателство на това ни служи слѣдното: щомъ пчелитѣ притежаватъ млада царица, тѣ строятъ малко или съвсѣмъ никакъ търтейски пити, ако ли царицата е стара, строятъ прѣдимно такива пити (съ търтейни килийки).

Че се промѣнява често пжти царицата въ пчелното сѣмейство, за това вече говорихме подъ заглавието за осиротяването на кошера. Но и при това трѣбва пчеларьтъ да подпомага пчелитѣ, защото пчелитѣ нѣматъ оная рѣшителност да отстранятъ старата царица отъ сѣмейството. Тѣ по-скоро би допуснали да падне цѣлото сѣмейство въ окаяно положение при една такава царица.

Ако пчеларьтъ желае да има всѣкога добри кошери, той трѣбва да умѣе да разпознава възрастта на всѣка царица, и всѣка година да отстранява най-старитѣ, които да замѣства съ нови. А могатъ и млади царици да бждатъ понѣкога отъ срѣдня полза, така както не всѣкога млада хазяйка е способна. Затова трѣбва да се внимава, щото и такива царици да се отстраняватъ отъ кошера.

А какъ става това? Ето какъ:

Иванъ има 3 кошера, и всѣки отъ тѣхъ има по една стара царица. Периодътъ на роенето е миналъ. Медоберьтъ е слабичъкъ, и пчелитѣ още

търпятъ търтеитѣ. Иванъ трѣбва сега на всеѣки отъ тѣзи три кошери да отнеме царицата, и тогава всеѣки кошеръ самъ ще си направи въ скоро врѣме царичини килийки, пчелитѣ ще ги измжтятъ, и кошерътъ ще получи млади царици.

Но Иванъ трѣбва още да чуе, какво ще кажемъ сега на Драгана:

Драганъ има 5 кошери и би желалъ сжщо да има въ всеѣки кошеръ по една млада царица, защото никой отъ кошеритѣ му не се е роилъ, а врѣмето за роене се мина. Сега нека Драганъ вземе най-напрѣдъ царицата отъ единия кошеръ, а другитѣ 4 нека остави. Този кошеръ, комуто е отнелъ царицата, ще направи повече царичини килийки. На 9-и или на 10-и день заранѣта нека отнеме царицитѣ и отъ другитѣ 4 кошера, а вечерѣта въ сжщия день нека отвори първия сандѣкъ, кждѣто сж царичинитѣ килийки, и нека изрѣже внимателно отъ пититѣ царичинитѣ килийки. Сетнѣ, нека даде на всички останали кошове, отъ които е отнелъ царицитѣ, по една царичина килийка въ пититѣ, пригответени за зародиша, както това описахме вече въ главата за отглеждане на царицитѣ. Драганъ прочее е отнелъ на десетия день заранѣта своитѣ 4 стари царици и ги е убилъ. А вечерѣта, да положимъ, че намира само 3 килийки намѣсто 4 за отрѣзване, защото прѣзъ тия 10 деня не е поглеждалъ, колко килийки има вжтрѣ направени; какво трѣбва да направи Драганъ въ това трудно положение?

Отговоръ: Нищо; защото кошерътъ, който нѣма да получи никаква царичина килийка, ще си на-

прави самичкѣ такава и ще си възпита царица. Както може да се хване стара царица и да се притурри царичина килийка, и по такѣвъ начинъ да се промѣни царицата, също така можемъ, слѣдъ като хванемъ старата царица, да туримъ намѣсто нея млада пѣргава царица. А прѣзъ лѣтно врѣме всѣки пчеларъ може да си намѣри млада царица, особено при вторичнитѣ роеве.

При проститѣ кошове дѣйствително не може царицата лесно да се промѣни, защото пчеларѣтъ не може да я подчини подъ властѣта си. Има обаче единичко срѣдство: прѣзъ есенѣта, когато вече въ кошера нѣма зародишъ, може цѣлото пчелно сѣмейство да се упои, отъ което пчелитѣ ще паднатъ долу на подложката, а заедно съ тѣхъ и царицата. Тогавя тя може да се отстрани и да се замѣни съ млада; но да не се остави тя веднага да тича между упоенитѣ пчели. Въ такѣвъ случай по-добрѣ ще е, да затворимъ новата царица прѣзъ два дена въ особено царичино кафезче и да го поставимъ между двѣ пити въ кошера. Кошерѣтъ, до като има зародишъ, не бива да се упоява, защото пчелитѣ, като се събудятъ отъ упоението, не искатъ вече да гледатъ тоя зародишъ.

А какъ става упояването?

Отговоръ: Вземи една гжба, намокри я въ сѣренъ (кюкюртовъ) етеръ и поднеси така измокрената гжба на подложката подъ кошера, който се положи върху нея твърдѣ тихичко и мирно; а тогава ще забѣлѣжимъ, че щомъ отвърстието на кошера се затвори, настане вжтрѣ твърдѣ голѣмо

безпокойствие. Това безпокойствие обаче скоро прѣстава, и подиръ 3—4 минути нѣма нищо въ кошера да се чуе; тогава трѣбва вече подложката да се дигне, и ще намѣримъ, че по-голѣмата частъ отъ пчелитѣ лежи върху подложката. Сетнѣ можемъ съ едно леко перо да прѣминемъ между пититѣ и да оронимъ съ него отъ тѣхъ останалитѣ упоени пчели, послѣ между тѣхъ лесно ще намѣримъ царицата. Щомъ тя е отстранена, кошерътъ се обръща, и пчелитѣ се оронватъ съ едно перо пакъ вжтрѣ въ кошера; новата царица веднага се затваря въ кафезче и се поставя между двѣ пити. Слѣдъ това кошерътъ се поставя на подложка и се туря на своето мѣсто. Подиръ два дни може да се пусне царицата отъ своето кафезче на свобода.

Намѣсто съ етеръ отъ сѣра можемъ да упоимъ единъ кошеръ и съ гжби-прахутки, които се намиратъ есенъ по ливадитѣ и които, като изсъхнатъ и се стиснатъ съ прѣсти, пушатъ прахъ отъ себе си. Гжбата се туря въ една лула, запалва се, а димътъ се пуха прѣзъ вратичката вжтрѣ въ кошера. За кратко врѣме пчелитѣ ще се умирятъ напълно, а това е знакъ, че сж упоени. При упояването на пчелитѣ и по двата начина трѣбва да се постъпя нѣжно, а не грубо; защото, ако човѣкъ може да се упоява до смъртъ, то колко повече пчелитѣ могатъ да се умрѣтвять чрѣзъ много силно упояване.

Ако и да се прѣпоръчва този способъ отъ мнозина пчелари, то азъ не го употрѣбявамъ често, а го употрѣбихъ само въ случай на крайна нужда и се увѣрихъ, че може понѣкога да се прилага.

Азъ имамъ много нѣжно чувство къмъ своитѣ пчели, та гледамъ по другъ начинъ да си помогна, както описахъ по-горѣ.

Болести у пчелитѣ.

Гниль зародишъ.

Никоя отъ болеститѣ, които налитатъ пчелитѣ, не е толкозъ опасна, колкото загиването на зародиша. Както може диареята, като пролѣтна болестъ, да унищожи отдѣлни кошери, така може и гнилиятъ зародишъ да унищожи цѣли кошерица.

Признаци на гниль зародишъ въ кошерицата сж: пчелитѣ почватъ да хвѣркатъ слабо и изглеждатъ лѣниви и болничави; такъвъ кошеръ никога не става силенъ, защото населението въ него вече не може да се умножава значително. Отворишъ ли такова жилище, ти скоро уеѣдашъ една гнило-кисела меризма. При покрития зародишъ сж пропаднали отчасти отдѣлни килийки, а отчасти и цѣли парчета отъ питата. Твърдѣ често се забѣлѣзва, че поврѣденитѣ парчета иматъ съвсѣмъ малки дупчици, като че сж продупчени съ тѣничка игла. Въ килийкитѣ се намира, намѣсто млади пчелици или червейчета, една кафява каша, която мирише неприятно. Въ началото на тая болестъ гниятъ само отдѣлни килийки, а съ врѣме това се разпространява. Тя може да трае отъ 1—3 години, докато се поврѣди и унищожи цѣлиятъ кошеръ, а може да стане туй и въ нѣколко седмици. Тая болестъ е толкова разнителна, щото пчелитѣ, които излизатъ отъ единъ

такъв кошеръ и влѣзатъ случайно въ другъ здравъ, могатъ веднага да го заразятъ. Една пита или парче заразено отъ гнилъ зародишъ, може да зарази и други пити, а даже и всичкитѣ въ здравъ кошеръ, щомъ се внесе въ него. Ако пчелитѣ ядатъ медъ отъ единъ заразенъ кошеръ, то всички се заразяватъ отъ болестъта.

Тая болестъ бива два вида: едната е по-мека, сир. по-блага, а другата е чумо-видна болестъ.

Първата може да се цѣри по слѣдния начинъ: ако се прѣкаратъ пчелитѣ отъ болно жилище въ чисто и си направятъ тамъ прѣзъ лѣтото чисти пити, тогава е възможно да оздравѣятъ. Азъ по тоя начинъ изцѣрихъ 2 кошера. Споредъ мене, тая болестъ е такава, че може да се появи въ самия кошеръ, безъ да е виноватъ пчеларьтъ; но понѣкога може и той да стане причина, ако не гледа внимателно и добръ пчелитѣ. Че могатъ мокри жилища, а именно влажно мѣсто, дъждътъ и студениятъ въздухъ да произведатъ въ пчелнитѣ жилища разни болести, това никой нѣма да откаже. Сжщо така е опасно, ако се хранятъ пчелитѣ съ всевъзможни нѣща, или ако не се грижимъ достатъчно за тѣхъ.

Много грижи се вече употребиха да се узнае, отъ какво произлиза тая болестъ и какъ би могла да се изцѣри. Обаче всичко бѣ излишно; особено ако тя се намира въ по-лошъ стадий, не може да се изцѣри.

До като тая болестъ се изучи напълно, и додѣто се изнамѣри срѣдство за изцѣряването ѝ, не остава друго освѣнъ такива кошери, гдѣто има

гнилъ зародишъ, часъ по-скоро да се махнатъ, за да не се заразятъ здравитѣ.

Ако се забѣлѣжи прѣзъ лѣтно врѣме единъ кошеръ съ такъва болестъ, то нека се постави нѣкъдѣ на отдѣлно мѣсто, поне на $1/2$ часъ разстояние отъ другитѣ пчели. Царицата нека се хване, а пчелитѣ нека снасятъ, колкото още могатъ, а най-подирѣ нека се унищожатъ чрѣзъ сѣрестъ пушѣкъ, за да не се заразятъ здравитѣ кошери.

Ако отнемешъ отъ такъвъ болнавъ кошеръ царицата, то можешъ я употрѣби въ всеѣки другъ кошеръ. Това е доказателство, че царицата не е причина за изгниването на зародиша. Така и медътъ не е различенъ отъ меда на другитѣ кошери и може да се употрѣбява за всичко друго, само не за храна на пчелитѣ.

Пчелни въшки.

Извѣстно е, че въ по-голѣма частъ въ живитѣ сжщества, ако не се чистятъ и прѣдпазватъ, вждятъ се отъ само себе малки гадинки. Така сжщо и пчелитѣ иматъ въшки, които сж червено-жълти насѣкоми съ широки щипалá и 6 крака. Тѣ живѣятъ обикновено по шията и по гърба на пчелитѣ и много ги безпокоятъ. На една пчела често могатъ да се намѣрятъ по 2—3 и повече въшки. Ако се забѣлѣжатъ въ единъ кошеръ много пчели съ таква въшки, то царицата обикновено ще има най-много. Азъ понѣкогажъ съмъ отваждалъ отъ тѣлото на царицата въ разстояние на нѣколко мѣсеци по 30—60 въшки, и слѣдъ като я очистяхъ,

турихъ я пакъ въ кошера. А въ кошера не съмъ забѣлѣзвалъ много въшки. Че такава царица не е здрава, доказва се отъ това, че населението въ кошера е нѣкакъ си лѣниво и умърлушено. Ако такава царица хващашъ и 3 пжти прѣзъ седмицата я чистишъ, то пакъ нѣма да я изчистишъ напълно; а това е признакъ, че тя е болна, та трѣбва да се погрижимъ да я замѣстимъ съ друга здрава царица.

Неприятели на пчелитѣ.

Всѣко сжщество си има свои неприатели. И пчелитѣ не сж безъ такива. Прѣзъ есеното врѣме, както и прѣзъ зимната почивка и пролѣтно врѣме, мишкитѣ търсятъ пчелитѣ наврѣдъ. Въ единъ кошерь, каквото намѣрятъ мишкитѣ, изаяждатъ го. Тѣ си правятъ даже и гнѣзда въ кошеритѣ, ако нѣма нѣщо, което да имъ прѣпятствува. Пчелитѣ съ пълно право се гнусятъ много отъ тия животни. Ако една пита е изядена или е само полазена отъ мишка, тамъ вече пчелитѣ прѣставатъ да строятъ по-нататѣкъ. Ако една мишка е омърсила кошера съ нѣщо, то пчелитѣ вече нѣма да живѣятъ въ него. Прилежниятъ пчеларъ трѣбва прочее да се грижи, щото кошерътъ да нѣма толкова широка вратичка, за да би могли да влизатъ вжтрѣ мишки. А не само това, но той трѣбва още да се грижи, щото пчелитѣ отъ тѣхъ да не се безпокоятъ, и за това трѣбва да тури капанъ въ помѣщението, дѣто сж наредени кошеритѣ прѣзъ зимата.

Лѣстовичкитѣ търсятъ при хвъркането хра-

ната си. Ако срѣщнатъ пчели, много обичатъ да ги хващатъ. Докато лѣстовичкитѣ хващатъ пчелитѣ въ въздуха, то щъркелътъ ги срѣща изъ ливадитѣ по цвѣтята, отъ които смучатъ медъ и прашецъ. А щъркелътъ особено обича такива пчели, които сж пълни сж медъ.

Има и разни други птиченца, които, като хвъркатъ изъ градинитѣ, ловятъ пчелитѣ за храна. Нѣкои отъ тѣзи птиченца водятъ съ себе и цѣлото си младо сѣмейство близо до кошера, за да може по-удобно да се нахрани. Нѣкои птичета седятъ даже и чакатъ до самата вратичка на кошера и кълватъ тамъ, чрѣзъ което обезпокояватъ пчелитѣ, и тѣ излизатъ, а тогава ги хващатъ и изяждатъ. Вработето, ако не си намѣри достатъчно друга храна, то се задоволява и съ пчели.

Паяцитѣ често построяватъ своитѣ паяжини близо до кошера, гдѣто могатъ да си ловятъ въ тѣхъ и пчели; щомъ се уловятъ, тѣ ги изяждатъ.

По-голѣмитѣ оси често пжти хващатъ пчелитѣ при самата вратичка на кошера и веднага ги разкъсватъ и имъ изпиватъ меда.

Стършеятъ най-много обича да снася яйцата си въ изсъхналата кожица на умрѣла пчела, за да могатъ въ нея да се измжтять.

И така едва ли бихме могли да изброимъ всичкитѣ неприятели на пчелитѣ. Тѣзи имъ неприятели ги умрѣтвяватъ на день даже съ хиляди и причиняватъ голѣма врѣда на пчеларя.

А най-голѣми неприятели имъ сж безъ съмнѣние самитѣ природни явления. Както отъ природата

ни дохождатъ безброй блага, така ни идатъ и неизчислими врѣди. Това го усѣщатъ и самитѣ пчели. Само бурята може да унищожи съ хиляди пчелички отъ единъ кошерь. Студениятъ вѣтъръ сжщо умрътвява безброй пчели, та кошерьтъ твърдѣ много отслабва. За това пчеларьтъ трѣбва да се грижи колкото може, щото неговитѣ пчели да бждатъ запазени отъ такива природни стихии, като ги застава да не хвъркатъ тѣ дързостно въ такова незгодно врѣме, когато би могли да си поврѣдятъ.

Какъ се гледатъ пчелитѣ подиръ медобера?

Ако медоберьтъ стане твърдѣ на бързо, то той обикновено се намалява сжщо слѣдъ нѣколко деня до тамъ, щото пчелитѣ могатъ още само малко медъ да събератъ, или даже само толкова, колкото е нужно за домакинството. Прѣзъ врѣме на медобера пчелитѣ сж дотолкова прилежни, щото много хиляди отъ тѣхъ пропадатъ при усиляването на работата. Ако медоберьтъ е особено добъръ и ако има въ кошерицето много мѣсто, то зародишътъ прѣзъ най-доброто врѣме се намалява; защото пчелитѣ се надпрѣварватъ съ царицата, кой по-напрѣдъ ще попълни килийкитѣ, отъ които сж излѣзли млади пчели, сирѣчь дали царицата ще надпрѣвари да снесе въ тѣхъ яйца, или пчелитѣ ще спрѣварятъ да ги напълнятъ съ медъ? Често пжти се случва, щото работнитѣ пчели изхвърлятъ търтейския зародишъ и напълнятъ бързо килийкитѣ съ медъ.

Колкото повече пашата за меда се намалява, толкова по-прилежно търсятъ пчелитѣ такива мѣста,

гдѣто биха могли да намѣрятъ медъ. Тѣ хвърчатъ на половина часъ разстояние, даже и по-далече, стига само медъ да намѣрятъ. Че по тоя начинъ значително се намалява числото на работнитѣ пчели, това е ясно.

Освѣнъ това има още и друго обстоятелство, т. е. ако медоберътъ не е достатъчно богатъ, то царицата прѣстава да снася яйца; пчелитѣ забѣлѣжаватъ, че съ намаляване медобера има и излишно население въ кошера. При една стара царица се намира къмъ края на юлий или въ началото на августъ твърдѣ малко, даже и никакъ зародиншъ. Това се забѣлѣзва особено при ония кошери, които не сж се роили прѣзъ есенъта; тѣ обикновено, нѣматъ повече пчели, отколкото ония, които сж се роили. Младитѣ царици, които бѣха оплодени едвамъ прѣзъ юний или юлий, или даже прѣзъ августъ, снасятъ яйца до септемврия или октомврия. И това население трѣбвало да прѣзимува. Единъ кошеръ, който не е работилъ прѣзъ медобера, не ще може да дочака зимата; и затова е сжщо ясно, ако една царица рано прѣстане да снася яйца, то ще бжде прѣзъ есенъта кошерътъ твърдѣ слабо населенъ. Изобщо, може да се вземе за правило: колкото е по-богатъ медоберътъ прѣзъ лѣтото, толкова по-слабо населенъ ще бжде кошерътъ есенъта.

Както пчелитѣ, ако значително попуска медоберътъ, все продължаватъ да търсятъ медъ, така може да се опитатъ да нападнатъ нѣкой другъ кошеръ и да обератъ меда. Пчеларътъ прочее трѣбва както прѣзъ пролѣтъта, така и прѣзъ врѣме на медобера,

да се грижи, да не влизатъ разбойници въ кошеритѣ му.

Щомъ прѣстане медоберътъ, заедно съ това прѣстава и силната горещина въ кошера; тя се намалява даже до тамъ че едвамъ достига за пчелното сѣмейство. Затова, за да не нападатъ разбойници и да се запази нужната топлина, трѣбва да се запушатъ всичкитѣ отвѣрстия на коша или сандѣка, освѣнъ вратичката, прѣзъ която пчелитѣ хвъркатъ.

Както прѣзъ пролѣтъта пчеларътъ трѣбва да се грижи, щото да не поврѣждатъ на кошера ония пеперудки, които сж се излупили отъ яйца, снесени прѣзъ есенъта, така трѣбва той да внимава особено прѣзъ това врѣме, да не дохождатъ такива врѣдителни животни отново въ жилището, които причиняватъ голѣми пакости на пчелитѣ. Тѣзи малки и голѣми, бѣли и среброцвѣтни пеперудки се забѣлѣжватъ най лесно вечерно врѣме около пчелното жилище, и тамъ трѣбва да се хванатъ и да се убиятъ.

Сжщо и отъ паяцитѣ трѣбва да се боимъ, но не толкова лѣтно врѣме, колкото есенно, когато тѣ по-често плетатъ своитѣ мрѣжи и ловятъ пчелитѣ.

Жътва или прибиране на меда.

Ако селенинътъ види, че разни плодове на нивитѣ или градинитѣ му сж узрѣли, той захваща да ги жъне и прибира. Да ли не може сжщо и пчеларътъ да счита своитѣ кошери като едни малки нивички? И така, той ще захване жътва на тѣхъ,

щомъ медътъ отъ пчелитѣ е събранъ и най-добръ смѣстенъ, или както казватъ, щомъ е узрѣлъ. Прѣсно събраниятъ медъ е съвсѣмъ прозраченъ и съдържа още много водни части, които ще трѣбва да се изпарятъ. Сетнѣ медътъ въ кошера прѣкарва единъ видъ врѣние или кипене, каквото става при ново събрано и натрупано сѣно или жито. Едвамъ тогава, когато това се върши и когато пчелитѣ покрятъ меда въ килийкитѣ съ една тънка восъчна покривка, чакъ тогава медътъ е готовъ.

Който прибира медъ по-рано, прѣди да бжде покритъ, той трѣбва скоро да го употрѣби, защото ще захване да ври, и най-подиръ ще стане горчивъ. Който е отглеждалъ кошеритѣ си прѣзъ цѣлото лѣто, както прилича, за него ще бжде лесно и да събира меда.

Врѣмето за прибиране на меда щѣше прочее да бжде най-добро, ако се захванеше 14 дни слѣдъ като пчелитѣ прѣстанатъ да носятъ медъ и да продължава до началото на есенята, или отъ втората половина на юлия до края на септемврия.

Както дадохме упжтване за отглеждането на пчелитѣ прѣзъ врѣме на медобера, така нека сега дадемъ и нѣкои свѣдения за начина, по който може да се взима (вади) медътъ, и то а) отъ кошове, б) отъ сандъци.

а) *Вадене медъ изъ кошове.*

Който е поставилъ кошъ върху сандъче (подложка), така щото кошътъ да съставя медовището, той нека дигне въ единъ хубавъ день, когато пче-

литѣ много изхвъркатъ, тоя горенъ кошъ. Сжщиятъ кошъ може верѣдъ градината да се прѣобърне, и малкото пчели, които сж останали въ него, се изпждатъ отъ тоя пѣленъ съ медъ кошъ. Често пжти се намиратъ само нѣколко пчели още въ него, ако събираме меда прѣзь септемврия. Отъ тоя горенъ кошъ могло би даже прѣзь октомврия да се вади медъ; тогава сигурно никоя пчела не щѣше да се найде вжтрѣ, и не щѣше да стане въ кошера никакво безпокойствие.

Ако у коша нѣма вече пчели, то могатъ по отдѣлни пити да се взематъ отъ него, и така постепенно, до като се изпразни кошътъ. Ако ли отнемемъ меда прѣзь августъ, то можемъ още единъ пжтъ да поставимъ коша на своето мѣсто върху оная подложка, гдѣто е билъ по-рано, за да го очистятъ пчелитѣ отъ остатъцитѣ на меда.

Който е турилъ рамки въ подложката, той ще може и прѣзь септемврия или октомврия да дигне коша отъ подложката и да го тури на една дъска на сжщото мѣсто и по тоя начинъ да го запази за прѣзимуване. А каквото се намира въ подложката, това е медъ за прибиране. А пчелитѣ, които се намиратъ, слѣдъ като се отнеме кошътъ, въ подложката, могатъ да се изкаратъ отъ нея, и тѣ веднага ще хвъркнатъ въ коша при другитѣ пчели. Значи, въ подложката ще останатъ само пититѣ съ меда, които и ще се прибератъ.

Какъ се прибира медъ отъ сандъци?

Който има мѣстото за зародиша въ добъръ редъ, и ако е турялъ редовно рамкитѣ въ медовището, той нека вземе прѣзь августъ или септемврия пититѣ отъ медовището. Въ туй врѣме почти всички пчели сж се върнали въ мѣстото за зародиша; а които се намиратъ още на пититѣ, нека се отстранятъ внимателно и полекичка съ едно перо. Слѣдъ като се взематъ пититѣ отъ медовището, па ако има върху пчелитѣ още и друго медовище, нека и това се изпразни до самото мѣсто за зародиша. А медътъ надъ самия зародишъ може да се вземе само тогава, ако въ мѣстото за зародиша има достатъчно медъ за храна; нѣ още по-добрѣ е прѣзь пролѣтъта да се отнеме, за да сме сигурни, че пчелитѣ нѣма да се лишатъ отъ храна прѣзь зимата.

Който дава само малки кошнички за медовище надъ своитѣ кошери, той трѣбва веднага да ги отстрани и, щомъ сж напълнени, нека ги изпразни и пакъ да ги тури на своето мѣсто, за да могатъ пчелитѣ пакъ въ тѣхъ да турятъ медъ прѣзь врѣме на медобера. Такъвъ пчеларъ прочее ще събира два пжти медъ.

По сжщия начинъ трѣбва да постъпва и онзи, който има малки кошери. Ако пититѣ сж пълни и сандъкътъ е изграденъ вече, то трѣбва незабавно да се отстранятъ толкова пити, щото пчелитѣ да могатъ да продължаватъ събирането на медъ. Прочее и този пчеларъ ще има два пжти беритба на медъ отъ кошеритѣ си.

Изкарване на меда отъ пититѣ съ центрифугала.

Къмъ полезнитѣ изнамѣрения въ пчеловѣдството принадлежи и машината за изкарването на меда отъ пититѣ, посредствомъ която всеки пчеларъ въ твърдѣ кжсо врѣме може да получи прѣсни пити за зародиша, както и за медовицето. Колко бързо пчелитѣ попълватъ едно медовице съ медъ, ако прѣзъ най-добрата беритба могатъ поне малки парчета пити да имъ се прибавятъ! Ако въ медовицето се прибавятъ 3—4 пити, тѣ ще се попълнятъ по-първо съ медъ, отколкото тѣ сами да си построятъ една или двѣ нови пити. Това е едно неимовѣрно прѣдимство, ако пчелитѣ прѣзъ врѣме на медобера не трѣбва да строятъ пититѣ, но само на готово да ги пълнятъ.

Иванъ иска да прибере меда и да го извади отъ пититѣ; той желае да знае, какъ трѣбва да направи това.

Иванъ нека приготви центрифугалната машина и всичко каквото принадлежи къмъ нея. Сетнѣ нека вземе пититѣ отъ кошера, полекичка нека омете пчелитѣ по тѣхъ, и веднага да тури пититѣ въ машината; само трѣбва по-рано съ единъ остъръ ножъ, нарочно приготвенъ за това, да отрѣже тънката восъчна кожа, съ която пчелитѣ сж запечатали меднитѣ килийки. Ако Иванъ не направи това, то медътъ неще може да се изцѣди отъ килийкитѣ. Щомъ медътъ се изкара отъ пититѣ, тѣ пакъ се турятъ въ сандѣка, който послѣ веднага се затваря.

Пчелитѣ ще се качатъ веднага по тия пити; всѣка строшена килийка ще поправятъ и ако още трае медоберѣтъ, попълнятъ пититѣ съ медъ; ако ли медоберѣтъ отдавна е миналъ, то скоро ги очистятъ отъ остатѣцитѣ на меда и поправятъ поврѣденитѣ килийки. А слѣдъ малко врѣме могатъ пититѣ пакъ да се взематъ отъ сандѣка и да се запазятъ за идещата година. Обаче не само отъ цѣли пити, но и отъ малки парченца може да се изкара медѣтъ съ центрифугалата, и тѣ послѣ пакъ могатъ да се турятъ въ сандѣка, за да ги поправятъ и изчистятъ пчелитѣ. И такива парчета трѣбва да се запазватъ, защото могатъ да се употребятъ като зачатаци на пититѣ въ рамкитѣ. Но никогажъ не бива да се запазватъ пититѣ, отъ които е изкаранъ медѣтъ съ центрифугала, безъ да еж очистени по-рано и поправени отъ пчелитѣ; защото медѣтъ, който остава още по пититѣ, ако се не обереше отъ пчелитѣ, щѣше да стане горчивъ, и така пититѣ биха могли лесно да се поврѣдятъ.

Центрифугалната машина за изкарване медъ е вече доста извѣстна, затова тукъ нѣма нужда да я описваме подробно. А който нѣма много кошери и не се нуждае отъ такава машина, той може по твърдѣ простъ начинъ да извади меда отъ пититѣ: —

Надъ една голѣма чиния (гювечъ) или котелъ се турятъ 2 дървени прѣчки или двѣ дървени лѣжички. Върху тѣхъ се полага питата, напълнена съ медъ; сетнѣ вземѣ една чорапна игла и продупчи запечатанитѣ отъ пчелитѣ медни килийки една по една така, щото иглата да прѣмине чакъ отъ дру-

гата страна; така въздухътъ влиза прѣзъ продупченитѣ отвѣрстия и медътъ скоро изтича въ чинията или котела, и по тоя начинъ въ кжсо врѣме пититѣ ще се изпразднатъ. Това продупчване става, ако ржката е упражнена, съ голѣма бързина, тъй щото въ 5—6 минути една голѣма пита може да се продупчи. Щомъ медътъ е изтекълъ, питата се туря въ кошера, и пчелитѣ скоро ще плъзнатъ по нея, ще я дочистятъ отъ останалия медъ и ще затулятъ продупчената ѳ срѣдня стѣна. Ако дадешъ до вечерята на единъ кошеръ 4—5 такива изцѣдени пити, то тѣ още до заранята ще бждатъ закърпени и поправени. Този начинъ е твърдѣ простъ и евтинъ. Съ меда, който изтича, трѣбва да постжпншъ така, както и съ меда, полученъ чрѣзъ центрифугална машина.

Ако искашъ отъ есенята да запазишъ за пролѣтята пити, напълнени съ медъ цѣли, то трѣбва да изберешъ само такива, които иматъ вече всички килийки запечатани, защото въ незапечатанитѣ медътъ става горчивъ.

Ако би отъ пититѣ, взети отъ кошера, да не се изкара медътъ веднага, то тѣ трѣбва нѣколко часа прѣди изваждането да се турятъ на нѣкое топло мѣсто, гдѣто ще получатъ такава температура, каквата сж имали въ сандѣка; защото студътъ прави меда много гжстъ, че послѣ даже не може да се изкара отъ пититѣ.

Убиване на пчелитѣ.

Да се унищожатъ пчелитѣ, значи да се разтури съвсѣмъ едно пчелно сѣмейство, а медътъ и восъкътъ се употрѣбятъ цѣлесъобразно. Въ кошоветѣ често умъртвяватъ съ кюкюртъ цѣлото пчелно сѣмейство, и слѣдъ това се прибира медътъ и восъкътъ.

При тоя способъ нито се гледа на хубаво построенитѣ пити, нито на добрата и яка царица, нито пѣкъ на това, че множество пчели загинватъ. Най-добритѣ кошери, най-работливитѣ пчели, споредъ тегло най-тежкитѣ, по този начинъ се убиватъ немилостиво. И наистина, това не е ли жално? Ако би нѣкой боленъ или врѣдителенъ кошеръ да се отстранѣше по тоя начинъ отъ другитѣ, тогава този способъ щѣше да си има мѣстото.

А който е вѣщъ по пчеларството, той ще направи иначе и по-добрѣ. Той ще знае да употрѣби разумно меда и восъка и да настани пчелитѣ. Какъ може да стане това: а) при кошоветѣ; б) при сандѣцитѣ, за това даваме слѣднѣото упѣтване.

Прѣмахване на пчелитѣ въ кошове.

Драганъ има 4 коша, отъ които 2 сж едногодишни и 2 млади. Двата млади сж роеве отъ двата едногодишни. Кой кошъ трѣбва прочее да отстрани? — Двата млади, защото тѣзи иматъ по-стари царици; а при едногодишнитѣ още пититѣ не сж стари, и царицата е млада.

Драганъ е поставилъ всѣки младъ кошъ покрай единъ старъ, и това има голѣмо прѣдимство

при прѣмахването. Именно всѣкога младото население трѣбва да влѣзе въ стария кошеръ, отъ кждѣто е произлѣзло като рой.

Около срѣдата на м. септемврия прѣзъ единъ хубавъ день слѣдъ пладиѣ нека вдигне Драганъ кошера, който иска да прѣмахне, отъ своето мѣсто и да го занесе на едно малко разстояние, гдѣто ще го прѣобърне. Дѣската нека отнеме и да поржси пчелитѣ съ вода, въ която да има разтопенъ медъ и малко мушкатъ-орѣхъ. (На $\frac{1}{4}$ литръ вода се смѣсва 1 лъжичка медъ и отъ счуканъ мушкатъ-орѣхъ, колкото може да се задържи на края на едно ножче). Пчелитѣ скоро изпиватъ тази смѣсь, отъ която се получава приятенъ за пчелитѣ миризъ, а загубватъ при това отъ естествения си миризъ; (пчелитѣ познаватъ една друга само по тоя миризъ). Подиръ 2 — 3 минути нека захване да чука отъ дѣсно и отъ лѣво извѣнъ коша съ слаби пръчки, и пчелитѣ тогава ще захванатъ да хвърчатъ на старото си мѣсто, а като нѣма да намѣрятъ тамъ своето жилище, то ще бѣгатъ въ най-близкия кошъ, който трѣбва по-рано да се доближи до мѣстото, кждѣто стоеше прѣдшниятъ кошъ. Понеже изпжденитѣ пчели идатъ пълни съ медъ, и вслѣдствие приятния миризъ отъ мушкатовия орѣхъ изгубватъ отъ естествената си миризма нѣщо, то се приематъ отъ съседния кошеръ безъ прѣпятствие.

Щомъ отъ кошера е изпждена по казания начинъ по-голѣмата частъ отъ пчелитѣ, то скоро се изрѣзватъ пититѣ и се оронватъ останалитѣ пчели отъ тѣхъ. Понеже прѣзъ туй врѣме вече нѣма за-

родишъ въ коша, а могатъ всичкитѣ пчели да изхвъркнатъ, то тѣ бѣгатъ на старото мѣсто въ съседния кошеръ. Изрѣзването на пититѣ обаче не трѣбва да трае повече отъ 15—20 минути, защото ако траеше повече, то щѣха да дойдатъ пчели отъ другъ кошеръ на плячка, като сж померисали меда.

По такъвъ начинъ стариятъ кошеръ съ младата царица получава население отъ младия кошеръ, който е ималъ стара царица. Тя, разбира се, се е загубила или е убита. Съ пититѣ нека се постжни така, както казахме въ по-прѣдишната глава. Подиръ 2 — 3 дня нека постжни Драганъ и съ втория кошеръ, който иска да прѣмахне, по сжщия начинъ; така той ще има два коша съ двойно население. А че такива кошери сж отъ двойна стойность, всѣки лесно ще разбере.

Драганъ пита още: има ли въ коша мѣсто за двойно население?

Отговоръ: Драганъ нека даде на коша, въ който прѣкарва пчели, една подложка, а прѣди прѣзимуването на пчелитѣ, може да я отнеме.

Петъръ иска да съедини два кошера, но вече е края на октомврия. Той пита, какъ трѣбва да постжни. Азъ постжипвамъ въ такъвъ случай обикновено така: прѣобръщамъ и двата коша и ги поставямъ близо единъ до други. Всѣки отъ тѣхъ се напушва малко. Ако кошътъ е вече поврѣденъ, то нѣма щета, ако се прорѣже на двѣ мѣста и се отвори на една страна. Послѣ се взематъ пититѣ една подиръ друга отъ разрѣзания кошъ, а пчелитѣ се омитатъ съ меко перо веднага въ другия обрънатъ кошеръ.

Въ 15 — 20 м. цѣлата работа е свършена. По такъвъ начинъ азъ съмъ съединилъ повече отъ 300 кошери отъ моитѣ пчели, когато ония, които неразбиратъ отъ пчеловѣдство, щѣха да ги убиятъ съ кюкюртъ.

Ако ли кошътъ се случеше новъ и здравъ, тогава азъ изваждахъ пититѣ отдѣлно една по една изъ него, като ги отлѣпвахъ отъ дѣсно и отъ лѣво и ги отрѣзвахъ на върха съ единъ ножъ, който има видъ на закривена кука и рѣже и отъ двѣтъ страни.

Прѣмахване на пчелитѣ въ сандъци.

По лесно става съединението на двѣ и повече пчелни сѣмейства въ сандъцитѣ, което искамъ сжщо да обясня съ примѣръ :

Петъръ има между своитѣ пчели въ сандъци единъ вториченъ рой, който е направилъ само 3 пити; той е сжщински бѣднякъ въ една голѣма колиба, въ която биха могли да се хванатъ 16 пити. Петъръ си купи въ близкото село пчели отъ два коша и плати за тѣхъ 4 лева безъ пити и медъ. Сега той би желалъ да знае, какъ отъ тия три сѣмейства да направи едно. Петъръ има още стари пити, които до половина сж пълни съ медъ.

Отговоръ : Петъръ нека най-напрѣдъ извади отъ двата коша, които е купилъ, пчелитѣ, по начина указанъ по-горѣ. Пчелитѣ, които сж останали по пититѣ въ двата коша, нека се ометатъ съ перо въ единъ другъ празенъ кошъ. Двѣтъ царици, трѣбва да се отстранятъ. Най-подиръ, трѣбва да вземе

трѣти пити отъ своя вториченъ рой изъ сандъка, да измете отъ тѣхъ пчелитѣ, и ги присъедини къмъ първитѣ двѣ съединени въ общия кошъ. Царицата обаче трѣбва да се затвори въ една клетчица, приготвена за тая цѣль. Тая клетчица нека се привърже на една пръчка и да се спусне между пчелитѣ въ общия кошъ. Пчелитѣ, събрани отъ тѣзи 3 коша, ще бждатъ сега съвсѣмъ мирни. Петъръ тогава трѣбва да тури тѣзи 3 пити отъ своя вториченъ рой пакъ въ сандъка и нека прибави още 3—4 пити отъ своя запасъ; сетнѣ да прѣнесе царицата отъ общия кошъ между пититѣ, и най-подиръ нека прѣмѣсти пчелитѣ въ сандъкъ по начина, както това описахме подъ заглавие: *«какъ да се смѣстватъ пчелитѣ въ сандъци»*. Понеже това нѣщо може да стане най-лесно и най-удобно вечеръ, и понеже събирането на три пчелни сѣмейства въ единъ сандъкъ причинява голѣма горещина, то може той да се остави 2—3 дня отъ една страна отворенъ, за да се провѣтрява. Слѣдъ 2—3 дня можемъ да пуземъ царицата на свобода отъ клетката и сетнѣ да затворимъ сандъка.

Цавель получава единъ вториченъ рой. Той има и едно пчелно сѣмейство въ сандъка съ една стара царица, та желае да го съедини съ царицата отъ вторичния рой. Цавель иска да свърши тая работа въ недѣленъ день. Вече е мѣсець октомврий. Въ недѣля сутринята рано нека извади царицата изъ сандъка. Това става, като вади и прѣглежда пититѣ отъ сандъка една по една, докато намѣри царицата. Щомъ я намѣри, нека я хване; а пититѣ да

емѣсти надирѣ въ сандѣка по сѣщия начинѣ, както казахме по-рано; послѣ да затвори сандѣка и да го намѣсти пакъ на своето мѣсто. Вечерѣта, между 4—5 часа, нека извади своя вториченъ рой, който има само 4 пити. Сега нека вземе добра медена вода и да налѣе въ пѣрвата пита двѣ лѣжички; сетнѣ да тури питата заедно съ пчелитѣ на дѣсно отъ вратичката на сандѣка. Подирѣ това нека вземе втората пита и я полѣе сѣщо съ медена вода, като пѣрвата, и я смѣсти отъ лѣво до вратичката на сандѣка. Щомъ това е станало, то нека омете съ перо пчелитѣ отъ литата, и тѣ скоро ще отбѣрчатъ прѣзъ вратичката вжтрѣ въ сандѣка, гдѣто ще стане силенъ шумъ. Голѣмиятъ сандѣкъ е въ трауръ зарадъ царицата си; но понеже пчелитѣ прихождатъ съ сладость, тѣ биватъ радушно посрѣщани. Щомъ е ометена пѣрвата и втората пита, то се взематъ и останалитѣ двѣ отъ коша, и съ тѣхъ се постѣпя по сѣщия начинѣ. Царицата се тура въ клетка и се вмѣства между втората и третата пита въ сандѣка при пчелитѣ, а подирѣ 2—3 деня се пуца на свобода.

Това съединяване подига значително стойността на кошера, понеже сѣмейството се подобрява, и царицата му се промѣнява.

Симеонъ иска да съедини два сандѣка заедно и пита, дали не бива да окачи пититѣ отъ единия сандѣкъ заедно съ пчелитѣ въ другия сандѣкъ, отъ който да отстрани царицата, и така да съедини двѣтѣ пчелни сѣмейства заедно.

Отговоръ: Симеоне! не прави това така! Пчелитѣ, които се намиратъ на прибавенитѣ пити, всички щѣха да бждатъ унищожени. Но може да стане това иначе: вземи пититѣ отъ сандѣка, който искашъ да прѣмахнешъ, съ изключение само на 2—3 пити; отнеми царицата отъ сжщия сандѣкъ, тури послѣ сандѣка близо до онзи, въ който искашъ да вкарашъ пчелитѣ по такъвъ начинъ, щото вратичкитѣ имъ да се доближаватъ съвсѣмъ, и ако туришъ прѣдъ сандѣка близу до вратичката малко медъ, то пчелитѣ отъ двата сандѣка ще се срѣзнатъ и съединатъ при меда и послѣ ще потеглятъ тамъ, кждѣто е царицата. Всичко това става въ единъ день.

Освѣнъ този начинъ може да се употребятъ и други опити за съединяване, които обаче не се различаватъ твърдѣ много отъ казанитѣ до сега. Главната работа обаче при съединяването на едно пчелно сѣмейство съ друго е тая, че едното трѣбва да се разтури чрѣзъ това, като му отнемемъ царицата; сетнѣ се изисква, щото сѣмейството, съ което искашъ да го съединишъ, да бжде добродушно и да позволи на другото да влѣзе при него. Най-добрѣ се приематъ ония пчели, които дохождатъ съ медъ, или поне миришатъ на медъ. Затова трѣбва да се напрѣскаватъ тия пчели прѣдварително малко съ медена вода.

Кръстьо пита: кога е най-сгодно врѣме за съединяване на кошери?

Отговоръ: Безсъмнѣно прѣзъ м. септемврий ще бжде най-сгодното врѣме, защото прѣзъ октом-

врий пчелитѣ сж по-умърлушени и почти сънливи. А чрѣзъ съединяването на двѣ или повече пчелни сѣмейства пчелитѣ много лесно се безпокоятъ. Намѣсто да бждатъ спокойни, тѣ обикновено захващатъ силно да хвъркатъ, при което лесно се случва, щото царицата, ако е млада, да захване да снася яйца, особено пѣкъ ако сж хубави есенни дни. Ако ли такова съединено сѣмейство хвърка слѣдъ това още нѣколко дни, то могатъ много пчели да пропаднатъ, кошертъ ослабва, и цѣлътъ на съединяването не се постига. На това нѣщо може да се помогне, ако туряшъ всѣкогажъ кошера, щомъ се съединятъ сѣмействата, на тъмно и хладно, ала сухо мѣсто въ зимника, и да го оставишъ тамъ отъ 5 — 8 дни. Тамъ пчелитѣ веднага ще се усмиратъ.

Още едно друго обстоятелство не бива да се забравя: чрѣзъ съединяването се напълня жилището съ пчели, и вслѣдствие безпокойствието и шумътъ се уголъмява топлината, която кара пчелитѣ да хвъркатъ, а царицата да снася яйца. Въ единъ добръ затворенъ сандѣкъ става толкова голѣма горещина, щото една частъ отъ пчелитѣ сж принудени да излетятъ отъ сандѣка. Ако ли оставишъ едната страна 3—5 дни отворена, и ако стои сандѣкътъ нѣколко деня на тъмно и хладно мѣсто, тогава сѣмейството ще се прибере по на-тѣсно, та ако прѣзъ есенътъ може още на нѣколко пѣти да изхвъркне, то добръ ще прѣзимува.

Драганъ пита: кой сандѣкъ да унищожа и кой не?

Отговоръ: Всѣки пчеларъ ще умножава пчелнитѣ си сѣмейства до извѣстно число, и ако това

е вече достигнато, то той ще ги раздѣли на два класа: единиятъ класъ ще бжде за умножаване на пчелното население, а другиятъ — за събиране медъ. Ако получава всѣка година нови сѣмейства, то всѣкога ще унищожават по-старитѣ кошери. Въ своитѣ кошери нѣма да допусне, щото мѣстото за зародиша да бжде по-старо отъ 3—4 години. Понеже въ старитѣ пити килийкитѣ не сж вече достатъчно широки, и всѣка година ставатъ по-тѣсни, велѣдствие промѣната на зародиша, то и пчелитѣ въ тѣхъ не могатъ да се развиватъ и биватъ все по-малки и по-слабички. Който иска нѣщо да постигне въ пчеловѣдството, той не трѣбва да търпи бѣдни (малки и слаби) кошери; защото тѣ завзиматъ само мѣсто и изискватъ грижливо отгледване, а при това не даватъ никаква печалба, та за това чрѣзъ прѣмахването на такива, нѣма нищо да загубимъ.

Единъ слабъ кошеръ, съединенъ съ другъ, ще пусне идещата пролѣтъ рой 8—10 дни по-рано, и този рой ще бжде по-силенъ; а ако направишъ изкуствени ройове, то пакъ ще имашъ печалба.

Прѣди нѣколко години имахъ 4 вторични ройове, които въ пролѣтъта излѣзоха отъ жилището си и се съединиха при хвъркането; окачиха се на единъ клонъ и приличаха на хубавъ първенецъ рой. Тѣзи 4 вторични ройове самички се съединиха и ми показаха, че да имашъ едно многочислено пчелно сѣмейство е по-добро, отколкото да имашъ четири слаби; защото именно този кошеръ до есенъта ще получи по-голѣма стойностъ, отколкото 4 или даже 8 бѣдни кошери.

Който има по-голямо число кошери, той трѣбва да има винаги 2—3 въ резерва. Подъ резервенъ кошеръ се разбира едно по-малко пчелно сѣмейство, поставено въ единъ сандѣкъ съ 3—4 пити. Такива кошери служатъ за това, за да имаме постоянно готови царици, вслучай че нѣкоя царица въ другъ кошеръ умре. Колко добръ е, ако прѣзъ пролѣтѣта подиръ първитѣ излети, щомъ се намѣрятъ безцарични кошери, да можешъ да имъ пуснешъ една царица, вземена отъ резервенъ кошеръ, и това сѣмейство да съединишъ съ него. Ако би да не стане това, то осиротелото сѣмейство ще се разтури.

Отглеждане на пчелитѣ прѣзъ есенъта, когато се запазватъ за прѣзимуване.

Както прѣзъ пролѣтѣта, поради катадневното възкачване на топлината, пчелитѣ самички се досѣщатъ за работа и нареждане на зародина, така сжщо знаятъ, какво да правятъ, когато доближава есенъта. Когато слънцето — тая животворяща сила за пчелата, захване да грѣе отъ день на день все по-кратко врѣме и по-слабо, та деньтъ става все по-късъ, тогава пчелитѣ се унжватъ къмъ спокойствие. Есеното врѣме за пчелата е сжщо, както е вечеръта за работника подиръ свършената уморителна дневна работа.

Господъ е далъ на пчелата единъ естественъ законъ, да прѣдвижда зимата и да си приготвува о врѣме всичко, каквото ѝ трѣбва, за да може да прѣкара дългия зименъ сънъ. Ржководими отъ естествения законъ, пчелитѣ затварятъ всичкитѣ пук-

натини на жилището си отъ връмето на медобера до есенята. Проститѣ кошове залѣпватъ съвсѣмъ за долната дѣска. Ако ли забѣлѣжатъ въ нѣкой новъ кошъ нѣкое отворѣние, затварятъ го грижливо. Съ една дума, всички дупки и отворѣстия се затварятъ така, щото никакъ да не минава въздухъ; оставятъ само вратичката отворена за провѣтряване.

И ония пчелни сѣмейства, които сж въ сандѣкъ, сжщо така грижливо затѣкватъ всички малки отворѣстия въ сандѣка. При тая есена работа, всѣки пчеларъ трѣбва да помогне на пчелитѣ. При кошоветѣ има много по-малко работа отколкото при сандѣцитѣ. При сандѣцитѣ, гдѣто мѣстото за зародиша и медовището сж отдѣлни, пчелитѣ немогатъ да извършатъ всичко, както става въ кошоветѣ, гдѣто цѣлиятъ кошъ образува и медовище и мѣсто за зародишъ заедно.

Щомъ се вземе медътъ, и остане медовището празно, то трѣбва вжтрѣшната вратичка да се доближи до пититѣ въ мѣстото за зародиша и да се затворятъ всички отворѣстия съ иловица (грѣнчарска прѣстъ) така, щото никоя пчела да не може да влѣзе отъ мѣстото за зародиша въ медовището. Щомъ това стане, то цѣлото медовище се напълня съ суха материя, като сухъ мѣхъ, мека трѣва, сѣно и др. Ако медовището е така изпълнено тогава пчелното сѣмейство, затворено въ мѣстото за зародиша, нѣма да страда отъ есенитѣ и зимни студове. Ако ли медовището не се изпълни и не се затвори добрѣ, то пчелното сѣмейство ще пострада значително, или съвсѣмъ ще пропадне.

Вратичката, прѣзъ която пчелитѣ влизатъ и излизатъ да хвъркатъ, трѣбва и при кошоветѣ и при сандѣцитѣ да оставимъ отворена. Лѣтно врѣме не трѣбва да се боимъ толкова отъ мишките, колкото есенно врѣме, когато тѣ сж много лакоми; тогава тѣ крадатъ не само восѣкъ и медъ, но изаяждатъ и сума пчели, па даже построяватъ вжтрѣ въ пчелнитѣ жилища гнѣздата си. А че не могатъ да живѣятъ пчелитѣ и мишките заедно въ едно жилище, това всѣки разбира.

Прочее, за да не могатъ да влизатъ мишки въ кошеритѣ, трѣбва вратичкитѣ да сж низки, а при това нѣщо по-широчки — значи, да не сж по високи отъ 1¹/₂ с. м. А мишките не влизатъ само прѣзъ вратичката вжтрѣ, но прѣгризватъ жилищата и отвѣнъ, правятъ дупки и влизатъ въ сандѣцитѣ или кошоветѣ и обезпокояватъ пчелитѣ. Затова трѣбва тѣзи омразни неприятели на пчелитѣ да се изловятъ.

Прѣзимуване.

Ако приятельтъ на пчелитѣ се е погрижилъ, да тури пчелитѣ си на такова мѣсто, дѣто да могатъ прѣзъ лѣтото да живѣятъ и да работятъ, то той трѣбва сжщо да се погрижи, щото подиръ свършване на работата имъ, да се настанятъ на тихо мѣсто за прѣзимуване. Зимното спане трае отъ 3—4 мѣсеца и по-вече.

Какъ и гдѣ трѣбва да прѣзимуватъ пчелитѣ? Върху туй се е писало вече трѣрдѣ много, така сжщо и за мѣстата, гдѣто кошерищата трѣбва да се по-

ставятъ прѣзъ лѣтото. Споредъ опита, който азъ имамъ, може много лесно да се намѣри мѣсто за прѣзимуване, само ако пчелното сѣмейство е яко, жилищата добри, и ако есеното отглеждане е било правилно; а при това нека имъ се даде достаточна храна прѣзъ зимата. Пчелитѣ могатъ добръ да прѣзимуватъ:

а) *Подъ открито небе.*

Казахме, че една отдѣлна пчела, ако хвъркне въ студенъ въздухъ, може да изтрѣпне и да падне на земята. Обаче едно силно сѣмейство може да противостои на най-силния студъ. Всѣка година азъ оставямъ да прѣзимуватъ сума кошери подъ откритото небе (безъ поделонъ), и никога нито единъ не е измръзвалъ, макаръ да е имало студъ отъ 15—20 градуса подъ нулата.

Въ сандѣцитѣ трѣбва медовищата добръ да сж изпълнени; вратичката оставямъ прѣзъ зимата отворена, ако кошерицето е богато населено, както бѣше отворена и прѣзъ цѣлото лѣто. Надъ кошоветѣ, поставени подъ открито небе, хвърлямъ само една покривка. При прѣзимуването подъ открито небе трѣбва само да се боимъ отъ това, да не би топлинѣ слънчеви лучи да събудятъ пчелитѣ отъ сънъ, и тѣ да се поамаятъ да отидатъ къмъ вратичката и тамъ да измръзнатъ. По тая причина при такива кошове, които прѣзимуватъ подъ открито небе, често виждаме мъртви пчели; обаче пчелитѣ, които се намиратъ вътрѣ и висятъ на прозда, не сж измръзнали, но само ония при вратичката, където сж ги измамили топлинѣ слънчеви лучи. Каквото правятъ

слънчевитѣ лучи, сжщото причинява и обезпокояването на пчелитѣ, поради което тѣ се събуждатъ и нѣкои отъ тѣхъ напуцатъ грозда въ кошера и излизатъ; а тогава повече умиратъ отъ студъ, и немогатъ да се върнатъ назадъ при грозда.

Особено прѣимущество иматъ пчелитѣ, които прѣзимуватъ подъ открито небе, дѣто получаватъ чистъ, прѣсенъ и здравъ въздухъ. По тая причина такива пчели сж извънредно здрави и силни. Сжщото нѣщо виждаме и у хора, като талигаджии, дървари и др., които сж много по-здрави (калени), отколкото тъкачътъ, мутафчията или шивачътъ. Прочее. който има добри кошери, нека ги снабди съ достатъчна и добра храна, послѣ да имъ приготви добро жилище за зимуване и да ги тури на такова мѣсто, дѣто да не се излагатъ много на слънчевитѣ лучи. Такива кошери добрѣ ще прѣзимуватъ и подъ открито небе.

б). *Въ помѣщения.*

Ако се отреди за пчелитѣ добро помѣщение, тѣ ще могатъ твърдѣ лесно да прѣзимуватъ. Въ това отношение пчелитѣ приличатъ на ония хора, които иматъ особено мѣсто за спане. Който иска добрѣ и спокойно да спи, стаята му трѣбва да е малко тъмна и на около ѝ да владѣе тишина; нуждае се и отъ прѣсенъ въздухъ.

Каквото е за човѣка нощта, такава е за пчелитѣ зимата; затова тѣ трѣбва прѣзъ цѣлата зима да прѣкаратъ въ пълно спокойствие, за да се прѣдадатъ на зимното си спане. Вратичкитѣ остави отво-

рени, и то не само една частъ, както нѣкои мислятъ, но цѣлата вратичка, както е била прѣзъ лѣтото. Ако вратичкитѣ сж малки и ако не може достатъчно въздухъ да се вкара въ кошера, то на пчелитѣ става тежко сжщо така, както на хора, които спятъ мнозина наедно въ едно тѣсно помѣщение, кждѣто въздухътъ постепенно се разваля и се появява нужда отъ прѣсенъ въздухъ. Такива хора при такова спане по-скоро ще се разболѣятъ, отколкото да се усилятъ, както става при здраво и спокойно спане. Сжщо така е и при пчелитѣ. Ако нѣматъ прѣсенъ въздухъ, тогава тѣ ставатъ безпокойни, та се движатъ изъ кошера, а отъ това имъ става горещо и почнуватъ да страдатъ отъ силна жажда. Ако много хора, спещи въ една стая, се събудятъ отъ сънь, понеже имъ липсва прѣсенъ въздухъ, то и тѣ се чувствуватъ неразположени, явява се у тѣхъ жажда, докато не влѣзе прѣзъ нѣкое отворено мѣсто прѣсенъ въздухъ, който да ги ободри.

Прочее, който иска да прѣзимуватъ пчелитѣ му въ помѣщение, нека имъ набавя достатъчно прѣсенъ въздухъ. Вратичката на кошера да оставя цѣла отворена, и тогава нѣма да се бои, че ще имъ липсва въздухъ, нито че ще се появи жажда. Често ми се е случвало, особено при мека зима, че не достигаше въздухъ даже при съвсѣмъ отворена вратичка, особено при сандѣцитѣ, въ които бѣхъ присѣдинилъ пчели отъ другъ кошерь. На такъвъ сандѣкъ отваряхъ още една вратичка отъ страна, и на пчелитѣ тогава не липсваше нито прѣсенъ въздухъ, нито пѣкъ се цоявяваше у тѣхъ жажда.

Че въ проститѣ кошове по-малко ще става нужда, да се пуца на пчелитѣ прѣсенъ въздухъ, отколкото въ сандѣцитѣ, това е ясно; ние го казахме и на други мѣста.

в). Въ зимници.

Зимникътъ е съвсѣмъ сгоденъ да прѣзимуватъ въ него пчелитѣ, само ако нѣма влага и лошъ дѣхъ — разваленъ въздухъ, който би могълъ да врѣди на пчелитѣ при спането. Още повече отколкото при другитѣ помѣщения, трѣбва да се грижимъ да влиза въ зимника чистъ въздухъ и да излиза развалениятъ. Ако пчелитѣ не се сдобиватъ съ чистъ въздухъ, то тѣ не само че се разболѣватъ, но и пититѣ имъ плѣсеняватъ и ставатъ за пчелитѣ безполезни. Влажниятъ въздухъ сжщо причинява лоши изпарения въ сандѣка, та лесно се появява у пчелитѣ болестта „диярея“ (сюрмекъ).

Понеже въ зимницитѣ често пжти се появяватъ мишки, то трѣбва прѣдварително да ги изловимъ. А пчелнитѣ кошове и сандѣци, които ще се поставятъ въ зимникъ, за да прѣзимуватъ тамъ пчелитѣ, се приготвуватъ сжщо така, както се приготвуватъ тѣ и за другитѣ помѣщения.

Забѣлъжка. На нѣкои мѣста въ Германия има обичай да заравятъ кошеретѣ въ земята за прѣзимуване. Това става прѣзъ срѣдата на ноември. Тамъ закопаватъ кошетѣ или сандѣцитѣ една педя дълбоко въ земята, и така тѣ стоятъ до втората половина на м. мартъ. По такъвъ на-

чинъ заровенитѣ кошери приличатъ на гробни могилки, отъ които обаче има възкресение на пролѣтъ.

Отъ това, което казахме за прѣзимуването, може всеѣки да разбере, че сж нуждни четири нѣща за тая цѣль: 1) спокойно мѣсто, 2) тѣмнина, 3) защита срѣщу влага и 4) защита срѣщу силенъ студъ подъ открито небе.

Добиване на меда.

Мнозина селяне-пчелари гледатъ само, какъ би могли по-лесно да извадятъ повечко медъ отъ кошера. Тѣ изрѣзватъ и най-хубавитѣ пити, а оставатъ лошитѣ. И слѣдъ като се извади медътъ по такъвъ насилственъ начинъ, не се гледа понататъкъ, дали пититѣ съдържатъ цвѣтенъ прашецъ или не. Даже не е рѣдко, дѣто подиръ медобера се изрѣзва и зародиштътъ, а сетнѣ всичката тая каша се туря въ една тенсия или каравана, която се държи надъ огъня, и съ медътъ се постъпва сжщо така, като че топишъ сланина. Слѣдъ като цѣлата тая маса прѣзъ продължително врѣме е стояла на силна горещина, едвамъ тогава се прѣцѣжда прѣзъ една вѣхта кърпа или брѣсалка, и изтеклиятъ медъ става тогава кафявъ — укаденъ и гжстичъкъ; той изгубва доста отъ стойността си вслѣдствие дългото варене и отъ смѣсването му съ жълтия цвѣтенъ прашецъ, па даже може да се поврѣди отъ прѣварения въ него зародишъ; и така медътъ се лишава значително отъ своето добро качество, сладость, хубость и ароматъ.

Ако медътъ отъ пититѣ не се изцѣжда съ

центрифугала, но се разтопяватъ пититѣ, то трѣбва по-рано всичкитѣ цвѣтенѣ прашецѣ да се изрѣже, ако има такъвѣ по пититѣ. (Този цвѣтенѣ прашецѣ може прѣкрасно да се употрѣби за храна на пчелитѣ). Послѣ трѣбва да смачкашѣ пититѣ, които искашѣ да разтопявашѣ, въ една голѣма чиния или другѣ сждѣ, така щото да образува всичко една каша. Тая каша се туря въ единѣ продупченѣ като решетка сждѣ и се прѣцѣжда. Решетката се туря на двѣ дървени клечки, които сж положени върху една голѣма чиния или гевечѣ, тѣй щото медѣтъ, който се прѣцѣжда прѣзѣ тия дупки, да тече въ чинията. Подирѣ това се туря чинията или гевеча заедно съ продупчения сждѣ, който е върху нея, въ една фурна, и то приблизително 2 часа по-късно, слѣдѣ като се е извадилѣ отъ фурната хлѣбѣ, гдѣто горещината вече не е толкова силна, но все пакѣ още медѣтъ и восѣкътъ могатъ да се топятъ. Чинията нека се постави въ фурната върху нѣкоя каменна плоча, която може да се замѣсти по-подирѣ съ друга, щомѣ стане гореща, за да не би медѣтъ да се поврѣди. При такава умѣрена температура медѣтъ ще тече съвсѣмѣ чистѣ въ чинията. Слѣдѣ това ще изплува въ чинията върху меда восѣкъ, който още е примѣсенѣ съ медѣ. А каквото остане отъ восѣкъ съ нѣщо медѣ въ сжда, туря се заедно съ восѣка, който се е образувалѣ отъ горѣ надѣ меда въ чинията, въ единѣ особенѣ сждѣ, налива му се отъ горѣ топла вода и се туря на огнѣя, за да изври. Така ще се отдѣли съвършено медѣтъ отъ восѣка. Цѣлата тая маса ще се прѣцѣди и ще се получи една гжета медена вода и

восъкъ, който е още смѣсенъ съ други материи. Медената вода може да се употрѣби за храна на пчелитѣ или за други работи.

Медътъ може още и по другъ твърдѣ простъ начинъ да се изкара отъ пититѣ, а именно само чрѣзъ слънчевата топлина. Ако вземешъ една тенекиена или бакърена тава (тепсия), която добрѣ да се захлупя съ капакъ, то работата ще се свърши твърдѣ просто. Пититѣ, които трѣбва да се топятъ, ще се приготвятъ, както вече казахме по-горѣ. Така приготвени, тѣ се турятъ въ единъ малъкъ и чистъ лепенъ или конопенъ човалъ или торба, която се кача надъ тоя тенекиенъ или бакъренъ сждъ. Това става като туринъ отгорѣ надъ тепсията една прчка, връзъ която може да се окачи торбата. Щомъ това е станало, то капакътъ се затвара и тепсията се туря на горещото слънце. Въ кратко врѣме тепсията отъ слънчевата топлина силно ще се напече, и понеже е захлупена съ капака, то се образува такава топлина, щото медътъ се хубаво изцѣжда, а восъкътъ и другитѣ примѣси въ него си остава въ торбата или човалчето; и съ него се постъпва по сжщия начинъ, както казахме по-горѣ. Този така прѣчистенъ медъ съвсѣмъ прилича на онзи, който е изкаранъ съ центрифугалата. Той запазва своята естествена боя, има вкусъ на съвършено чистъ медъ и приятенъ миризъ, а понеже се е разтопявалъ продължително врѣме на слънчева топлина, то може по-дълго врѣме да се запази, защото воднитѣ пари сж се изпарили.

Извадениятъ медъ чрѣзъ центрифугалата, щомъ излѣзе отъ машината, още не е съвсѣмъ чистъ; той съдържа малко нѣщо восъчни части. Ако медътъ е още твърдѣ мекъ, то тия малки восъчни части излизатъ всичкитѣ върху меда и могатъ лесно да се огребатъ. Ако ли медътъ е гжстичкъ, то трѣбва да се тури приблизително единъ часъ въ топла соба, или да се изцѣди въ тенекиенъ сждъ, захлупенъ съ капакъ, и да се изнесе на слънчевъ припекъ. По такъвъ начинъ восъкътъ скоро ще се сбере надъ меда и послѣ може лесно да се отдѣли отъ него.

Прѣчистване на восъка.

Нищо не е по-мжно за селянина, отколкото да прѣчисти восъка безъ особенъ апаратъ отъ всичкия примѣсъ или нечистотия, която е смѣсена съ него. За голѣмо улеснение на пчеларитѣ има сега твърдѣ прости и евтини апарати за прѣчистване на восъка. А който не притежава още такъвъ апаратъ, той нека вари всичкитѣ сурови восъчни парчета въ единъ котелъ или гърне, додѣто се разтопятъ добрѣ. Цѣлата врѣла маса се излива послѣ въ една чиста торбичка, била левена или конопена. Щомъ излѣзе отъ нея по-голѣмата частъ, торбичката се туря съ останалата маса въ една преса (менгеме) и скоро се истискава. Може да се тури торбичката съ восъчната маса още еднажъ въ врѣла вода, и така на 2 — 3 пжти да се истискава съ пресата, и всѣки пжтъ ще пугне по една порция воскъ. Ако восъчната маса се вари въ единъ котелъ,

и ако би могла пресата да се постави въ него, то най-лесно би могло чръзъ изтискване въ врѣлата вода да се очисти восъкътъ отъ нечистотиитѣ.

Восъкъ, полученъ чръзъ изтискване, изплува надъ водата, и когато тя стане хладна, взима се събранъ на топка и пакъ се туря въ гореща вода, за да се отстрани суровиятъ материялъ, който още лепне по него. Слѣдъ това може още 2—3 пжти да се прѣцѣди по сжщия начинъ, а тогава вече восъкътъ е станалъ напълно чистъ.

Употрѣбяване на меда.

Ако се сравни медътъ, който събиратъ чиститѣ и прилежни пчели отъ цвѣтоветѣ, съ захаръ или съ други сладки нѣща, ще се намѣри голѣма разлика помежду имъ. Отъ колко много и разнообразни нѣща се приготвя захарътъ, и какви още нѣща трѣбва въ фабриката да се употрѣбятъ, за да се изкара отъ разнитѣ сурови материяли захаръ! У меда обаче само цвѣтето е суровата материя, а пчелитѣ сж машинитѣ и майсторитѣ, които го събиратъ и приготвяватъ. Ако се сравнява медътъ съ различнитѣ видове шекеръ, то той не достига никога оная цѣна, която би му се падала; ала по тая причина и приходътъ отъ меда е по-малкъ, отколкото би заслужвало това благородно произведение, въ сравнение съ другитѣ сладки нѣща.

Медътъ може да се употрѣбява по разнообразни начини. Тукъ нека спомена само нѣкои произведения, които сж за домакинството особено важни:

а) *Приготвяване на медовина.*

Старитѣ народи сж имали много малко вино или почти никакъ. Тѣ не сж познавали пивото. Ястията имъ сж били прости, а при всичко това тѣ сж били силни. Хората достигаха дълбока старостъ и бѣха извънредно здрави. Тая дълбока старостъ и извънредна здравина мнозина приписватъ на пиетето *медовина*.

Жално, че това благородно питие е сега толкова малко познато и че е отстѣгнало мѣсто на общо-извѣстното сега пиво (бирата), което, вслѣдствие постепеното му изтъняване, често пжти не може да се счита за здраво питие. Въ разни книги има различни рецепти, въ които се указва, какъ се прави вино отъ медъ (медовина), но мнозина не сж могли по този начинъ да изкаратъ нѣщо свѣстно.

Азъ правя медовина по слѣдния начинъ: Напълвамъ въ единъ чистъ бакъренъ котелъ 60—65 литри вода и го турямъ на огъня. Щомъ водата се стопли достатъчно, турямъ въ нея 6 литри медъ. Сега оставямъ да ври полека около 1¹/₂ часъ, и отъ врѣме на врѣме отпѣнямъ нечистата пѣна, която се образува отгорѣ. Щомъ врѣмето на вренето се мине, прѣточа се тая медна вода въ тенекненъ или глиненъ сждъ или въ бѣчва. Когато течността е вече толкова хладна, щото може да ни трае прѣстѣтъ вжтрѣ, сирѣчъ малко по-топла отъ вода, която е топлена на слънцето, прѣлѣе се въ хубаво очистенъ сждъ или бѣчва, запушва се съ запушалка, но слабо, не стегнато, за да не се пукне. Ако зимни-

кътъ е достатъчно топълъ, то подиръ 5—10 или 14 дни захваща кипенето или ферментацията. Слѣдъ това се прѣточи тая ферментирана медовина въ друга бѣчва, а разбира се, че утаената или гжстата частъ се отдѣля. Въ бѣчвата кипенето продължава още 10—14 дни. Слѣдъ като медовината е съвсѣмъ тиха, и не се чуе вече никакво шумтене изъ бѣчвата, едвамъ тогава запушалката добрѣ се затваря. Подиръ 3—4 седмици медовината е вече чиста и готова за пиене. Ако послѣ се прѣточи въ шишета, които се запушватъ добрѣ и положатъ въ студенъ пѣськъ, то подиръ нѣколко дни захваща да се пѣни, като шампанско вино. Това питие е твърдѣ разхладително, та тѣзи, които страдатъ отъ треска, много обичатъ да го пиятъ. Ако нѣкой боленъ не може да пие нито вино нито пиво, то такава медовина е приятна и твърдѣ полезна за него. Но и за здрави хора това медено вино е добро, само че трѣбва въ малко количество да се употрѣбява, инакъ ще имъ стане отвратително. Ония, които сж навикнали на пиво, тѣ мжно могатъ да пиятъ медовина. Извънредно я обичатъ дѣцата. Хлѣбъ, потопенъ въ яка медовина, служи на стари и слаби хора за укрѣпителна храна.

Затова пчеларитѣ нека се стараятъ да запознаятъ съ това питие по-широки кръгове, които ще се убѣдятъ скоро за неговото прѣвъзходство. На рускитѣ селяни е извѣстна медовината подъ името *квасъ*, когото твърдѣ обичатъ.

б) *Приготвяне на оцетъ отъ медъ.*

Както отъ винената киселина, така и отъ сладки вещества може да се направи добъръ оцетъ. И ако медътъ е най-деликатното сладко вещество, то трѣбва да получимъ отъ него и най-хубавата оцетна киселина. Оцетътъ може да се прави по слѣдния начинъ: Вземи медъ, макаръ и отъ долно качество, тури го въ единъ глиненъ сждъ, смѣси го съ гореща вода, сжщо както постъпятъ и при медовината. Слѣдъ това тури на 10 литри медна вода 1—2 литри добъръ оцетъ. Сждътъ похлуши съ книжна покривка. На книгата се направятъ нѣколко малки дупчици съ игла, и така се поставя сждътъ на едно топло мѣсто въ кѣщи или вънъ на слънце.

Колкото по-силенъ бива притурениятъ оцетъ, толкова по-скоро ще се прѣобразува медътъ въ оцетна киселина, и колкото по-силна е медената вода, толкова по добъръ ще бжде и оцетътъ.

Притурка.

Въпросъ I: *На какво трѣбва да се внимава при купуването на кошери?*

Отговоръ: Който иска да купи добъръ кошеръ, трѣбва да внимава на жилището му, на сѣмейството и на вътрѣшното устройство. При проститѣ кошове гледай хубаво, щото кошътъ да бжде достатъчно голѣмъ; ако ли е малъкъ и слабъ, то трѣбва да има подложка. Въ малъкъ кошъ не може да вирѣе пчелно сѣмейство. Пититѣ да не бждатъ

по-стари отъ 2 години; ако ли вече влизатъ въ 4-та година, по-добрѣ е да се унищожатъ съвсѣмъ. Ако кошертъ е едногодишенъ и има много търтейски килийки, това е знакъ, че царицата е вече твърдѣ стара; защото е извѣстно, ако има едно пчелно сѣмейство млада царица, то обикновено първата година не построява никакви търтейски килийки. Колкото е по-стара царицата, толкова повече пчелитѣ построяватъ търтейни пити. Колкото сж по-стари пититѣ, толкова сж и по-тежки. Ако тѣ тежатъ почти като лѣяно желѣзо, тогава вече не сж сгодни за кошера. Ако единъ кошертъ съ много стари пити има еднакво тегло съ другъ младъ кошертъ съ сжщото число пити, тогава първиятъ съсдържа много по-малко медъ. Каквото казваме тукъ за проститѣ кошове, сжщото важи и за сандѣцитѣ.

Въпросъ II: *Какъ могатъ да се прѣнасятъ пчелитѣ?*

Отговоръ: Отъ късна есенъ до пролѣтъта може да се затваря вратичката на коша или сандѣка. Проститѣ кошове могатъ да се прикрѣпятъ съ 2—3 гвоздеа ѳ дѣската, или да се привѣржатъ съ една прѣвръзка ѳ дѣската на кръстъ, безъ да се коватъ. Послѣ могатъ кошоветѣ да се прѣвѣрнатъ и да се положатъ на една кола, послана съ сѣно или слама. Така като се наредятъ кошеритѣ въ колата, помежду имъ трѣбва да се тури слама; и тогава може да се прѣкаратъ надалече, като се каратъ полекичка.

А защо ли пѣкъ трѣбва кошоветѣ да се прѣвѣрщатъ когато се прѣнасятъ? — Защото пититѣ, които сж пълни съ медъ, ако висятъ, могатъ лесно

да се стърсат надолу, а отъ това пчеларьтъ губи. А сандъцитѣ се полагатъ единъ до другъ върху дебелъ пластъ отъ слама; между сандъцитѣ така сжице се туря слама, както при кошоветѣ; но тѣ не трѣбва да се прѣвръщатъ, защото пятитѣ сж достатъчно прикрѣпени на рамкитѣ. Вратичкитѣ могатъ прѣзъ зимата да се затварятъ отъ части, но не съвсѣмъ. Нека се остави поне отвѣрстие, колкото да могатъ да влѣзатъ едноврѣменно двѣ пчели. Единъ новъ рой небива никога да се прѣнася въ единъ кошъ въ съсѣдното село съ затворени врата; защото тогава цѣлото пчелно сѣмейство може да умре отъ задушване подиръ $\frac{1}{4}$ до $\frac{1}{2}$ часъ. Ако искаме единъ младъ и силенъ рой да прѣнесемъ въ кошъ, то трѣбва този кошъ да се дигне отъ дѣската, на която е положенъ, мирничко да се обърне, и на мѣсто съ дѣска да се покрие съ рѣдкъ кеневиръ, който се приврѣзва о коша. По този начинъ ще може да влиза въздухъ свободно прѣзъ рѣдкия платъ, и роятъ може безъ поврѣда да се прѣнесе.

Въпросъ III: *Въ кое врѣме могатъ най-лесно да се пуснатъ царицитѣ въ кошеритѣ?*

Отговоръ: Тогава, когато грижата за зародиша у пчелитѣ е най-голъма, или пъкъ когато тѣ прѣзъ най-силния медоберъ се грижатъ малко за зародиша. По-мжно е да имъ се пусне царицата, когато медоберьтъ прѣстане, зародишгьтъ се намали, или когато сѣмейството е имало твърдѣ стара царица, а би трѣбвало да се притури млада.

Прочее, лесно е да се вкара царицата прѣзъ пролѣтъта, а най-лесно прѣзъ врѣме на роенето;

и прѣзъ медобера още може да стане това, но най мжчно приема сѣмейството царицата есенно врѣме.

Въпросъ IV: *Какъ се промѣнятъ царицитѣ?*

Отговоръ: Прѣди всичко трѣбва да се хване старата царица въ онзи кошерь, комуто искаме да пуснемъ млада. Подиръ 6—10 часа, когато сѣмейството заблѣжи, че царицата му липева, което нѣщо можемъ да познаемъ по жалното сумтене и брѣмчене на пчелитѣ, дава имъ се избраната млада царица въ една клетчица, която да бжде чиста и да нѣма неприятенъ миризъ за пчелитѣ, а особено не бива да мирише на тютюнъ. Клетчицата съ царицата се приврзва ъ една пржчка и се туря въ сандѣка, по възможности въ срѣдата на сѣмейството или близу до зародиша. Ако врѣмето е угодно, то царицата подиръ 2—3 деня може да се пусне отъ клетчицата на свобода; а въ неудобно врѣме, сир. есенъта или когато прѣстане медобера, трѣбва да седи затворена 4—8 деня.

Признацитѣ, по които се познава, дали младата царица е приета или не отъ пчелното сѣмейство, сж слѣднитѣ: ако цѣлиятъ кошерь е сѣвсѣмъ спокоенъ, ако не се чуютъ никакви жални стенения на осиротелия кошерь; ако пчелитѣ около клетката на царицата се показватъ твърдѣ весели; ако се отнасятъ много приятелски къмъ нея, или, както се случва обикновено, ако взематъ да строятъ пита до самата царичина клетка. Когато пуснемъ царицата, то пчелитѣ се потрѣкватъ отъ клетката, сандѣка се напушва малко съ димъ, и тогава тя

може спокойно да излѣзе отъ кафезчето върху една пита и отъ тамъ между сѣмейството. Разбира се, че тая операция ще трѣбва да се извърши твърдѣ спокойно и деликатно, да не се раздвижатъ пчелитѣ и да не се уплаши царицата. Ако при тая операция пчелитѣ се разлютатъ, то може да имъ се даде медъ, защото и най-разлютенитѣ, щомъ получатъ медъ, скоро мирясватъ.

Ако чуешъ въ единъ сандѣкъ, комуто си пуцналъ царица, още тжжни гласове, и ако пчелитѣ около царичината клетка сж разтревожени и съскатъ, тѣй да се каже, на царицата, то не бива още да я пуцаме. Щомъ царицата е освободена, остави кошера спокоенъ, защото все ще минатъ 5—6 дни, додѣто новата царица се одомаши въ кошера, и да стане както старата царица.

Понеже пчелитѣ се познаватъ взаимно по мириза си, а сжщо така познаватъ царицата, то може, за да ѝ привикнатъ по-лесно, да ѝ се даде приятенъ за пчелитѣ миризъ; и тогава скоро ще я приематъ. Ако царицата се напрѣска съ медена вода, размѣсена съ мушкатенъ орѣхъ, и се посипе съ тая смѣсъ питата, около която бѣше остарѣлата царица, то младата ще бжде приета безъ прѣпятствие. Но това не е сѣвсѣмъ сигурно срѣдство; затова е все по-добрѣ, да се позатвори царицата за нѣколко врѣме въ кафезчето, па тогава да се пусне.

Въпросъ V: *Какъ могатъ най-лесно да се притурятъ царичини килийки?*

Отговоръ: Сжщо така както и самитѣ царици. Нѣколко часа подиръ туй, откакъ старата царица е

хваната, прѣди да захванатъ пчелитѣ сами да гра-
дятъ царичини килийки, ако имъ донесешъ една
такава килийка, ще да имъ е твърдѣ угодно. Ца-
ричената килийка може да се прибави само въ
мѣстото на зародиша, защото отъ странитѣ на за-
родиша се намиратъ работнитѣ пчели, които не се
грижатъ за зародиша. А килийката трѣбва да е
безъ всекакъвъ миризъ, а особено да не мирише нито
на тютюнъ нито на потъ. Но по-охотно я приематъ,
ако се напрѣска малко съ медена вода, размѣсена съ
мушкатовъ орѣхъ.

Въпросъ VI: *Могатъ ли царичини килийки
да се употрѣбятъ на готово, ако сж стояли из-
вѣстно време вънъ отъ кошера?*

Отговоръ: Ако царичината килийка, която
мислимъ да смѣстимъ въ питата, е вече зрѣла, сир.
ако царицата скоро ще се излупи, то може, споредъ
моя личенъ опитъ, една килийка да се намира и
3—4 часа вънъ отъ кошера, безъ да се поврѣди.
Само трѣбва да се заблѣжи, че не бива да се туря
на студено мѣсто, нито пъкъ да се изложи на вѣтъра.

Искусвени пити.

Както се трудятъ пчеларитѣ отъ много го-
дини, да подпомагатъ пчелитѣ въ тѣхнитѣ работи
колкото е възможно, така се иска, особено при по-
строяването на пититѣ, да имъ се даде нуждната
помощъ посредствомъ тѣй нареченитѣ искусвени
пити. Тия пити сж единъ видъ плочи отъ воскъ,
въ които сж вдѣлбани основитѣ на килийкитѣ за
работнитѣ пчели. Тая восъчна плоча състави срѣд-

нята стѣна на една пита, и понеже тя е по едра, отколкото се нуждаятъ пчелитѣ, то отъ излишния восѣкъ веднага си построяватъ и други килийки въ дѣсно и въ лѣво отъ тая основа. Така пчелитѣ получаватъ отъ прѣсованата восѣчна плоча всичкия материалъ за нова пита.

Мнозина утвърждаватъ, че съ такива изкуствени пити може да се прѣпятствува, да не строятъ пчелитѣ търтейни пити; и понеже пититѣ сж почти готови, то пчелитѣ строятъ и пълнятъ бързо, което особено въ врѣме на медобора е отъ голѣма полза. А туй сж разни прѣимущества, поради които изкуственитѣ пити се прѣпорѣчватъ твърдѣ много.

Азъ употрѣбяхъ изкуственитѣ пити много години и отъ тѣхъ получихъ въ твърдѣ кжсо врѣме много хубави резултати. Но имамъ и свѣдѣние за противното. Сигурно е, че пчелитѣ не обичатъ много тѣзи изкуствени пити и прѣдпочитатъ сами да ги градятъ. Ако нѣматъ врѣме и мѣсто, гдѣ да строятъ пити, тогава чакъ доизкарватъ изкуственитѣ. Горещината въ сандѣцитѣ не бива да е много голѣма, защото тогава една такава на половина изработена пита може лесно да падне. На единъ малъкъ рой сжщо не бива още въ първитѣ четире дни да се дава изкуствена пита; тя ще бжде разкжсана. Кога настъпва врѣмето за роене и ако искатъ пчелитѣ да правятъ търтейни пити, то тѣ правятъ и върху изкуствената пита търтейни килийки, при всичко, че въ нея отпечатанитѣ (издълбанитѣ) основи сж само за килийки на работни пчели. Най-

добрѣ могатъ да се употрѣбятъ изкуственитѣ пити, ако на пролѣтъ захванатъ пчелитѣ да строятъ, или прѣзъ врѣмето на медобера, ако се изкара отъ сандѣка голѣмата горещина, сжщо при единъ малъкъ рои отъ 4-й или 5-й день нататъкъ. Който употрѣбява изкуствена пита, трѣбва да я прикачи на рамката и да я тури между двѣ хубаво изградени пити; инакъ строенето нѣма да върви редовно. А за начало на пититѣ въ рамкитѣ могатъ добрѣ да се употрѣбятъ ивици отъ изкуствени пити.

Слѣдователно, който употрѣбява изкуствени пити, може твърдѣ лесно да накара пчелитѣ да строятъ и наредѣ хубави пити. Но никой да не мисли, че имено въ това се състоятъ всичкитѣ прѣимущества. Пчелитѣ обичатъ твърдѣ много самички да си изработватъ пититѣ; тѣ ги работятъ твърдѣ бързо. Ако имъ дадешъ достатъчно готовъ материялъ, догдѣто въ природата още не се намира често, тогава сжщо тѣй скоро ще добиешъ хубави пити, както и когато употрѣбявашъ изкуственитѣ.

Ние говорихме вече, какъ трѣбва да се гледатъ пчелитѣ прѣзъ пролѣтъта и какъ да се хранятъ, но къмъ казаното ще прибавимъ още и слѣдното:

Вземи белтъкъ отъ двѣ яйца, 3 — 4 лъжици хубаво брашно и 3 — 4 лъжици шекеръ: всичко това смѣси добрѣ, и ако съ такъвъ смѣсъ се кърмятъ пчелитѣ сутринъ и вечеръ, тѣ много скоро строятъ пититѣ, особено ако врѣмето е хубаво и ако пчелитѣ намиратъ въ природата достатъчно цвѣтенъ прашецъ. Азъ прѣдпочитамъ такова хранене (кърмене) прѣдъ изкуственитѣ пити.

Нѣколко основни правила за сигурното успѣване на пчеларството.

1) Който иска да има успѣхъ въ пчеларството, той не трѣбва да държи нито единъ слабъ кошерь.

2) Стари царици да не се търпятъ; никоя да не бжде по-стара отъ 3 години.

3) Зимно врѣме пчелитѣ трѣбва да иматъ най-голѣмо спокойствие и всѣкога прѣсенъ въздухъ.

4) Подиръ първия излетъ пчелитѣ нека се прибератъ пакъ въ зимното си жилище. Кошерътъ страда най-много на пролѣтъ поради промѣнчивото врѣме.

5) Слѣдъ като направятъ пчелитѣ първия пролѣтенъ излетъ, нека се задържатъ сети въ зимното имъ жилище, догдѣто настане много цвѣтъ за беритба. Това значи, че умѣемъ да запазимъ отморенитѣ пчели за полезна работа.

6) Обикновено до началото на м. май умиратъ всички пчели, които сж прѣзимували, даже и една голѣма частъ отъ ония, които сж излѣзли рано прѣзъ пролѣтъта. Напролѣтъ, даже ако пчелитѣ прилежно хвъркатъ за работа, давай имъ по възможности по-голѣмо спокойствие! Обезпокояванията сж твърдѣ вредителни.

7) Прѣзъ лѣтото, особено прѣзъ врѣме на медобера, оставяй на кошеритѣ вжтрѣ широко мѣсто!

8) Прѣди всичко никога не оставяй пчелитѣ да се лишаватъ отъ храна; нека иматъ достатъченъ запасъ!

9) Бди за добро мѣсто на зародиша, и никоя пита не бива да е по-стара отъ 3 години!

Който изпълня внимателно и точно тия правила, той ще има въ пчеловѣдството хубавъ успѣхъ и нѣма да се оплаква като ония пчелари, които вършатъ противното.

Нѣколко думи за стойността на пчелата.

Ако наблюдаваме отъ извѣстно разстояние нѣкои лозя и ако вземемъ прѣдъ видъ, какъ отдѣлнитѣ лозинки смучатъ сокъ отъ земята, и какъ съ тоя сокъ се съединяватъ още и други добри вещества отъ въздуха; какъ послѣ на лозитѣ се показватъ цвѣтове, а слѣдъ това узрѣва вкусно грозде, което човѣкъ яде съ наслада: тогава наистина се удивяваме за това нѣщо, и разбираме колко полезенъ е тоя плодъ за насъ. Неизмѣрими сж прѣимущества, които получава човѣкъ отъ лозята! Почти сжщото е и съ пчеловѣдството.

Ако гледаме роеве пчели въ една градина, какъ тѣ висятъ на едно клонче, или ако наблюдаваме кошери, разположени подъ открито небе или у нѣкой павилионъ, — дали тѣ не могатъ да се сравнятъ съ малкитѣ лозинки? — Както лозитѣ изсмукватъ най-сладкитѣ сокове изъ земята и ги събиратъ въ малки зърна, така сжщо и пчелитѣ изсмукватъ отъ безбройнитѣ цвѣтя и цвѣтове най-благоуханнитѣ сокове и пълнятъ съ тѣхъ малкитѣ килийки. И така една пита, напълнена съ медъ, гдѣто всѣка килийка е запечатана съ восъчна покривка, много прилича на гроздъ.

Тия сладки сокове, взети отъ цвѣтята, не стоятъ по-долу отъ сочното вещество на гроздето, само

ако човѣкъ притежава нужднитѣ познания, за да ги употрѣбява по най-добрия начинъ. Отъ гроздето се прави вино; и отъ меда може да се прави вино, което сигурно по силата и по здравината си не стои по-долу отъ обикновеното вино. Гроздовата захаръ едва ли ще може да има прѣимущество прѣдъ сладкитѣ вещества на меда. Старитѣ германци се радваха на извънредна здравина и достигаха до дълбока старостъ. Тѣ нѣмаха нито пиво, нито пѣкъ вино, тѣ приписваха извънредната си здравина и старостъ само на питието медовина (Met).

Азъ приготвухъ прѣзъ нѣколко години наредъ по 3—4000 литри медовина. Отъ нея се наслаждаваха и болни и здрави, даже и такива, които не можеха да пиятъ нито вино нито пиво; тѣ пиеха медовината съ голѣма охота и имаха отъ нея значителна полза. Жално е само, че това полезно питие не е повече разпространено.

Какъ се употрѣбаватъ медътъ и восѣкътъ въ домакинството.

Медътъ е твърдѣ хранителенъ и укрѣпителенъ. Древнитѣ хора сж казвали, че младежитѣ не бива да употрѣбаватъ много медъ, защото е прѣсиленъ за тѣхъ. Но стари хора, които сж вече изгубили своитѣ сили, нека ядатъ редовно медъ; много ще имъ помогне.

Намѣсто захаръ може да се употрѣби за кафе медъ. Подиръ нѣколко деня, като навикнемъ на меда, ще ни се види кафето, направено съ медъ, още по-сладко отъ колкото кафето съ захаръ. И ако

знаемъ, отъ какви материи е направена захаръта, то ще трѣбва да дадемъ прѣдпочитание на меда прѣдъ захаръта.

Лѣтнитѣ плодове обикновено се варятъ съ захаръ. По-добри, по здрави и по-трайни ще бждатъ, ако намѣсто съ захаръ се варѣха се медъ.

Лѣкаритѣ на нашитѣ прадѣди сж употрѣбавали при своитѣ цѣрове много медъ, като вѣрвали, че цѣроветѣ съ медъ сж по-здрави и по-силни.

Разнитѣ видове чай, които се употрѣбаватъ като домашни цѣрове, ще дѣйствуватъ още по-хиенично, ако се варятъ съ малко медъ.

За лѣкуване болести въ гърлото медътъ е прѣвъзходенъ. Взема се една лъжичка медъ, разтопява се въ $\frac{1}{2}$ литра вода, която трѣбва да се вари нѣколко минути на огъня, и всѣки часъ да се взематъ по 2—3 лъжици отъ тая течность. Ще видимъ, че тя дѣйствува прѣвъзходно, а при това такъвъ цѣръ е твърдѣ приятенъ.

Който е взелъ случайно малко отрова, нека вземе 2—4 лъжици медъ. Медътъ не търпи никаква отрова въ стомаха. Една лъжица кимйонъ съ една лъжица медъ турни въ единъ сждъ съ $\frac{1}{2}$ литра вода и го вари 20 минути; отъ тая течность взимай на всѣки два часа по 2 лъжички, и това ще изкара всичкия лошъ въздухъ отъ стомаха.

На слабички дѣца трѣбва да се дава $\frac{1}{2}$ литра млѣко, въ което е турено медъ, колкото се съдържа на върха на едно ножово острило, и въ скоро врѣме слабичкитѣ дѣца ще се усилятъ.

Така може медътъ още по-разнообразни начини да се употрѣбѣва съ голѣма полза въ домакинството. Но трѣбва да кажа на ония, които употрѣбѣватъ меда като цѣръ, че винаги той трѣбва да се вари, понеже неварениятъ медъ е много силенъ. Който кашля и яде суровъ медъ, още повече ще кашля. А медъ, сваренъ съ вода, млѣко или чай, ще намали кашлицата или ще я прѣмахне.

Сжщо и *воскътъ* има голѣма стойность въ домакинството:

а) За продажба; той докарва готови пари въ кѣщи; б) въ медицината *воскътъ* има голѣма стойность. Който страда отъ диярея, трѣбва да взима всеѣки часъ отъ чистъ жлътъ *воскъ* колкото едно зърно грахъ; най-добриятъ цѣръ не може по-добрѣ да му помогне.

Смѣсъ отъ чистъ *воскъ* и прѣсно масло по еднакви части, събрани и разтопени на слабъ огънь, даватъ добра масъ за мазане всеѣкакви отоци; даже и застарѣли отоци пакъ ще прѣминатъ.

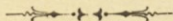
По такъвъ начинъ може и *воскътъ* да се употрѣбѣва по разнообразни начини въ домакинството и въ лѣкарството. Само жално е, че въ това отношение владѣе още голѣмо невѣжество. Затова желателно е, щото пчеловѣдството да се развива, подобрява и разпространява все повече и повече въ страната ни!

КРАЙ.

СЪДЪРЖАНИЕ.

Прѣдисловие	III
Въведение	VII
Пчелно сѣмейство	
а) Царица	1
б) Работни пчели	5
в) Търтеи	8
Различни водове пчели	10
Построяване на пити	15
Какъ да се постъпва съ пчелитѣ	18
Пчеларски принадлежности (уреди)	22
Жилища на пчелитѣ	—
Къдѣ да се поставятъ кошеритѣ	28
Какъ се отглеждатъ пчели зимно врѣме	33
Животътъ на пчелитѣ прѣзъ втората половина на зимата и при началото на пролѣтътъ	36
Нареждане кошерищата прѣзъ пролѣтътъ	37
Отгледване на пчелитѣ подиръ първия излетъ	40
Болести у пчелитѣ	
а) Дрисъкъ или деярея	54
б) Болестъта „бѣсъ“	44
Очистване на кошерищата	45
Храна	47
Какъ се отгледватъ пчелитѣ прѣзъ далшата пролѣтъ	51
Роеие	56
Вторични роеие	59
Дѣвствени роеие	61
За изкуственото роеие	62
Изкуствено роеие отъ кошове	63
Изкуствено роеие отъ сандѣци	66
Прибиране и настаняване пчелитѣ въ кошове	70
Какъ трѣбва да се отглеждатъ пчелитѣ, за да събиратъ медъ	73
а) въ кошове	74
б) въ сандѣци	79

Какъ трѣбва да се отглеждатъ първитѣ роеве въ кошове	82
Какъ се отглеждатъ роветѣ въ сандъци	83
Какъ се отглеждатъ изкуствено царици	85
Какъ се промѣнява пчелната порода	90
Безцаричие	91
Царици, които снасятъ само тѣртей	95
Тѣртейска борба	96
Какъ се промѣнява царицата	99
Болести у пчелитѣ. а) Гнилъ зародишъ	104
б) Пчелни вѣшки	106
Неприятели на пчелитѣ	107
Какъ се гледатъ пчелитѣ подиръ медобера	109
Жтва или прибиране на меда	111
а) Вадене медъ изъ кошове	112
Какъ се прибира медъ отъ сандъци	114
Изкарване на меда отъ пититѣ съ центрифугала	115
Убиване на пчелитѣ	118
Прѣмахване на пчелитѣ въ кошове	—
Прѣмахване на пчелитѣ въ сандъци	121
Отглеждане на пчелитѣ прѣзъ есенъта, когато се запазватъ за прѣзимуване	127
Прѣзимуване а) подъ открито небо	129
б) Въ помѣщения	131
в) Въ зимници	133
Добиване на меда	134
Прѣчистване на восъка	137
Употрѣбаване на меда	138
а) Приготвуване на медовина	132
б) Приготвуване на оцетъ отъ меда	141
Притурка	—
Изкуствени пити	146
Нѣколко основни правила за сигурно успѣване на пчеларството	149
Нѣколко думи за стойността на пчелата	150
Какъ се употрѣбаватъ медътъ и восъкътъ въ домакинството	151

КНАЙПОВИ КНИЖКИ.

КРАТЪКЪ ОЧЕРКЪ НА КНАЙПОВОТО ЛѢЧЕНИЕ.

РЪКОВОДСТВО,

какъ може да се живѣе просто, щастливо и економично. — За употрѣбението на питиетата въ морално и хигиенично отношение. — Стомашни болести. — Жбоболие. — Треска и пр.

(Съ биография и портрета на С. Кнайпъ.)

Цѣна (намалена) 70 ст.

Излишно би било да се прѣпоръчва за прочитъ една книжка, написана отъ покойния свещ. Кнайпъ. Неговитѣ съчинения сж прочути на всѣкъдѣ и сж разпространени въ стотини хиляди екземпляра въ нѣмския оригиналъ, както и въ прѣводи на разни езици. Тази книжка е необходима за всѣко сѣмейство, което желае да живѣе економично и хигиенично, т. е. да се храни евтино, а добрѣ и здраво.

Univerzitetna knjižnica Maribor

S

15750

001000245

COBISS